

pre 365.774

Ephemerides Sacrarum Disciplinarum Facultatis Theologicae-Philosophicae in Universitate Vytauti Magni Kaunae

S O T E R

Religijos mokslų laikraštis

XIII METAI

1 9 3 7

Nr. 2 (25)

Leidžia Vytauto Didžiojo Universiteto Teologijos-Filosofijos Fakultetas

Teol. - Filosofijos Fakulteto leidiniai

I Knygos

1. P. Malakauskis, Moterystės teisės,² Kaunas 1932, 511, 6 lt.
2. P. Būčys, Teologijos enciklopedijos kursas, Marijampolė 1925 (nebėra).
3. J. Eretas, Henrich Seuse, Kaunas 1929, 64, 0,50 lt.
4. J. Eretas, Meister Eckehart, Kaunas 1930, 146, 1 lt.
5. J. Eretas, Jonas Tauleris, Kaunas 1930, 128, 1 lt.
6. J. Grinius, O. V. Milašius — poetas, Kaunas 1930, 196, 3 lt.
7. Pr. Kuraitis, Pagrindiniai gnoseologijos klausimai, Kaunas 1930, 104, 2 lt.
8. P. Malakauskis, Viešosios bažnytinės teisės, Kaunas 1931, 268, 2 lt.
9. Ant. Maliauskis, Teodiceja, Kaunas 1931, 180, 2,50 lt.
10. J. Eretas, Vokiečių literatūros istorija, Kaunas 1931, 250, 5,50 lt.
11. Pr. Venckus, Fundamentalinės teologijos paskaitos, Kaunas 1932, 40, 0,50 lt.
(įvadas): Kaunas 1931, 1 dal. 192, 3 lt.; Kaunas 1935, 4 dal. 84, 1,50 lt.
12. Pr. Kuraitis, Ontologija, Kaunas 1931, I 207, 4 lt.; Kaunas 1933, II 168, 3 lt.
13. P. Malakauskis, Bažnytinių teisių šaltiniai, Kaunas 1931, 117, 2 lt.
14. P. Malakauskis, Bažnytinė cenzūra ir draudžiamosios knygos, Kaunas 1931, 0,50 lt.
15. J. Grinius, Putino lirika, Kaunas 1932, 107, 1 lt.
16. P. Malakauskis, Bažnytinės teisės (įvadas), Kaunas 1932, 120, 2 lt.
17. J. Eretas, Goethe, Kaunas 1933, 286, 4 lt.
18. P. Malakauskis, Baudžiamosios teisės,² Kaunas 1934, 335, 5 lt.
19. P. Malakauskis, Prigimtinė teisė², Kaunas 1936, 168, 3 lt.
20. Z. Ivinskis, Lietuvos prekyba su Prūsais, Kaunas 1934, I dal. 208, 4 lt.
21. St. Šalkauskis, Bendrieji pedagogikos pagrindai², Kaunas 1935, 53, 1 lt.
22. St. Gruodis, Nėgimusios gyvybės panaikinimas, Kaunas 1935, 130, 2 lt.
23. Ant. Maliauskis, Etika, Kaunas 1935, I dal. 192, 4 lt.
24. Ant. Maceina, Kultūros filosofijos įvadas, Kaunas 1936, 224, 5 lt.
25. J. Ambrazevičius, Vaižgantas, Kaunas 1936, 192, 4 lt.
26. P. Malakauskis, Dvi numirusių vietos — kapinės ir krematorija, Kaunas 1936, 54, 0,50 lt.
27. P. Malakauskis, Laidojimas, Kaunas 1937, 104, 80 ct.

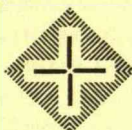
II. Žurnalai

1. „Soter“ (religijos mokslų žurnalas):		2. „Logos“ (filosofijos žurnalas):	
1924 m. — 1 lt.	1(1933) — 1 lt.	1922 m. — 1 lt.	1931 m. — 1 lt.
1925 „ — 1 „	2(1933) — 1 „	1923 „ — 1 „	1932 „ — 1 „
1926 „ — 1 „	1(1934) — 1 „	1924 „ — 1 „	1933 „ — 1 „
1927 „ — 1 „	2(1934) — 1 „	1925 „ — 1 „	1(1934) „ — 1 „
1928 „ — 1 „	1(1935) — 2 „	1926 „ — 1 „	2(1934) „ — 1 „
1929 „ — 1 „	2(1935) — 2 „	1927 „ — 1 „	1(1935) „ — 2 „
1930 „ — 1 „	1(1936) — 3 „	1928 „ — 2 „	2(1935) „ — 2 „
1(1931) „ — 1 „	2(1936) — 3 „	1929 „ — 1 „	1(1936) „ — 4 „
2(1931) „ — 1 „	1(1937) — 3 „	1930 „ — 1 „	2(1936) „ — 2 „
1(1932) „ — 1 „	2(1937) — 3 „		
2(1932) „ — 1 „			

**Ephemerides Sacrarum Disciplinarum Facultatis Theologi-
cae-Philosophicae in Universitate Vytauti Magni Kaunae**

S O T E R

Religijos mokslų laikraštis

XIII METAI

1 9 3 7

Nr. 2 (25)

**Leidžia Vytauto Didžiojo Universiteto Teologijos-Filosofijos
Fakulteto Teologijos Skyrius**

Dr. P. Malakauskis

III. Laidojimas

(De sepultura)

8. Laidotojas

1. Kan. 1230, § 1: „Savas velionies klebonas ne tik gali, bet taip pat turi, išskyrus didelio reikalo atveją, pats ar per kitą iš namų išlydėti ir nulydėti į savos parapijos bažnyčią lavoną ir ten atlaikyti laidotuvių pamaldas, neliečiant kan. 1216, § 2 normos“¹⁾).

Šiame kanone pažymėti du atvejai, mirus savoje parapijoje, būtent, turint tik vieną ir daug savų parapijų.

Pirmuoju atveju laidotojas — savas klebonas. Jis gali ir turi lydėti lavoną į laidotuvių pamaldų bažnyčią ir joje atlaikyti pačias pamaldas. Tai jo teisė ir priedermė. Teisė net rezervuota klebonui²⁾. Priedermė griežta, didelė. Nuo jos tegali pateisinti didelis reikalas — didelė priežastis. Klebonas tegali nelydėti lavono į laidotuvių pamaldų bažnyčią ir joje nelaikyti pačių pamaldų tada, kai yra didelė kliūtis, pvz., jo liga, negalėjimas suskubti visų palaidoti ir t. t.

Antruoju atveju lavono lydėtojas į laidotuvių pamaldų bažnyčią ir laidotuvių pamaldų laikytojas yra savas klebonas tos parapijos, kurioje velionis užmerkė akis.

Klebonas kalbamuosius dalykus atlikti gali pats ir per kitą. Paskutiniajam dalykui net nereikia jokios priežasties, nes jos nereikalaujama Kodekse I. C. Įgalioti čia vis dėlto tegalima kunigą, pvz., vikarą, altaristą ir t. t. Atbulai, savaime negalima įgalioti klieriko, subdijakono, net dijakono. Paskutiniojo išimtis — nesant kunigo ir, pasak vieno, leidus vietos ordinarui³⁾,

¹⁾ „Proprius defuncti parochus non solum ius, sed etiam officium habet, excepto gravi necessitatis casu, levandi per se vel per alium cadaver, illud comitandi ad suam ecclesiam paroecialem ibique exsequias persolvendi, firmo praescripto can. 1216, § 2“.

²⁾ Kan. 462, nr. 5.

³⁾ Pvz.: P. M. Coronata, De locis et temporibus sacris, n. 206; A. Vermeersch et Creusen, Epitome iuris canonici, II° n. 537.

ir, pasak kitų, net be vietos ordinaro leidimo⁴⁾. Ar šiaip ar taip įgaliotas dijakonas gali giedoti „Officium defunctorum“ ir „Libera“, atskaityti maldele „Non intres“, pasmilkinti ir pakrapyti kūną, palaiminti kapą ir giedoti ar skaityti kitas bažnytinio laidojimo maldas, nedraudžiamas Ritualu Rom. Tai išvedama iš S. R. C., *Tunk. Occid.*, 14 aug. 1858.

Kan. 1230, § 2: „Jei mirtis ištiko svetimoje parapijoje ir lavoną patogia galima nugabenti į savos parapijos bažnyčią, tai savo klebono dalykas yra, pranešus vietiniam klebonui, lavoną lydėti į savą bažnyčią ir ten atlaikyti laidojimo pamaldas“⁵⁾.

Minėtasis pranešimas vis dėlto nėra joks prašymas leidimo ar sutikimo ir vietinis klebonas negali uždrausti ar statyti sąlygų lavonui eksportuoti iš jo parapijos.

Jei kalbamuoju atveju patogia negalima lavono nugabenti į savos parapijos bažnyčią, bet velionies šeima, gentys ar suinteresuoti asmenys savo lėšomis gabena jį į kurią velionies savos parapijos bažnyčią, tai kūno lydėtojas ir laidotuvių pamaldų laikytojas yra savas paskutiniosios parapijos klebonas. Bet ir jis turi pranešti vietiniam mirimo klebonui. Tai tvirtinama iš įstatymų analogijos. Atbulai, jei niekas savo lėšomis negabena kūno į velionies savos parapijos bažnyčią, tai eksportacijos, į bažnyčią lydėjimo ir laidotuvių pamaldų laikytojas yra vietinis mirimo klebonas.

Kan. 1230, § 3: „Jei laidotuvių pamaldų bažnyčia būtų reguliariųjų vienuolių ar išimta iš klebono jurisdikcijos, tai klebonas lavoną su pamaldų laikymo bažnyčios kryžiumi eksportuoja į bažnyčią; bet laidotuvių pamaldas laiko bažnyčios rektorius“⁶⁾. Šis klebonas suprantamas mirimo parapijos. Kan. 1230, § 4: „Jei laidotuvių pamaldų bažnyčia nebūtų išimta iš klebono jurisdikcijos ir velionis priklausė klebonui, tai, neličiant specialios privilegijos, laidotuvių pamaldas laikyti yra ne pamaldų laikymo bažnyčios rektoriaus dalykas, bet to klebono, kurio teritorijoje yra bažnyčia“⁷⁾.

Šiuose dviejuose kanonuose yra keturi atvejai. Pirmas atvejas — kai velionis buvo klebono parapijietis ir pasirinkta bažnyčia yra to klebono parapijoje. Šiuo atveju klebono dalykas yra kūną eksportuoti iš namų, lydėti į bažnyčią ir čia atlaikyti laidotuvių pamaldas. Antras atvejas — kai pasi-

⁴⁾ P vz., H. Insadowski, Kościelne prawo pogrzebowe, 111.

⁵⁾ „Quod si mors acciderit in loco alienae paroeciae, et cadaver ad ecclesiam propriae paroeciae commode asportari possit, parochi proprii est, praemonito parochio loci, illud levare, comitari ad suam ecclesiam ibique exsequias peragere“.

⁶⁾ „Si ecclesia funeris sit ecclesia regularis aliave exempta a iurisdictione parochi, parochus, sub cruce ecclesiae funerantis, cadaver levat ac deducit ad ecclesiam; sed exsequias rector ecclesiae celebrat“.

⁷⁾ „Si vero ecclesia funeris non sit exempta a iurisdictione parochi, celebratio exsequiarum, salvo peculiari privilegio, pertinet non ad rectorem ecclesiae funerantis, sed ad parochum in cuius territorio ecclesia sita est, dummodo defunctus parochi subiectus fuerit“.

rinkta bažnyčia yra parapijos teritorijoje, bet velionis nebuvo tos parapijos klebonas, bet bažnyčios rektorius. Tai pritaikinimas to atvejo, kai pasirinkta bažnyčia yra išimta iš klebono jurisdikcijos. Trečias atvejas — kai velionis buvo klebonas parapijietis, bet laidotuvių pamaldų bažnyčią pasirinko svietimoje, ne tos parapijos teritorijoje. Šiuo atveju kūną eksportuoti iš namų yra savo klebono dalykas, o laidotuvių pamaldų laikymas — išrinktosios bažnyčios rektorius. Tai pasakytina net tada, kai ši bažnyčia yra išimta iš vietinio klebono jurisdikcijos. Atbulai, laidotuvių pamaldų negali laikyti klebonas tos parapijos, kurios teritorijoje yra pasirinkta bažnyčia, nes velionis nebuvo šio klebono parapijietis. Ketvirtas atvejas — kai pasirinkta laidotuvių pamaldų bažnyčia turi tam tikrą privilegiją, duotą Apaštališkojo Sosto ar vietos ordinaro.

Kan. 1230, § 5: „Vienuoles ir naujokes, mirusias vienuolių namuose, prie kliauzūros ribos teišneša kitos vienuolės; nuo čia, jei vienuolės yra išimtos iš klebono jurisdikcijos, tai į savo vienuolių namų bažnyčią ar koplyčią lydi ir laidotuvių pamaldas laiko kapelionas; jei vienuolės yra kitokios (neišimtos iš klebono jurisdikcijos), tai galioja šio paragrafo įsakymas; jei vienuolės mirė ne savo namuose, tai tebūna laikomasi bendrųjų kanonų įsakymų“⁶⁸).

Ką dabar gali vienuolių kapelionas, tai seniau galėjo jų nuodemklausis. Vienuolių koplyčią galima suprasti taip viešą, taip pusiauviešę.

Bendrieji kanonų įsakymai suprantami bendrosios tikinčiųjų laidojimo normos.

Jei kas laidotuvių pamaldų vietą teisiai pasirinko iš klebono jurisdikcijos išimtų vienuolių moterų bažnyčią, tai kūną iš namų eksportuoja savas ar mirimo vietos klebonas, o pamaldas laiko ir laidoja vienuolių bažnyčios kapelionas. Jei kalbamuojų atveju vienuolių bažnyčia nėra išimta iš klebono jurisdikcijos, tai visa atlieka savas ar respektiviai vietinis klebonas bendrosiomis normomis.

Jei globėjas laidotuvių pamaldoms pasirenka patronato parapinę bažnyčią, tai kūną eksportuoja iš namų, laiko laidotuvių pamaldas ir laidoja tos bažnyčios klebonas. Jei patronato bažnyčia yra neparapinė, tai kūną eksportuoja ir į bažnyčią lydi savas klebonas bendrosiomis normomis, o laidotuvių pamaldas laiko ir laidoja bažnyčios rektorius⁶⁹).

⁶⁸) „Religiosas et novitias, in religiosa domo defunctas, ad clausurae limen deferant aliae religiosae; indeque, si de religiosis agatur iurisdictioni parochi non obnoxii, ad propriam religiosae domus ecclesiam vel oratorium deducit et exsequias peragit cappellanus; si de aliis religiosis, valet praescriptum § 1; quod vero ad religiosas attinet extra domum defunctas, servantur generalia canonum praescripta“.

⁶⁹) Plg. kan. 1225, 1230, §§ 3—4.

Kunigų seminarijos gyventojų, mirusių seminarijoje, eksportatorius, lydėtojas į bažnyčią ir laidotojas yra seminarijos rektorius. Jei seminarijos gyventojas pasirinko kurią laidotuvių bažnyčią ar turi šeiminių kapą, tai jį eksportuoja ir lydi į bažnyčią seminarijos rektorius, o laidotuvių pamaldas laiko pasirinktos bažnyčios rektorius.

2. Už šv. tėvą laikyti laidotuvių pamaldas yra kardinolų dalykas. Tai pasakytina, mirus šv. tėvui Romoje ar kame kitur, pasirinkus kurią laidotuvių bažnyčią ir t. t.

Už Romoje mirusį kardinolą laidotuvių pamaldoms atlaikyti šv. tėvas gali paskirti laikytoją. Jei to nebūtų padaryta, tai šias pamaldas laiko kardinolų kolegijos dekanas, o kūną į bažnyčią lydi savas klebonas. Jei kardinolas miršta ne Romoje, bet vyskupo sostinėje, tai laidotuvių pamaldas turi laikyti katedros prelatai ir kanauninkai pagal precedenciją. Jei jis mirė ne Romoje ir ne kurios vyskupijos sostinėje, tai laidotuvių pamaldas laiko vietos svarbesnės bažnyčios rektorius. Tas pat, mano galva, pasakytina, kai kardinolas pasirinko laidotuvių pamaldų bažnyčią ar laidojamas šeiminiame kape: laidotuvių pamaldas vyskupo sostinėje laiko katedros kapitula, o ne vyskupo sostinėje tos bažnyčios kunigas.

Jei rezidencinis ar tituliarinis vyskupas miršta Romoje, tai laidotuvių pamaldų laikytojas yra pasirinktos bažnyčios ar mirimo parapijos klebonas bendrosiomis teisėmis.

Jei rezidencinis vyskupas miršta savo ar svetimos vyskupijos sostinėje, ne Romoje, tai laidotuvių pamaldas laikyti yra savos ir respektiviai mirimo vietos katedros kapitulos prelatų ir kanauninkų dalykas pagal precedenciją. Jei rezidencinis vyskupas miršta ne savo rezidencijoje, bet svetimoje ar savoje vyskupijoje, tai jo kūnas laidotuvių pamaldų pargabentinas į savo katedrą ir pamaldas laiko katedros kapitula. Jei vyskupo kūno šiuo atveju nebūtų patogiai galima pargabenti į savą katedrą, tai laidotuvių pamaldas laiko svarbesnės mirimo vietos bažnyčios rektorius. Bet ir šiuo atveju suinteresuoti asmenys gali savo lėšomis pargabenti lavoną į velionies rezidenciją. Tada laidotuvių pamaldas laiko katedros kapitula¹⁰⁾.

Tas pat pasakytina apie abatą ir prelatą nullius.

Jei tituliarinis vyskupas miršta ne Romoje, tai, pasak vieno, laidotuvių pamaldas laikytinos taip pat, kaip ir rezidencinių vyskupų¹¹⁾, ir, pasak kitų, laidotuvių pamaldos moderuotinos paprastosiomis teisėmis¹²⁾. Paskutiniosios nuomonės argumentas, — kan. 1230, § 6 minimas vyskupas in genere, bet jo

¹⁰⁾ Kan. 1230, § 6, 397, n. 3.

¹¹⁾ Pvz.: G. Rossi, La „sepultura ecclesiastica“ e l' „ius funerum“, n. 86; G. Cocchi, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, III n. 62; A. Blat, Commentarium textus Codicis Iuris Canonici, III°: De rebus, Romae 1923, 103.

¹²⁾ Pvz.: P. M. a Coronata, De locis et temporibus sacris, n. 210; H. Inskowski, Kościelne prawo pogrzebowe, 114.

determinuojamame kan. 397, nr. 3 pažymėtas jau rezidencinis vyskupas. Pirmoji nuomonė yra teisinga, nes vyskupų laidotuvių pamaldų kan. 1230, § 6 iš tiesų vyskupas paminėtas be restrikcijos ir todėl čion įskaitytinas taip pat tituliarinis vyskupas, o kan. 397, nr. 3 visai apie kitką kalba — jis specialiai skiriamas rezidencinių vyskupų laidotuvių pamaldoms, yra kan. 1230, § 6 išimtis.

Rezidencinių beneficijatų laidotuvių pamaldas laiko rektorius tos bažnyčios, kurioje laikomos pamaldos. Tai darytina yra bendrosiomis teisėmis, nes apie tų pamaldų laikymą nieko pažymėta nepasakyta Kodekse I. C. Tai gi, pvz., mirusio klebono kūną eksportuoja iš namų, lydi į bažnyčią ir ten laiko laidotuvių pamaldas tos parapijos naujas klebonas, vikaras ekonomas ir t. t., t. y. tas kunigas, kuris pačiomis teisėmis ar paskirtas valdo parapiją.

3. Kan. 1230, § 7: „Jei lavonas būtų gabenamas į tokią vietą, kurioje velionis neturėjo savos parapijos ir nebūtų teisiai išrinktos laidotuvių pamaldų bažnyčios, tai lavoną eksportuoti, laikyti laidotuvių pamaldas ir palaidoti yra vietinės katedros dalykas; jei jos nebūtų, tai dalykas yra bažnyčios tos parapijos, kurioje yra kapinės, nebent jei kitoks būtų vietos įprotis ar kitokie dieceziniai statutai“¹³⁾.

Kareivių ir kalinių lavonus eksportuoja, lydi į bažnyčią, laidotuvių pamaldas laiko ir laidoja jų kapelionas. Jei jo nėra ar jis kame neturėtų tos teisės, tai atliktina bendrosiomis teisėmis.

9. Laidojimas

1. Atlaikius laidotuvių pamaldas, reikia, savaime aišku, eiti prie paties galo — palaidoti lavoną: pabaigta žemės kelionė — tesugrįžta žmogus ten, iš kur paimtas. Laidojama įvairiose vietose, įvairiose kapinėse, kapuose ir t. t. Tai priklauso nuo įvairių laidojimo teisių — teisių bendrųjų, specialiųjų, pasirinkimo ir šeiminių kapų. Mažne visa tai pasakyta kan. 1231, § 1, kuris šiaip skamba: „Atlaikius laidotuvių pamaldas bažnyčioje, lavonas palaidotas yra tos pačios bažnyčios kapinėse pagal liturginių knygų normas, neliečiant kan. 1228—1229 įsakymų“¹⁴⁾.

Bendrosiomis teisėmis įprasta laidojimo vieta — laidotuvių pamaldų laikymo bažnyčios kapinės. Nesvarbu, ar šios kapinės priklauso vienai ar ke-

¹³⁾ „Si cadaver mittatur ad locum ubi nec defunctus propriam paroeciam habebat, nec ecclesia funeris legitime fuerat electa, ius levandi cadaver, peragendi exsequias, si peragendae sint, et cadaver ad sepulchrum deducendi, pertinet ad ecclesiam cathedralem eiusdem loci; quae si desit, ad ecclesiam paroeciae in qua coemeterium situm est, nisi aliud ferant loci consuetudo aut dioecisana statuta“.

¹⁴⁾ „Expletis in ecclesia exsequiis, cadaver tumulandum est ad normam librorum liturgicorum in coemeterio ecclesiae funeris, salvis praeceptis can. 1228, 1229“.

lioms parapijoms. Šio dėsno visados laikytinasi, kai ko kito nėra įsakyta specialinėmis teisėmis, nepasirinktą kitų kapinių ir neturima šeiminii kapų.

Kadangi bendrosiomis teisėmis laidotuvių pamaldos laikytinos velionies savos parapijos bažnyčioje, tai tomis pačiomis teisėmis lavonas taip pat palaidotinas savos parapijos kapinėse — kapinėse tos pačios savos parapijos. Bet ir šios laidotuvių pamaldų teisės niuansuoja. Tuo pačiu niuansuoja taip pat bendrosios laidojimo vietos teisės. Taip, mirusį savoje parapijoje reikia palaidoti tos parapijos kapinėse. Mirusį svetimoje parapijoje ir nepasirinkusį laidotuvių pamaldų bažnyčios ir paties laidojimo vietos reikia nugabenti į savą parapiją, palaidoti savos parapijos kapinėse. Sąlyga — jei čia nugabenti patogiai galima pėsčia. Jei to dalyko padaryti patogiai pėsčia negalima, tai laidotina vietinės parapijos kapinėse. Bet ir šiuo atveju suinteresuoti asmenys gali lavoną savo lėšomis nugabenti į savos parapijos kapines.

Specialinėmis teisėmis laidojami šv. tėvas, kardinolai, vyskupai, vienuoliai ir t. t.

Šv. tėvas laidotinas pirmiausia pasirinktoje vietoje. Jei jis, nepasirinkęs laidojimo vietos, miršta, tai skirtina mirimo vieta Romoje ir ne Romoje. Pirmuoju atveju šv. tėvo kūnas palaidotinas visų katalikų bažnyčių širdyje — Vatikano bazilikoje. Antruoju atveju jo kūnas pargabentinas į Romą ir palaidotinas taip pat Vatikano bazilikoje, o to padaryti patogiai negalint, palaidotinas svarbesnėje mirimo vietos bažnyčioje. Paskutinytis dalykas pasakytinas taip pat tada, kai šv. tėvo kūno patogiai negalima nugabenti į pasirinktą laidojimo vietą.

Kardinolai, patogiai galint, laidojami pasirinktoje vietoje. Jei kardinolas nėra pasirinkęs laidojimo vietos, tai miręs Romoje visados ir miręs ne Romoje, patogiai galint nugabenti, palaidotinas savo titulo bažnyčioje. Jei ne Romoje mirusio kardinolo patogiai negalima nugabenti, tai laidojamas svarbesnėje mirimo vietos bažnyčioje. Bet suinteresuoti asmenys mirusį kardinolą visados gali savo lėšomis nugabenti į pasirinktą laidojimo vietą ir Romą ir palaidoti pirmojoje vietoje ar respektiviai jo titulo bažnyčioje. Dar reikia respektuoti šeiminį kardinolo kapą.

Kardinolas, rezidencinis vyskupas, laidotinas rezidencinių vyskupų teisėmis.

Rezidencinis vyskupas, kaip ir kiti, pirmiausia, patogiai galint nugabenti, laidotinas pasirinktoje vietoje. Jei jis nebūtų pasirinkęs laidojimo vietos ar į tą vietą nebūtų patogiai galima nugabenti jo kūno, tai, mirus savo rezidencijoje, palaidotina savoje katedroje. Jei rezidencinis vyskupas mirė ne savo rezidencijoje ar svetimoje vyskupijoje, tai, patogiai galint jo kūną pargabenti, laidotinas taip pat savoje katedroje, o patogiai negalint pargabenti, palaidotinas svarbesnėje mirimo vietos bažnyčioje. Suinteresuoti asmenys visados gali savo lėšomis nugabenti velionies kūną net iš toli į jo pasirinktą vietą ar rezidenciją ir palaidoti pasirinktoje ar respektiviai katedros bažnyčioje. Į šeiminį kapą nekreipiama akies, tik jį rezidencinis vyskupas gali pasirinkti.

Kas pasakyta apie rezidencinio vyskupo laidojimo vietą, tas pat taikintina, kaip savaime ir kituose dalykuose, abatui ir prelatui nullius.

Tituliariniai vyskupai laidotini taip pat, kaip ir kiti tikintieji. Išimtis — jei kame būtų kitoks teišus įprotis. Jei tituliarinis vyskupas turi kurią rezidencinę beneficiją, tai laidotinas rezidencinių beneficijų teisėmis.

Apaštališkieji nuncijai ir internuncijai, tituliariniai vyskupai, laidotini svarbesnėje mirimo vietos bažnyčioje¹⁵⁾.

Rezidenciniai beneficijatai įprastai laidotini savo beneficijos kapinėse. Kitkas eina bendrosiomis teisėmis.

Dvasiškieiai, neturį rezidencinės beneficijos, laidojami bendrosiomis tikinčiųjų normomis.

Apžadus padarę vienuoliai ir naujokai laidotini savo kapinėse. Išimtis — jei vienuolynas neturi savo kapinių. Tada laidojama parapinėse vietos kapinėse. Bet vienuolių naujokai ir vienuoliai vyskupai gali pasirinkti kitas kapines¹⁶⁾. Jei vienuolis ar vienuolių naujokas miršta taip toli nuo savo vienuolyno ar namo, jog nebūtų galima patogiai pėsčia nugabenti jo kūno į savas kapines, tai palaidotinas mirimo vietos parapinėse kapinėse. Bet vienuolynas ir tada jo lavoną gali savo lėšomis pargabenti ir palaidoti savo kapinėse¹⁷⁾. Jei juodu pasirenka kurias kapines, tai, patogiai galint, įvykdytina, kaip ir kitais tokiais atvejais.

Kas pasakyta apie vienuolių naujokų kapines, tas pat pasakytina apie vienuolių tarnus, kurie aktualiai eina savo pareigas ir nuolat gyvena vienuolyne ar jų namuose. Jei jie miršta ne savuose vienuolyno namuose, tai laidotini bendrosiomis tikinčiųjų normomis.

Vienuolių namų ar kolegijų auklėtiniai ir svečiai ir jų ligoninių ligonys laidotini bendrosiomis tikinčiųjų normomis. Išimtis — jei kuris vienuolynas turėtų kitokią teisę ar privilegiją.

Kunigų seminarijos gyventojai, kurie kaip aukščiau sakiau apie jų laidotuvių pamaldų laikymą, laidotini kapinėse tos parapijos, kurios ribose yra pati seminarija. Išimtis — jei velionis pasirinko kurią laidojimo vietą ar turi šeiminį kapą¹⁸⁾.

Kan. 1223, § 1 visi gali pasirinkti kapines, nebent jei kam pažymėtai draudžiama teisėmis. Čia taikintina visa tai, ką aukščiau kalbėjau apie laidotuvių pamaldų bažnyčios pasirinkimą: kas gali pasirinkti laidotuvių pamaldų bažnyčią, tas taip pat gali pasirinkti kapines, ir kas negali pasirinkti šios bažnyčios, tas taip pat negali pasirinkti kapinių. Be to, kas aukščiau pasakyta apie laidotuvių, pamaldų bažnyčios patį pasirinkėją, jo įgaliotinį, pasirinkimo būdą, įgaliojimą parinkti, pasirinkimo atšaukimą ar pakeitimą, drau-

¹⁵⁾ Plg. H. Inśadowski, Kościelne prawo pogrzebowe, 125.

¹⁶⁾ Plg. kan. 1221, § 1; 1224, nr. 2; 1231, § 1.

¹⁷⁾ Kan. 1221, § 2.

¹⁸⁾ Kan. 1222.

dimą versti pasirinkti kai kurias laidotuvių pamaldų bažnyčias, tas pat pasakytina apie kapines.

Kapines išsirinkti galima net toli, už jurių marių, nes to dalyko nedraudžiama Kodekse I. C. Bet priedermė tai įvykdyti tesaisto, kai lengvai galima padaryti. Tik suinteresuoti asmenys visados gali įvykdyti velionies valią savo lėšomis. Šiuo atveju nė to nedarant, laidotina bendrosiomis teisėmis. Tai tvirtinu iš įstatymų analogijos.

Pasirinkti kapines tegalima tikras, nes tik apie tokių kapinių pasirinkimą tekalbama Kodekse I. C.¹⁹⁾. Todėl negalima pasirinkti šeiminio kapo — tai ne kapinės. Iš tikrų kapinių dar tegalima pasirinkti tas, kurios galimos. Tai parapinės, reguliariųjų vienuolių ir Lietuvos filijų kapinės.

Kan. 1228, § 1: „Jei kapinės būtų išrinktos svetimos velionies parapijos, tai jose lavonas tebūna palaidotas, sutikus tiems, kuriems priklauso kapinės“²⁰⁾.

Taigi, šiuo atveju reikia išrinktų kapinių administratoriaus, tvarkytojo, valdytojo, rektoriaus, klebono sutikimo. Klebonas ir t.t. gali ir nesutikti. Tik tai be teisingos priežasties nepritinka.

Kan. 1228, § 2: „Jei išrinktos vienuolių kapinės, tai ten lavonui palaidoti reikia ir užtenka vienuolių vyresniojo sutikimo tos vienuolijos konstitucijų norma“²¹⁾.

Šiuo atveju tereikia vienuolių vyresniojo sutikimo, ką duoti vienuolių vyresnysis nėra priverstas. Bet be teisingos priežasties vis dėlto taip pat neišpuola nesutikti. Pats vienuolių vyresnysis gali būti aukštesnis ir žemesnis — nesvarbu.

Gera atsimintina, kad laidojant pasirinktose svetimose ir vienuolių kapinėse, nereikia velionies savo klebono leidimo ar sutikimo ir net nereikia jam pranešti. Pamatas — to dalyko nereikalaujama Kodekse I. C.

Jei pasirinktų svetimų kapinių administratorius ar klebonas ir vienuolių vyresnysis nesutiktų kuno priimti į savo kapines, tai pasirinkimas savaime išnyksta ir palaidotina paprastosiomis normomis, t. y. velionies savose parapinėse kapinėse ir t.t. Pasak kai kurių kanonistų, šiuo atveju kūnas palaidotinas laidotuvių pamaldų bažnyčioje“²²⁾. Kuo tai remiama, nežinau.

Kan. 1229, § 1: „Jei kas kuriose kapinėse turėtų šeiminį kapą ir kame kitur, nepasirinkęs laidojimo vietos, numirtų, tai, patogiai galint ten nuga-

¹⁹⁾ Žr. kan. 1223, 1224, 1226—1228.

²⁰⁾ „Si electa fuerit sepultura in coemeterio diverso a coemeterio propriae defuncti parociae, cadaver in illo sepeliatur, dummodo nihil obstet ex parte eorum a quibus coemeterium pendet“.

²¹⁾ „Electa sepultura in coemeterio religiosorum, ut cadaver inibi sepeliri queat, requiritur et sufficit consensus superioris religiosi, ad normam constitutionum cuiusque religionis“.

²²⁾ Pvz.: G. Rossi, La „sepultura ecclesiastica“ e l' „ius funerum“, n. 60; G. Cocchi, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, III n. 59.

benti ir noliečiant kan. 1218, § 3 normas, palaidotinas tame kape“²³). Kan. 1229, § 3: „Jei daug būtų šeiminį kapų, tai velionies šeima ar įpėdiniai teišrenka laidojimo vietą“²⁴). Tai išrinkti turi tie kalbantieji asmenys, kurie laidoja.

Taigi, jei kas, turėdamas šeiminių kapą, nepasirinko kitos laidojimo vietos, tai šiame kape palaidotinas. Sąlyga — jei čion lengvai galima nugabenti kūną. Bet ir patogiai negalint nugabenti kūno, suinteresuoti asmenys tai gali savo lėšomis padaryti. Jei į šeiminių kapą negalima patogiai nugabenti kūno ir suinteresuoti asmenys taip pat nieko nedaro, tai kūnas laidotinas paprastosiomis normomis.

Šeiminiame kape laidotini net vaikai ir, išūnytojui tebesant gyvam, išūnyti asmenys.

Šeiminiame kape savaime negalima laidoti tų, kuriems, neišsirinkus laidojimo vietos, pačiomis teisėmis pažymėtai pasakyta, kame turį būti palaidoti. Tai kardinolai, rezidenciniai vyskupai, rezidenciniai beneficijatai, vienuoliai. Tik jei jie miršta ne savo gyvenamojoje vietoje, tai, pasak kai kurių, šeiminis kapas turįs precedenciją prieš vietinės kapinės²⁵). Tai remiama išsirinkimo supozicija. Bet tai, mano nuomone, neteisingai tvirtinama, nes einama prieš aiškiai pažymėtas Kodekso I. C. teises.

Skyrium pažymėtina, kad žmona, nepasirinkusi laidojimo vietos, laidotina vyro laidojimo vietoje. Jei žmona turėjo daug vyrų, tai mūsų atveju laidotina paskutiniojo vyro kapinėse. Apie tai kan. 1229, § 2 šiaip pasakyta: „Žmona seka vyro kapu ir jei daug vyrų turėjo, tai paskutiniojo vyro kapu“²⁶). Šio dalyko pamatas yra tas, kad, anot c. 2, C. XIII, qu. 2, „ką sujungė viena moterystė, tuos sujungtų vienas kapas, nes jie yra vienas kūnas, ir ką Dievas sujungė, žmogus neišjungtų“²⁷). O paskutinio vyro kapo laikomasi dėl to, kad našlė, ištekėdama už kito vyro, sutrauko visus ryšius su pirmesniu vyru ir nebeprisiklauso jo, pvz., nustoja net jo pavardės.

Vyro kapas suprantamas tas, kuriame vyras palaidotas ar laidotinas. Pirmasis atvejas nekomplikuotas — žinoma, kame vyras palaidotas. Antruoju atveju — kai vyras tebėra gyvas — laikomasi šios vyro kapų precedencijos: vyro išsirinktas, šeiminis ir bendrųjų teisių, kuriomis vyras turėtų būti pa-

²³) „Si quis, sepulcrum maiorum in aliquo coemeterio possidens, non electa alibi sepultura, decesserit, in eodem sepeliendus est, si illuc commode asportari possit, salvo praescripto kan. 1218, § 3“.

²⁴) „Plura si sint maiorum... sepulcra, defuncti familia aut heredes locum sepulturae deligant“.

²⁵) Pvz.: A. Vermeersch et Creusen I., Epitome iuris cononici, II² n. 535; G. Cocchi, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, III n. 62.

²⁶) „Pro uxore attenditur sepulcrum viri, et, si plures habuerit, sepulcrum ultimi“.

²⁷) „Ut quos iunxit unum coniugium, coniungat unum sepulchrum, quia uno caro sunt, et quos Deus coniunxerit, homo non separet“.

laidotas. Jei vyras turi daug šeiminių kapų ar paprastų kapinių, tai kan. 1229, § 3 jis parenka.

Kalbamųjų dėsnių vis dėlto telaikytinasi tada, kai į vyro kapą patogiai galima nugabenti žmonos kūną. Atbulai, jei to padaryti patogiai negalima, tai žmonos kūnas laidotinas bendrosiomis teisėmis, kur ir visai savarankiškų asmenų, savo normomis, lyg vyro nebūtų. Tik suinteresuoti asmenys visados gali savo lėšomis nugabenti žmonos kūną į vyro kapą. Visa tai tvirtinu iš įstatymų analogijos.

Teisiai išsiskyrusi žmona vis dėlto laidojama ne vyro laidojimo vietoje, bet savarankiškai, bendrosiomis teisėmis, nes ji nebeprisiklauso vyro ir todėl nebėra aukščiau kalbėtojo įstatymo motyvo²⁸⁾).

Dar reikia pažymėti tai, kad kalbėtųjų žmonos laidojimo taisyklių negalima taikinti vyru, negalima sakyti, kad ir vyras, nepasirinkęs laidotuvių vietos, turįs būti palaidotas žmonos kapinėse ar kape. Pamatas yra tas, kad to dalyko visai nėra pasakyta Kodekse I. C. ir, nors čia yra koreliatyvinis dalykas (vyras ir žmona teisėse yra koreliatyvinis dalykas), bet jo negalima taikinti ten, kame įžeidžiamos kitų teisės, o čia kaip tik įžeidžiamos vyro ir savo klebono teisės.

2. Kan. 1231, § 2, „Kas bažnyčioje atlaiko laidotuvių pamaldas, tas turi ne tik teisę, bet, išskyrus didelio reikalo atveją, net priedermę pats ar per kitą kunigą lydėti lavoną į laidojimo vietą“²⁹⁾).

Tai teisė ir priedermė lavoną lydėti į laidojimo vietą ir palaidoti.

Kalbamoji teisė turima, taip ten pat, laidotuvių pamaldų parapijoje, taip kame kitur, kitoje parapijoje, net toli laidojant.

Kan. 1232, § 1: „Kunigas, kuris lavoną lydi į laidotuvių pamaldų bažnyčią ir laidojimo vietą, gali laisvai, taip pat su stula ir kryžiumi priekyje, eiti per kitos parapijos ar vyskupijos teritoriją, net be klebono ar ordinaro leidimo“³⁰⁾. Kan. 1232, § 2: „Jei lavonas būtų palaidotas tokiose kapinėse, į kurias patogiai nulydėti nebūtų galima, tai klebonas ar laidotuvių pamaldų bažnyčios rektorius neturi reikšti pretenzijų į aną teisę lydėti už miesto ar vietos ribų“³¹⁾. Šiuo atveju nėra nė suinteresuotų asmenų priedermės pakviesti kurį kunigą lavonui lydėti paprastai, be jokių iškilnių. Bet tai pa-

²⁸⁾ Plg. Fr. Wernz - Vidal P., *Ius canonicum*, IV n. 599.

²⁹⁾ „Qui exsequias in ecclesia peregit, non solum ius, sed etiam officium habet, excepto gravi necessitatis casu, comitandi per se vel per alium sacerdotem cadaver ad locum sepulturae“.

³⁰⁾ „Sacerdos qui cadaver comitetur ad ecclesiam funeris vel ad locum sepulturae, libere transire potest, cum stola quoque et cruce elevata, per territorium alius parociae vel dioecesis, etiam sine parochi vel Ordinarii licentia“.

³¹⁾ „Si cadaver tumulandum sit in coemeterio ad quod commode asportari nequeat, parochus vel rector ecclesiae funeris nequit sibi vindicare ius illud comitandi extra fines civitatis vel loci“.

daryti galima. Paskutiniuoju atveju lavoną lydi laidojimo vietos klebonas. Bent taip atrodo³²).

Laidotuvių pamaldų laikytojo priedermė lydėti lavoną į laidojimo vietą yra griežta, didelė. Nuo jos tik didelis reikalas tegali pateisinti, pvz., klebono liga, didelė skriauda, fizinis negalėjimas ir t.t. Ta priedermė saisto, laidojant vietinėse kapinėse. Be to, laidojant kame kitur, ji saisto tada, kai patogiai galima lydėti lavoną³³). Atbulai, jos visai nėra, kai patogiai negalima lydėti į kitą vietą. Tas pat pasakytina tada, kai lavono lydėtojas neturi teisės lydėti, kaip ką tik kalbėjau. Tai savaime aišku.

Laidotuvių pamaldų laikytojas lavoną į laidojimo vietą gali lydėti pats, gali ką kitą įgalioti. Priežasties nereikia — jos nereikalaujama Kodekse I. C. Įgalioti galima kurį kunigą ar pagal Ritualą Rom. net dijakoną, kuris atlaikė laidotuvių pamaldas³⁴).

Į specie, pirmiausia laidoja savas klebonas. Jei daug turima savų klebonų, tai laidoja tas, kurio parapijoje velionis mirė. Jei numirta svetimoje parapijoje ir lavoną patogiai galima nugabenti į savo parapiją, tai laidotojas yra tos savos parapijos klebonas. Jei šiuo atveju lavoną nugabenti į savo parapiją sunku, nepatogu, bet tai suinteresuoti asmenys vis dėlto savo lėšomis daro, tai laidotojas taip pat yra savas klebonas; kitaip laidoja mirimo vietos klebonas ir t.t.

Jei kas specialinėmis teisėmis atlaikė laidotuvių pamaldas, tai tomis pačiomis teisėmis ir laidoja. Todėl specialiniai laidotojai yra šv. tėvo, kardinolų, vyskupų, rezidencinių beneficijatų, vienuolių pačių ir jų naujokų, vienuolyno tarnų, svečių, auklėtinių ir ligonių, kunigų seminarijoje mirusių kunigų seminarijos gyventojų, kareivių ir kalinių laidotuvių pamaldų laikytojai.

Jei kūnas lydimas į tokią laidotuvių vietą, kurioje velionis neturėjo nei savos parapijos nei tiesiai nepasirinko laidotuvių pamaldų bažnyčios, tai lavoną į laidojimo vietą lydi ir laidoja laidojimo vietos katedros kapitula ir, ten jos nesant, parapinis kapinių klebonas, nebent būtų kitokio įpročio ar kitokių diecezių statutų³⁵). Lietuvoje šiuo atveju lydi ir laidoja kapinių klebonas. Tai specialus atvejas.

Jei laidotuvių pamaldos atlaikytos iš pasirinkimo, tai žiūrėtina, ar bažnyčia yra išimta iš klebono jurisdikcijos ar ne. Pirmuoju atveju laidotojas yra pamaldų bažnyčios rektorius. Antruoju atveju įprastai laidoja vietinis klebonas. Išimtis — jei laidojimo kapinės nepriklauso vietiniam klebonui, tai laidoja laidotuvių pamaldų bažnyčios rektorius.

3. Lavono laidojimas yra liturginis dalykas. Todėl kūno eksportacija iš namų, lydėjimas į bažnyčią, laidotuvių pamaldos ir pats laidojimas atliktinas

³²) Žr. A. Vermeersch et Creusen I., *Epitome iuris canonici*, II^a n. 538; P. M. a Coronata, *De locis et temporibus sacris*, n. 220.

³³) Plg. kan. 1231, § 2, 1232, § 2.

³⁴) Tit. VI, c. 3, n. 19.

³⁵) Kan. 1230, § 7.

pagal liturgines knygas, t. y. *Rituale Romanum*, *Pontificale Romanum* ir t. t. Bet tai apeigų, ne teisių sritis. Todėl šių dalykų nereikia nė liesti ir labiau-siai žiūrėsiu į teises. Iš liturgikos priminsiu tai, kad kūną lydėti reikia su kam-ža, stula, biretu ir, iškilmingai ladojant, juoda kapa. Be to, procesijų prie-kyje nešamas kryžius. Jis yra tos bažnyčios, kurios yra lydėtojas. Jei daly-vauja katedros kapitula, tai nešamas katedros bažnyčios kryžius.

Dalyvauti laidotuvėse yra kilnus ir geras dalykas — išreiškiama velio-niui ir jo giminėms pagarba, pamaldomis padedama velionies sielai žengti pir-muosius žingsnius naujame pasaulyje, patenkinamas kažkoks įgimtas jaus-mas, noras dalyvauti šiose iškilmėse, net pačiam žmogui naudinga prisiminti, kuriuo keliu pats eini ir kur nueisi, „memento mori“.

Laidotuvėse gali, apskritai, dalyvauti visi. Jose gali dalyvauti taip šiaip-jau individai, taip tam tikri žmonių kolektyvai, sambūriai, brolijos, draugi-jos ir t. t. Tedraudžiama jose dalyvauti draugijoms ar sanbūriams, aiškiems Bažnyčios priešams. Tai masonų, anarchistų, lavonų kremacijos, socialistų ir panašios draugijos ir t. t.

Laidotuvių dalyvius savo nuožiūra kviečia velionies šeima ar įpėdiniai, kurie laidoja. Atbulai, jų negali kviesti klebonas ar bažnyčios rektorius, lai-dotojas ir t. t. Jei dvasinėms iškilmėms kviečiami dvasiškiai, tai pirmiau-sia kviestini laidotuvių pamaldų bažnyčios³⁶⁾.

Klebono dalykas yra žiūrėti, kad laidotuvėse nedalyvautų tie, kuriems bažnytinėmis teisėmis draudžiama. Bet kan. 1233, § 1 jis „negali be teisin-gos ir didelės priežasties, pripažintos ordinaro, pašalinti pasaulinių dvasiš-kių, vienuolių ir pamaldžių brolių, kurias pakviesti norėtų šeima ar įpėdi-niai lavonui lydėti į laidotuvių pamaldų bažnyčią ir laidojimo vietą, ir da-lyvauti laidotuvių pamaldose“³⁷⁾.

Kan. 1233, § 2: „Niekados tenebūna leidžiama (dalyvauti) draugijų ar ženklų, aiškiai priešingų katalikų tikybai“³⁸⁾.

Apie tokias draugijas truputį kalbėjau aukščiau — joms draudžiama ir niekados negalima jų leisti dalyvauti bažnytinėse laidotuvėse, t. y. lydėti kūno į bažnyčią ir kapines ir dalyvauti laidotuvių pamaldose.

Taip pat griežtai draudžiama dalyvauti ar leisti dalyvauti kalbamosi-ose laidotuvėse su tokiais ženklais, kurie aiškiai prieštarauja katalikų tikybai ar nesutinka su katalikų tikyba ir dvasia. Tai masonų, anarchistų, socialistų ir panašių draugijų ir šiaip jau nepadorios ir šlykščios vėliavos, plakatai, šū-kiai, užrašai, emblemos ir t. t. Atbulai, galima dalyvauti su bažnytinėmis ir

³⁶⁾ Kan. 1233, § 1.

³⁷⁾ „Nequit parochus, sine iusta et gravi causa ab Ordinario probata, excludere clericos saeculares, religiosas ac pia sodalitia quae familia vel heredes advocare velint ad deducendum cadaver ad ecclesiam funeris et ad sepulchrum, et assistendum funerali“.

³⁸⁾ „Numquam admittantur societates vel insignia religioni catholicae manifeste hostilia“.

katalikiškų draugijų vėliavomis ir t. t. Tai net gražu, patartina. Galima dalyvauti net su šiaipjau pasaulinėmis ar tautinėmis pašvęstomis vėliavomis, pvz., valstybine, kariuomenės ir kt. Nepašvęstas valstybines ir tautines vėliavas galima toleruoti³⁹⁾. Nepašvęstas šiaipjau pasaulines vėliavas tegalima toleruoti dėl teisingos priežasties ar didesnei negerovei, pvz., žmonių sumišimui, išvengti⁴⁰⁾. Tas pat pasakytina apie valstybinius, tautinius ir šiaipjau pasaulinius nepašvęstus ženklus.

Be to, griežtai draudžiama dėti ant karsto ženklų ar emblemų tų draudžiamųjų draugijų ar kurių tikybinių sektų, prie kurių velionis prieš atsi-versdamas priklausė⁴¹⁾.

Jei bažnytinėse laidotuvėse išstatomos aukščiau kalbėtųjų draugijų ar šiaipjau nepadorūs ženklai, emblemos ar vėliavos, tai tuoj reikia įspėti ir nepaklausius nutraukti laidotuvių pamaldas ir dvasiškai turi liautis dalyvavę laidotuvėse. Tik jau pradėtas mišias reikia baigti. Bet po mišių laidotojas turi viešai užprotestuoti prieš įžeidimą bažnyčios ir šventų apeigų šventumo ar neliečiamumo ir visa baigti⁴²⁾.

Klebono dalykas yra vadovauti bažnytinėms laidotuvėms. Apie tai kan. 1233, § 3 štai kas pasakyta: „Lavono palydovai turi klausyti klebono laidotuvių eigos dalykuose, neliečiant precedencijos teisių“⁴³⁾. Todėl laidotojo dalykas yra nurodyti procesijos tvarką, kelią, gatvę ir t. t.

Kan. 1233, § 4: „Dvasiškai tenenėša bet kurios padėties ar dignitės pasaulininko lavono“⁴⁴⁾. Išimtis — reikalas. Atbulai, dvasiškai gali ir net jiems pritinka nešti tokių pat ar aukštesnių šventimų ar dignitės dvasiškio kūną.

4. Dalinės bažnytinės teisės: Panevėžio vyskupijos sinodas (1936): § 433: „Klebonai žiūrės, kad numirėliams laidoti kasamos duobės nebūtų seklesnės, kaip du metrai“; § 436: „Kunigai žiūrės, kad per pakasynas nebūtų dedami ant nabašninko karsto ženklai, priešingi Bažnyčiai“; § 437: „Palaikytinas paprotys būdėti prie nabašninko, bet draustinos ta proga vaises su svaigiais gėrimais“; § 440: „Klebonai rūpinsis palaikyti seną įprotį skambinti varpais... mirus jo parapijiečiui“; Telšių vyskupijos sinodas (1935); str. 358: „Iuxta laudabilem hucusque morem vigentem conductum eorum, qui in communione sanctae Matris Ecclesiae pie decedunt, lugubris campanarum sonitus comitetur, ut qui eadem fide obstringuntur, orent pro defuncto“; str. 361: „Parvuli post baptismum defuncti ritu ecclesiastico,

³⁹⁾ S. Poenitentiar., 4 apr. 1887; S. C. S. Off., 22 mart. 1911.

⁴⁰⁾ Plg. G. C o c c h i, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, III n. 66.

⁴¹⁾ S. C. Inqu., 2 dec. 1840

⁴²⁾ S. C. S. Off., 3 oct. 1887; 24 nov. 1899; S. R. C., 14 iul. 1887.

⁴³⁾ „Assotiantes cadaver tenentur morem gerere paracho circa ductum funeris, salvus unuscuiusque praecedentiae iuribus“.

⁴⁴⁾ „Laici cadaver, negeris aut dignitatis cuiusque ille fuerit, clerici ne deferant“.

quo fieri potest solemniori modo, sepeliantur“; str. 362: „Abusus collocutionum tum inter sacerdotes tum inter laicos participantes in sepultura absolute tollendus est. Clerus in processione funebri bireto ecclesiastico utatur“; str. 366: „... In Missa autem defunctorum solemniori organum sileat cum silet cantus“.

10. Laidotuvių atlyginimas

1. Už laidojimą mokamas tam tikras mokestis, atlyginimas. Tik jis duodamas ne už dvasinį patarnavimą, laidojimą ir t. t. Tai būtų simonija. Kalbamasis atlyginimas duodamas išlaidoms atlyginti ir ta pačia proga kunigams išlaikyti. Tai teisinga, nes už laidotuvių išlaidas, savaime aišku, turi būti atsitaista, o kunigai turi iš ko gyventi — ir jiems vien oro neužtenka.

Laidotuvių atlyginimą galima imti ir tikintieji turi mokėti. Tai kunigų teisė, o tikinčiųjų priedermė.

Laidotuvių atlyginimas yra dvejopas, būtent, laidotuvių taksa ir klebono dalis.

Apie laidotuvių taksą kalbama kan. 1234—1235.

Laidotuvių taksą turi išleisti vietos ordinaras. Tai darydamas, turi atsiklausti katedros kapitulą ir, savo nuožiūra (jei laikytų pritinkamu dalyku), vyskupijos dekanus ir savo sostinės klebonus. Be to, vietos ordinaras čia turi kreipti akį į dalinius įpročius ir vietines ir asmenines aplinkybes.

Laidotuvių taksoje turi būti visa smulkiai nutarta, kad nekiltų jokių nesusipratimų ir papiktinimo. Todėl labiausiai kreiptina akis į tai, kas daugiausia gali sukelti negerovės, pvz., laidojant svetur, šeiminiame kape, ir t. t.⁴⁵⁾

Laidotuvių taksa turi būti kelių rūšių, kad tikintieji pagal savo norą ir išgales galėtų jas pasirinkti⁴⁶⁾.

Jei kurioje vyskupijoje nėra rašytinės laidotuvių taksos, tai reikia laikytis vietinės nerašytinės arba įpročio taksos.

Rašytinės ar, jos nesančios, įpročio diecezinės laidotuvių taksos turi laikytis visi vyskupijos kunigai, vienuoliai ir visos bažnyčios⁴⁷⁾. Tai griežtas įsakymas, nes kan. 1235, § 1 pasakyta: „Griežtai draudžiama bet kam už mirusių laidojimą, laidotuvių pamaldas ir metines reikalauti daugiau, kaip diecezinėje taksoje nutarta“⁴⁸⁾. Tik nedraudžiama priimti laisvos aukos ir už

⁴⁵⁾ Kan. 1234, § 1.

⁴⁶⁾ Kan. 1234, § 2.

⁴⁷⁾ Kan. 631, § 1; Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos, 6 mart. 1927.

⁴⁸⁾ „Districte prohibetur ne quis, sepulturae vel exsequiarum seu anniversarii mortuorum causa, quidquam exigit ultra id quod in dioecisano taxarum indice statutum“.

taksoje nenumatytas aplinkybes, pvz., už daugiau šviesos, bažnyčios išpuošimą, tolimą kelią ir t. t.

Neturtingus reikia veltui laidoti. Apie tai kan. 1235, § 2 parašyta: „Neturtingi tebūna visai veltui ir padoriai laidojami ir už juos laidotuvių pamaldos atlaikytinos pagal liturginius įstatymus ir diecezinis statutus“⁴⁹⁾. Tai Rituale Rom. šiaip aprašyta: „Tie beturčiai, kurie mirę nieko ar taip mažą paliko, jog negali atlyginti visų įprastų laidojimo išlaidų, turi būti visai veltui laidojami tinkamu būdu su laidotuvių pamaldomis, įsakytomis liturginėse knygose ir dieceziniiais statutais; reikale šviesos išlaidas pakelia tie kunigai, kuriems priklauso velionies sielos ganymas, arba pamaldi kuri esanti brolija, pagal vietinį įprotį“⁵⁰⁾. Visa tai detalčiau nutartina dieceziniiais statutais, įstatymais. Jų nesant, laikytinasi vietinio įpročio. Tik pažymėtina, kad už tikrai beturčius laidotuvių mišios visados veltui atlaikytinos.

Laidotuvių mokestis priklauso laidotojui — ima tas, kuris kūną lydi į bažnyčią, laiko laidotuvių pamaldas ir laidoja. Nesvarbu, ar tai daroma bendrosiomis ar specijalinėmis teisėmis, iš pasirinkimo ar šeiminio kapo atveju ir t. t. Jei nevienas laidotojas visa atlieka, pvz., vienas lydi į bažnyčią, o kitas laiko laidotuvių pamaldas, tai kiekvienam jų tenka proporcinga ar tinkama dalis.

Klebono dalis vadinasi ta laidotuvių atlyginimo dalis, kuri klebonui priklauso, teisiai laidojant ne savoje parapijoje, svetur. Ji vadinasi klebono dėl to, kad klebonui priklauso. Ji dar vadinasi parapiinė, nes įprastai parapijam klebonui priklauso, ir kanoniška, nes kanonų teisėmis įsakyta.

Klebono dalis seniau buvo skirstoma į parapinę ir vyskupo. Pirmoji čia aprašoma, o antroji yra ta, kur $\frac{1}{4}$ parapiinės dalies priklausė vyskupui, ir seniai jau jos nebėra, įpročio keliu išnyko.

Apie klebono ar parapinę dalį kan. 1236, § 1 štai kas parašyta: „Neliečiant dalinių teisių, kai už tikintįjį laidotuvių pamaldos laikomos ne savoje parapijėje bažnyčioje, tai savam velionies klebonui priklauso parapiinė dalis, išskyrus tą atvejį, kai lavono patogiai negalima pargabenti į savos parapijos bažnyčią“⁵¹⁾.

⁴⁹⁾ „Pauperes gratis omnino ac decenter funerentur et sepeliantur, cum exsequiis, secundum liturgicas leges et dioecesana statuta praescriptis“.

⁵⁰⁾ Tit. VI, c. 1, n. 11: „Pauperes vero, quibus mortuis nihil, aut tam parum superest, ut consuetis impensis humari non possint, gratis omnino ac decenter funerentur et sepeliantur, cum exsequiis, secundum liturgicas leges et dioecesana statuta, praescriptis; ac debita lumina suis impensis, si opus sit, adhibeant Sacerdotes, ad quos defuncti cura pertinet, vel aliqua pia confraternitas, si sit, iuxta loci consuetudinem“.

⁵¹⁾ „Salvo iure particulari, quoties xidelis non funeratur in ecclesia paroeciali propria, proprio defuncti parrocho debetur portio paroecialis, excepto casu quo cadaver in ecclesiam propriae paroeciae commode asportari nequeat“.

Čia klebonas suprantamas plačia prasme, būtent, tas laidotuvių pamaldų laikytojas, kuris bendrosiomis ar dalinėmis teisėmis savaime turi teisę laikyti šias pamaldas už kai kuriuos asmenis. Tai tikrieji klebonai, klebono teises turi kunigai, išimtųjų vienuolių kunigų vyresnieji, iš klebono valdžios išimti ligoninių ir vienuolių moterų kapelionai, kunigų seminarijų rektorius, kai jiems pačiomis teisėmis priklauso teisė laikyti už kurį numirusį asmenį laidotuvių pamaldas.

Parapinė dalis klebonui priklauso dėl to, kad paprastosiomis teisėmis klebonui priklausė teisė laikyti laidotuvių pamaldas ir ta proga turėjo gauti savo išlaikymui. Visos laidotuvių pamaldų įplaukos savaime priklausė klebonui. Bet kadangi šiuo atveju laidotuvių pamaldas laikė ne klebonas, bet kitas kunigas, tai atlyginimas už pamaldas turi tekti taip pamaldų laikytojui, taip klebonui. Pirmajam tenka daugiau, o antrajam mažiau, kaip tuoj kalbėsiau.

Klebono dalis mokėtina tada, kai laidotuvės teisiai atliekamos ne savos parapijos bažnyčioje, bet kame kitur. Tai darytina, kai teisiai laidotuvių pamaldų vieta išrenkama ne savos parapijos bažnyčioje, kai laidojimo pamaldos laikomos svetur pagal privilegiją, kai išskilmingos laidojimo pamaldos laikomos, svetur palaidojus, po mėnesio kan. 1237, § 2.

Klebono dalies nemokėti tegalima šiais atvejais: 1) Jei kame klebono dalies būtų nemokama dalinėmis teisėmis. Nesvarbu, ar dalinės teisės yra rašytinės ar nerašytinės arba įpročio. Pvz., Lietuvoje neįprasta mokėti klebono dalies. 2) Jei patogiai negalima kūno nugabenti į savos parapijos bažnyčią. 3) Jei teisingai veltui atlaikomos laidotuvių pamaldos, veltui palaidojama. Atbulai, jei neteisčiai veltui palaidojama, tai klebono dalį sugrąžinti turi laidotojas iš savo kišenės.

Jei kas neteisčiai atlaiko laidotuvių pamaldas ar palaidoja svetimoje bažnyčioje, parapijoje, vietoje, tai savam klebonui sugrąžintina ne tik parapinė dalis, bet net visas laidotuvių atpildas.

Kan. 1236, § 2: „Jei kas turėtų daug savų parapijų, į kurias lavoną būtų patogiai galima nugabenti, ir kame kitur būtų atlaikytos laidotuvės, tai parapinė dalis padalinta visiems saviems klebonams“⁸²⁾.

Čia kalbama apie atveją, kai velionis turėjo nevieną savą parapiją, į kurias patogiai galima buvo nugabenti lavoną, bet numirė svetur ir ten, pvz., iš išsirinkimo, buvo atlaikytos laidotuvės. Šiuo atveju klebono dalį reikia padalinti visiems saviems klebonams.

Jei velionis, turėdamas kelias savas parapijas, mirė ir teisiai palaidotas svetimoje parapijoje, bet iš mirimo vietos ne į visas savas parapijas patogiai tebuvo galima nugabenti lavoną, tai parapinė dalis tesugrąžintina klebonams

⁸²⁾ „Si quis habeat plures paroecias proprias ad quas cadaver commode deferri posset, et alibi funeretur, portio paroecialis dividenda est inter omnes parochos proprios“.

tų parapijų, į kurias buvo patogiai galima nugabenti kūną. Jei kas, turėdamas kelias savas parapijas, vienoje iš jų miršta ir palaidojamas šioje ar kitoje pasirinktoje savoje parapijoje, tai nereikia parapinės dalies duoti kitiems saviems klebonams.

Parapinę dalį mokėti turi tas kunigas, kuris aukščiau kalbėtaisiais atvejais atlaikė laidotuves. Atbulai, klebono dalies neturi mokėti velionies šeima, įpėdiniai, laidotojai. Kitaip jiems tektų mokėti du laidotuvių mokesčius. Tai būtų neteisinga.

Kan. 1237, § 1: „Parapinė dalis turi būti imama iš visų įplaukų, kurios išleistos yra diecezine taksa už laidotuvių pamaldas ir palaidojimą⁵³⁾. Šios įplaukos vadinasi visa tai, kas mokama diecezine taksa lavono lydėtojui, laidotuvių pamaldų laikytojui, laidotojui, dvasiškiams dalyviams, laidotuvių tarnams, giedoriams, už žvakes, lempas, vėliavas, bažnyčios papuošimą ir t. t. Iš šių laidotuvių įplaukų imama parapinė dalis. Atbulai, parapinės dalies negalima imti iš mišių, aukų bažnyčiai, devintinių, metinių ir t. t.

Kan. 1237, § 2: „Jei dėl kurios nors priežasties pirmosios iškilmingos laidotuvių pamaldos būtų laikomos ne tuoj, bet po mėnesio nuo palaidojimo, nors laidojant būtų atlaikytos viešos paprastos pamaldos, tai parapinė dalis vis dėlto turi būti paimta iš tų pamaldų įplaukų⁵⁴⁾. Iškilmingos laidotuvių pamaldos — mišios, o paprastos pamaldos — kitos laidotuvių pamaldos.

Kan. 1237, § 3. „Parapinės dalies kiekis tebūna nutariamas diecezine taksa ir, jei parapinė bažnyčia ir laidotuvių bažnyčia priklauso kitoms vyskupijoms, tai parapinės dalies kiekis suprantamas pagal laidotuvių bažnyčios taksą⁵⁵⁾).

Klebono dalis įprastai nutariama po $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{3}$ ir net $\frac{1}{2}$ laidotuvių įplaukų. Pvz., 1928 m. Liublino dieceziniu sinodu, nr. 169, § 3, klebono dalis — $\frac{1}{3}$ laidotuvių mokesčio brutto.

Pastebėjimas. Laidojant ne savose parapinėse kapinėse, galima imti atskirą mokesį už kapinių vietą. Pamatas — kadangi į šias kapines neturima jokios teisės, tai tą teisę reikia nusipirkti. Atbulai, visuotinėmis teisėmis sunku pateisinti mokesį už savas kapines⁵⁶⁾.

2. Dalinės bažnytinės teisės, — Panevėžio vyskupijos sinodas (1936), § 435: „Kapinių reikalams leidžiama klebonams, Bažnyčių Palaikymo Tary-

⁵³⁾ „Detrahi debet portio paroecialis ex omnibus et solis emolumentis, quae statuta sunt pro funere et tumulatione in taxa dioeciesana“.

⁵⁴⁾ „Si quacunq̃ue de causa primum sollemne officium funebre non statim, sed intra mensem completum a die tumulationis fiat, licet hoc die non defuerint minima publica officia, portio tamen paroecialis ex huius funeris emolumentis debetur“.

⁵⁵⁾ „Quantitas portionis paroecialis determinetur in taxa dioeciesana; et si ecclesia paroecialis et ecclesia funerans ad diversas dioeceses pertineant, quantitas portionis paroecialis attenditur secundum taxam ecclesiae funerantis“.

⁵⁶⁾ Many, Praelectiones de locis sacris, 152; P. M. a Coronata, De locis et temporibus sacris, n. 193.

bos nutarimu ir Vyskupijos Kūrijos pritarimu, imti tam tikrą mokestį už laidojimo vietą“; Telšių vyskupijos sinodas (1935), str. 359: „Si quis extra suam paroeciam obierit, salvo iure familiae haeredum aliorumque quorum interest, funus ibidem (can. 1223, 1230) persolvatur, quin ulla portio debeatur paracho defuncti“.

11. Valstybiniai įstatymai

1. „Laidojimo ir mirties priežasčių registracijos taisyklės“:

„§ 2. Mirusius ligoninėse ar apskrities ar valsčiaus teisėmis miestuose ir miesteliuose, kuriuose yra gydytojas, leidžiama laidoti, išgavus policijos liudymą, kuriame pažymima mirties priežastis.

§ 3. Žymimą liudyme mirties priežastį nustato gydytojas. Nesant gydytojo, mirties priežastį nustato policija giminių ir kitų asmenų parodymais; jeigu mirties priežastis aiški, tai policija nurodo ją liudyme, paaiškindama dėl ko nėra gydytojo nuomonės.

§ 4. Mirties liudymai rašomi blankuose, kuriuos nemokamai duoda ligoninėms, gydytojams ir policijai sveikatos departamentas.

§ 5. Ligoninės, kuriose mirusieji buvo gydomi ir gydytojai, kurie mirusius gydė prieš mirtį, giminėms ir artimiems prašant, be atlyginimo pažymi liudymo blanku mirties priežastį.

§ 6. Policija, gavus mirties liudymo blanką su ligoninės ar gydytojo pažymėjimu apie mirties priežastį, neatidedant turi įrašyti į blanką kitas reikalingas žinias, patvirtinti savo parašu ir nemokamai išduoti prašytojui liudymą.

§ 7. Jei policijai nepristatytas ligoninės ar gydytojo pažymėjimas apie mirties priežastį, tai policija paveda gydytojui mirties priežastį nustatyti ir mirties liudyme ją įrašyti.

§ 8. Nustatęs mirties priežastį gydytojas, policijai reikalaujant, turi teisės gauti tam tikrą sveikatos departamento nustatytą atlyginimą, kurį išmoka jam vietos policija iš šiam reikalui skirtų lėšų.

§ 9. Pažymėta liudyme mirties priežastis įrašoma į metrikas.

§ 10. Mirties priežasčių nustatymas ir registracija kitose vietose atliekama esama tvarka...

§ 11. Negyvai gimę kūdikiai registruojami vietos policijoje ne vėliau kaip per 3 dienas nuo gimimo dienos.

§ 12. Negyvai gimusiu kūdikiu laikomas toks vaisius, kuris turi žmogaus išvaizdą (gimę antrame neštumo periode).

§ 13. Ta pat tvarka registruojami pirmomis po gimimo valandomis mirę kūdikiai.

§ 14. Apie §§ 11 ir 13 nurodytus atsitikimus turi pranešti policijai —

a) dalyvavusieji priėmimo asmenys — gydytojas ar pribuvėja,

b) arba atsakomingas šeimos narys, kuris žinojo ar esamomis aplinkybėmis turėjo žinoti apie atsitikimą.

§ 15. Šiuos atsitikimus policija registruoja atskiruose lapeliuose, kuriuos duoda sveikatos departamentas.

§ 16. Registracijos lapelių formą nustato ir spausdina sveikatos departamentas, susitaręs su centraliniu statistikos biuru. . .

§ 17. Žinias apie §§ 11 ir 13 numatytus atsitikimus policija duoda centraliniam statistikos biurui kas mėnuo ne vėliau kaip sekamo mėnesio 7 d.⁽⁵⁷⁾

2. „Lavonų iškasimo ir pervežimo taisyklės“:

„§ 3. Išimamas iš kapinių karstas arba lavonas gydytojo nurodymu dezinfekuojamas kalkių chloriniu skiediniu arba kitais dezinfekcijos vaistais ir įdedamas į metalinę skrynią, kuri turi būti aklinau užnituota.

§ 4. Metalinė skrynia turi būti įdedama į kitą metalinę arba sandarią medinę skrynią, o tarpas tarp jų turi būti užpilamas negesytomis kalkėmis. . .

§ 8. Leidimus mirusių užsienyje piliečių lavonus pervežti į Lietuvą duoda Lietuvos atstovybės. Atstovybės duoda leidimus, jei atatinkamos valstybės valdžios duoda sutikimą raštu, kad nėra kliūčių išvežti. Prie leidimo pridedamas aktas apie taisyklingą įdėjimą į karstą su Lietuvos ir atatinkamos valstybės atstovų ir pakviestojo gydytojo parašais.

§ 9. Iš Lietuvos išvežti lavonus galima tik sveikatos departamentui leidus.

§ 10. Leidimai duodami gavus atatinkamos valstybės sutikimą raštu lavonui įvežti; aktas apie taisyklingą lavono įdėjimą į karstą turi būti atatinkamos valstybės atstovybės (resp. konsulato), vietinės policijos atstovų ir apskrities ar miesto gydytojo pasirašytas.

I p a s t a b a. Jei lavonas įvežamas ar išvežamas be atatinkamų leidimų, tai pirmoje vietoje, į kurią jis atvežtas, laidojamas (resp. skandinamas, jei jis vežamas jūra).

II p a s t a b a. Tokius lavonus palaidoja policija ar uosto valdyba savo lėšomis. . .

§ 11. Leidimus nepalaidotus lavonus pervežti ir palaidotus iškasti ir pervežti iš vieno apskrities į kitą duoda atatinkamas apskrities viršininkas pranešęs apie tai kitam suinteresuotam apskrities viršininkui.

§ 12. Pervežant iš vienos apskrities į kitą mirusio apkrečiama liga nepalaidotą lavoną, turi būti vykdomi §§ 3 ir 4 nurodymai.

§ 13. Karstai su lavonais gali būti pervežami geležinkeliais su palydovais, kurie privalo turėti atatinkamą lavonui vežti leidimą. Šitie leidimai atiduodami su karstu geležinkelio administracijai, kuri grąžina karstą su leidimu nurodytam jame asmeniui.

⁽⁵⁷⁾ „Vyriausybės žinios“, 277 (1928) eil. 1782.

§ 14. Mokesnis už pervežimą imamas iš anksto.

§ 15. Palydovas privalo turėti atskirą bilietą. Jis gali važiuoti tame pat vagonė, kuriame vežamas lavonas.

§ 16. Vežant geležinkeliais karstą su lavonu, turi būti apie tai pranešta siuntimo stoties viršininkui iš anksto didesnėse stotyse 6 valandomis, o mažesnėse 12 valandų prieš traukinio išėjimą. Karstas su lavonu turi būti atvežtas ne vėliau kaip 2 val. prieš traukinio išėjimą.

§ 17. Atvežtą į paskirtą stotį karstą su lavonu turi paimti iš stoties karsto palydovas arba pažymėtas liudyme asmuo ne vėliau kaip per 6 valandas; šiam laikui išėjus, karstas perduodamas policijai⁶⁸⁾.

Iš Klaipėdos krašto lavonus išvežti leidimus duoda Klaipėdos krašto gubernatorius⁶⁹⁾.

***

Kan. 1238: „Laidotojas palaidojęs mirusiųjų knygoje teįrašo velionies vardą, pavardę ir amžių, tėvų ar vyro vardą ir pavardę, mirimo datą, kas ir kuriuos sakramentus suteikė, palaidojimo vietą ir metą“⁶⁰⁾.

Laidotojas čia suprantamas klebonas ir kitas kunigas, kuris gali laikyti laidotuves. Mirusiųjų knygos — mirusiųjų metrikų knygos, kurias turi parapijų klebonai ir dalinėmis teisėmis kitų bažnyčių rektoriai, pvz., Lietuvoje filijų bažnyčios.

Panevėžio vyskupijos sinodas (1936), § 438: „Kunigai stropiai žiūrės, kad mirusiųjų metrikai būtų užrašyti parapijos knygoje nustatyta tvarka“.

Summarium. — Hic tractatur: 8. Minister funeris, 9. Tumulatio, 10. Ius spoliū et 11. Leges civiles. — Finis.

⁶⁸⁾ „Vyriausybės Žinios“, 241 (1926) eil. 1570.

⁶⁹⁾ „Vyriausybės Žinios“, 345 (1930), eil. 2364: papildymas prie kalbėtojo § 9.

⁶⁰⁾ „Expleta tumulatione, minister in libro defunctorum describat nomen et aetatem defuncti, nomen parentum vel coniugis, tempus mortis, quis et quae Sacramenta ministraverit, locum et tempus tumulationis“.

Žemaičių padangės kryžių ir koplytėlių statistika¹⁾

(Statistica crucium et cappellarum in Samogitia)

14. Vieکشniai — Mažeikiai (14 km)

1936.VII.29.

Atstumas km.	Kelio pusė	Pavadinimas
0,1	D	Kryžius.
0,3	K	Žydų kapai.
1,9		Ant stiebo koplytėlėje šv. Jonelis.
2,4	K	Kryžius.
		Prie beržo koplytėlėje nepažįstamas šventasis.
2,9	K	Prie ąžuolo koplytėlėje Panelė Švenčiausia.
3,0		Ant stiebo koplytėlėje šv. Jonelis.
4,7	D	Kapai. Ant vartų (91 fot.) vieno stulpo Panelė Švenčiausia, o ant kito — šv. Jonas Krikštytojas.
		2 mediniai kryžiai. 1 geležinis kryžius. 1 akmeninis kryžius. Ant aukšto akmens šv. Antanas. Sopulingosios Dievo Motinos biustas ant akmens (92 fot.). 1 cementinis kryžius.
4,4	D	Kryžius.
4,9	D	Koplytėlė ant stiebo. Jėzus neša kryžių (93 fot.).
0,6	D	Kryžius.
6,0	D	Kryžius.
6,5	D	Ant stiebo koplytėlėje šv. Jonelis.
6,6	D	Prie pušies sugriuvusi koplytėlė.
7,0	D	Kapai. Vartai (94 fot.). Įdomios kapinės gražiam miške (pušyne — 75, 76 fot.). Akmeninė tvora aplink.
7,1	D	Prie pušies šv. Rokas; apačioje prie pušies krucifiksas.

¹⁾ Žr. „Soter“, n. 2 (1931) 36—64; n. 2 (1933); n. 2 (1934) 143—168; n. 1 (1936) 24—54; 1 (1937).

Atstumas km.	Kelio pusė	Pavadinimas
7 _{,2}	D	Š v. Jonelis koplytėlėje ant stiebo.
7 _{,5}	D	Kryžius (97 fot.), padirbtas iš gražiai šakoto medžio; skoningas.
8 _{,3}		Ant stiebo koplytėlėje Š v. Jonelis (be galvos); parkaniukais aptvertas (1927 m. — 98 fot.).
8 _{,5}	K	Kryžius.
10 _{,2}	D	Kryžius.
10 _{,8}	K	Baltas cementinis kryžius (99 fot.). Bezdis apaugusi graži tvorelė. Gražūs gluosniai.
12 _{,3}	K	Gražaus darbo gotinė koplytėlė ant žemės. Stilinga tvora (100, 101, 102 fot.).
12 _{,4}	D	Kryžius.
12 _{,9}	K	Prie kaštano Smūtkelis (103 fot.).
13 _{,3}	D	Kryžius.
14 _{,0}		Mažeikiai.

15. Tirkšliai — Pievėnai (14 km)

1936.VII.30.

Atstumas km.	Kelio pusė	Pavadinimas
0 _{,8}	D	Prie pušies Smūtkelis (104, 105 fot.).
1 _{,8}	D	Kryžius (1934 m.).
2 _{,0}	D	Prie kelio Smūtkelis.
2 _{,4}	K	Parkaniukais aptvertas kryžius su krikštu.
3 _{,0}	K	Kryžius.
3 _{,4}	D	Ant stiebo koplytėlėje Š v. Jonelis (106 fot.). Įdomi koplytėlė; bet ji tokia ne vienintelė šioje padangėje.
4 _{,4}	D	Ant stiebo koplytėlėje Š v. Jonelis (107 fot.).
4 _{,8}	K	Kapeliai. Akmeninė tvora; vietomis išgriuvusi. Dideli ažuolai. Trijų angų koplytėlė ant didelio akmens (108 fot.): 1) Panelė švenčiausia, 2) krucifiksas ir 3) šv. Agota. Geležinis kryžius (1910 m.). Medinis kryžius. Ant stiebo koplytėlėje šv. Rokas (109, 110 fot.).
9 _{,2}	K	Prie pušies Sopulingoji Panelė švenčiausia (111 fot.).

52

56

106

105

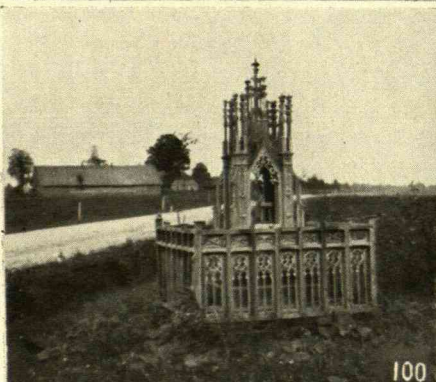
58

47

6

100

38

16. Pievėnai — Seda (22 km)

1936.VII.30.

Atstumas km.	Kelio pusė	Pavadinimas
12,7	D	Kryžius.
13,6	D	Kryžkelyje geležinis kryžius (1907 m.).
13,8		Pievėnų bažnyčia. Varpinė (112 fot.): pirmas aukštas platus, tarsi rūšys, akmeninis, pusiauverinės durys; antras aukštas medinis; iš lauko laiptai tiesiog į antrą aukštą. Medinė paprasta bažnytėlė (113 fot.); stogo viduryje gana vykęs bokštas. Stoginiai kryžiai šventoriuje (114 fot.).
1,1	K	Koplytėlė ant akmens prie gluosnio; apmušta skarda. Šv. Jonelis (115, 116 fot.). Kreida buvę parašyta (fotogr.): „Šalin Lietukiai maistai ir visi kiti valstiečių kraugerių siurbėjai. .“
2,0	K	Prie pušies kaspinuota Panelė švenčiausia.
3,0	D	Laukuose koplytėlė ant stiebo.
4,7	D	Cementu pamūryta, parkaniūkais aptverta, skaisčiai dažyta koplytėlė (117, 118 fot.): 1) Sopulingoji Dievo Motina, 2) šv. Antanas ir 3) šv. Ona.
5,4		Koplytėlė ant stiebo (119 fot.): 1) Sopulingoji Dievo Motina, 2) šv. Jonelis, 3) šv. Jurgis ir 4) šv. Antanas. 1920 m. Pundatorius — Antanas Godeliauskis.
	D	Kapeliai. Kryžaua koplytėlė ant akmenų (120 fot.): 1) Panelė švenčiausia, viršuje Dievas Tėvas; 2) Jėzus neša kryžių, šv. Antanas, asilas ir ponas (žemaitiško tipo), viršuje šv. Rokas; 3) Nukryžiuotasis su Marija ir Magdalena, viršuje šventoji šeima ir 4) Sopulingoji Dievo Motina, viršuje šv. Kazimieras. Kryžius su ratu (121 fot.).
9,3	K	Buvęs kryžius.
10,0	D	Ant stiebo koplytėlėje šv. Jonelis.
11,6	D	Akmenimis aptvertos dvi koplytėlės: viena ant akmenų — šv. Jonas Krikštytojas be Kristaus ir šv. Juozapas, abu jiedu greta, be pertvaro; antra — ant stiebo: 1) šv. Kazimieras, 2) Sopulingoji Dievo Motina, pinikais išdabinta, 3) Panelė švenčiausia. Auga dvi pušys, 2 gluosniai (122, 123, 124 fot.).
12,2	K	Ant stiebo koplytėlėje šv. Jonelis.

Atstumas km.	Kelio pusė	Pavadinimas
12,9	K	Kryžius.
13,8	D	Prie ąžuolo Sopulingoji Dievo Motina.
14,1	K	Tuščia koplytėlė ant stiebo.
14,6	K	Prie ąžuolo Sopulingoji Dievo Motina.
14,8	D	Ant stiebo koplytėlėje šv. Jonelis.
15,6	D	Kryžkelis — Ketūnų kaimas. Koplyčia, aptverta aukšta akmenine tvora. Auga klevai. Prie bažnyčios galo šv. Jonelis (125 fot.). Ant kelmo koplytėlėje (šventoriuje) Panelė Švenčiausia (126 fot.). Spyžinis kryžius (aukštas) ant akmenų, špyžinė tvorele aptvertas: „Cze ils Iuzapas Juzumavicze tieus trijun kunegun gim: m. 1776 m. ir: m. 1855 2 d. gr.: Amžina atilsu duok jam Wieszpacie“ (128 fot.). Įdomi bažnytėlė (129 fot.). Stoginis kryžius (1874 m.). Linksma ir jaukios išvaizdos koplyčia. Darnios linijos ir matai. Ne pro šalį gerokai įsistebėti į vartus.
16,0	K	Kapuose 3 kryžiai.
16,8	K	Sodyboje kryžius.
18,1	K	Kryžius.
18,8	K	Prie ąžuolo koplytėlėje Panelė Švenčiausia.
19,9	K	Kapai. 1 koplytėlė ant akmenų. 2 koplytėlės ant stiebo.
20,8	D	Koplytėlė ant stiebo. Panelė Švenčiausia.
20,9	D	Kryžius.
21,3		Seda.

17. Seda — Kalvarija (10 km)

1936.VII.30.

Atstumas km.	Kelio pusė	Pavadinimas
0,5	D	Kryžkelyje kryžius.
0,8	K	Kryžius.
2,2	K	Kryžius.
2,7	K	Kryžius su parašu: „1922 Onos Dulinskienis 1 Liepos Statitas križius“.

Atstumas km.	Kelio pusė	Pavadinimas
3,0	D	Kryžius.
4,5	D	Stoginis tikrai senoviško kolorito kryžius (130 fot.). Tokių maža kur besimato. Naujų tokios rūšies visai nebestatydina. Jie vis tiktai jaukūs. Mūsų padangės vaizdai teikia kažkokį slėpiningumą, kuriame glūdi žemaitiškoji nuotaika.
7,9	D	Kryžius.
8,9	K	Koplytėlėje Panelė Švenčiausia (1901 m.).
9,6	D	Kalvarijoje koplytėlė, akmenimis ir plytomis pamūryta. Auga 2 klevai. Šv. Jonelis.
9,7	D	Prie medžio tuščia koplytėlė.
9,8	D	Prie medžio koplytėlėje Sopulingoji Dievo Motina.
10,1		Kalvarijos bažnyčia.

18. Kalvarija — Plungės link (9 km)

(Iki kryžkelio Alsėdžiai — Plateliai — Plungė — Kalvarija)

1936.VII.30.

Atstumas km.	Kelio pusė	Pavadinimas
0,9	K	Koplytėlė ant stiebo. Gražaus darbo vaizdi Nuo kryžiaus ėmimo scena (131 fot.).
3,2	K	Koplytėlė ant stiebo (1913 m.): 1) Panelė Švenčiausia, 2) nepažįstamas šventasis, 3) Sopulingoji Dievo Motina ir 4) tuščia. Koplytėlė ant akmenų. Panelė Švenčiausia. Kryžius. Sodyba (132 fot.). Įdomi; tik, atrodo, lyg būtų nepabaigta statyti arba yra buvusios didesnės sodybos likučiai.
3,4		Koplytėlė ant žemės (133 fot.). Panelė Švenčiausia. Kryžius.
3,6	K	Ant akmenų geležinis kryžius.
4,2	K	Koplytėlė ant stiebo (1887 m.). Ne tik stogas, bet visa koplytėlė kryžauna. Labai retai tokių terandama. Geležinė kryž-

Atstumas km.	Kelio pusė	Pavadinimas
		ma su Angelu - Archangelu (vėtrungės vietoje). Gana iškilminga. Koplytėlėje: 1) krucifiksas, 2) Panelė švenčiausia, 3) šv. Jonelis ir 4) šv. Agota (134 fot.).
5,4	D	Sodyboje kryžius.
5,9	K	Kapeliuose 1 kryžius belikęs.
7,0	K	Kapeliai.
	D	Sodyboje koplytėlė ant stiebo (135 fot.).
7,4	D	Sodyboje Panelė švenčiausia (136 fot.).
8,3	D	Sodyboje kryžius.
8,8		Kryžkelis Alsėdžiai — Plateliai — Plungė — Kalvarija. Apie čia buvusių pastatus žr. ankstyvesniuose sąrašuose.

19. Kryžkelis A.—P.—K.—P. — Alsėdžiai (6 km)

1936.VII.30.

Atstumas km.	Kelio pusė	Pavadinimas
2,6	D	Koplytėlė ant stiebo (1901 m.). Tipinga šiai padangei, gal su centru Plungėje. Kryžaus stogas, penkios medinės kryžmos. Koplytėlė, padabinta darniais išrantymais (neperdėta). Pats stiebas ne tiesus, bet lenktai išdrožtas, — dažnai aptinkama forma. Žemais parkaniukais aptverta. Pati koplytėlė ne aptvaro viduryje — lyg aikštelė gėlėms palikta (137 fot.). Joje: 1) Panelė švenčiausia, 2) šv. Agota, 3) krucifiksas ir 4) tuščia.
3,8	K	Aukštame kalne kapeliai. 1 kryžius.
4,2	D	Koplytėlėje ant stiebo šv. Jonas Krikštytojas.
4,8	D	Prie medžio koplytėlė.
5,4	K	Kryžius.
5,4	D	Prie medžio Smūtkelis.
5,5	K	Sodyboj koplytėlė.
6,0		Alsėdžiai.

20. Alsėdžiai — Gadunavas (14 km)

1936.VII.30.

Atstumas km.	Kelio pusė	Pavadinimas
0,2	K	Kryžius.
0,5	D	Kryžius.
0,8	D	Laukuose kryžius šventiesiems metams paminėti.
0,9	K	Spyžinis su dideliu krucifiksu kryžius.
1,3	D	Kryžius. 2 klevai.
3,1	D	Ant girnų akmens koplytėlė (138 fot.). Neaptverta. Auga keturi topoliukai. Panelė švenčiausia. 3 vietos tuščios.
6,2	D	Kryžius.
12,8		Kelias Sėda — Telšiai. Į Gadunavą 2 km. Kapuose iš akmens iškalta koplytėlė (139 fot.). Didoka koplytėlė sodyboje (140 fot.). Prie pušies angeliukas.

21. Gadunavas — Navarėnai (14 km)

1936.VII.30.

Atstumas km.	Kelio pusė	Pavadinimas
		Iš Gadunavo keliu Sėda — Telšiai. Kryžkelis Sėda — Telšiai — Navarėnai.
3,3	D	Ant stiebo koplytėlėje (1828 m.) šventas Jurgis (141 fot.).
4,1	K	Ant akmenų koplytėlėje šv. Agota (142 fot.). Visa koplytėlė geležimi apkalta. Durys dviem spynom užrakytos. Prie durų krucifiksas. Priekinė kryžma su kryžium. Užpakalinė — tik Angelas-Archangelas. Aplink tuščia, nejauku. Stogo čiukure Dievas Tėvas. Ant kryžmos kryžiaus ražančius pakabintas.
4,2	K	Buvusi ant stiebo koplytėlė.
8,7	K	Ant stiebo koplytėlėje šv. Jonelis.
10,3	K	Koplytėlė ant stiebo: 1) Sopulingoji Dievo Motina, 2), 3) ir 4) tuščia.

Atstumas km.	Kelio pusė	Pavadinimas
10,8	D	Prie klevo krucifiksas.
12,5	D	Navarėnų kapai.
12,9		Navarėnų bažnyčia. Įdomi varpinės (148 fot.) anga (143 fot.). Šventoriuje ant žemo stiebo plokščia devynių perdarų koplytėlė (144 fot.): 1) Į Dangų žengimas, 2) šv. Juozapas, 3) nepažįstamas šventasis, 4) krucifiksas, 5) Sopulingoji Dievo Motina, 6) šv. Rokas ir 7) šv. Povilas. Prie seno klevo įdomi koplytėlė (145 fot.). Panelė Švenčiausia. Apačioje krucifiksas. Ant apvalainio kūlio koplytėlėje Sopulingoji Dievo Motina (146 fot.). Prie šventoriaus cementinis aptvertas kryžius. Koplytėlė ant stiebo šventiesiems metams atminti: 1) Panelė Švenčiausia, 2) šv. Antanas, 3) šv. Povilas ir 4) šv. Ona.

22. Navarėnai — Eigirdžiai (20 km)

1936.VII.30.

Atstumas km.	Kelio pusė	Pavadinimas
1,2		Koplytėlė ant akmenų. Parkaniukais aptverta (147 fot.). Menki medeliai (alksniai). Prie geležinės kryžmos Angelas-Archangelas. Čiukure Apveizdas. Sopulingoji Dievo Motina.
5,9		Juozapas.
6,7	D	Prie klevo koplytėlėje Panelė Švenčiausia.
7,7	K	Parkaniukais aptvertas geležinis kryžius.
8,1	K	Prie eglės koplytėlėje Panelė Švenčiausia.
9,1	K	Prie apušies koplytėlėje Panelė Švenčiausia.
11,5	K	Prie eglės koplytėlėje Smūtkelis.
14,1	K	Prie juodalksnio kažkas buvęs.
15,8	D	Sodyboje kryžius.

Atstumas km.	Kelio pusė	Pavadinimas
16,8	D	Prie medžio koplytėlėje Smūtkelis.
17,8	D	Sena—sena ant žemės koplytėlė (149 fot.). Šv. Jonelis.
19,0		Kryžkelyje Pievėnai — Gadunavas. Didelė koplytėlė ant akmenų; baltagalviais parkaniukais aptverta — parkaniukai kuone prie pat koplytėlės. Kryžaus stogas. Be jokio skonio viskas (150 fot.). Koplytėlėje: 1) Jėzus surištomis rankomis, 2) Panelė švenčiausia, 3) šv. Juozapas ir 4) šv. Jonelis. Prie Eigirdžių šventoriaus akmeninis kryžius: „Dievui ir Tėvynei L. K. J. S. „Pavasaris“. Eigirdžių k-s veikimo dešimtmetį minint 1931.“ Šventoriuje įdomi varpinė (151 fot.). Koplytėlė ant stiebo: 1) krucifiksas su Magdalena ir Marija (paskutiniai su kardu širdyje), 2) šv. Petras, 3) Sopulingoji Dievo Motina ir 4) šv. Pranciškus Asyžietis. Graži bažnytėlė (154 fot.). Linksmos išvaizdos koplyčia (152 fot.). Prie bažnyčios durų (viršuje) tarp langų Jėzus prie stulpo (155 fot.). Sena koplytėlė (153 fot.). Varpinė toli (156 fot.). Kelias Tryškiai — Telšiai (žr. kituose sąrašuose).
19,9		

**Auksodžio (Kretingos ap., Darbėnų v.) sodoje ir laukose kryžiai
ir koplytėlės**

1935.VII.20.

Sodyba	Pavadinimas
Maro kapeliai	Šioje šventojoje sodyboje yra: 2 stoginiai kryžiai, 2 paprasti kryžiai, 3 koplytėlės ant stiebo ir 3 koplytėlės ant žemės, ir šventieji: 8 krucifiksai, 4 angeliukai, 3 Panelės švenčiausios, 2 šv. Juozapai, 1 Rūpintojėlis, 1 Saldžiausia širdis Jėzaus, 1 prie stulpo pririštas Kristus, 2 Sopulingosios Dievo Motinos.

Sodyba	Pavadinimas
Prano Tautavičiaus	Ant stiebo (1893 m.) tuščia koplytėlė.
Evelinos Gričaitės	Koplytėlė ant stiebo. Kristaus krikštas.
Juozo Martiniaus	Medinis kryžius.
Juozo Planio	Medinis kryžius (1892 m.).
Juozo Vaicikauskio	Koplytėlė ant stiebo. Veidrodžiukais apkaišyta Panelė švenčiausia. Medinis kryžius (1894 m.).
Juozo Petrulio Petronelės Mockienės	Koplytėlė ant stiebo. Šv. Antanas. Žemiau krucifiksas. Medinis kryžius.
Vincio Noreikos	Koplytėlė ant stiebo (1883 m.). Iš kelio pusės Panelė švenčiausia. Iš kairės šv. Rokas.
Antano (Jono) Martinkaus	Koplytėlė ant stiebo. Kairėje šv. Jonelis; dešinėje — šv. Antanas.
Rupšienės	Medinis kryžius.
Antano(Prano) Martinkaus	Medinis kryžius (1907 m.).
Sodos skersgatvėje	Koplytėlėje Panelė švenčiausia ir Kristus. Šalia koplytėlės gražiai ornamentuotas aukštas medinis kryžius.
Antano Marcilos	Koplytėlėje (1906 m.) Kristaus krikštas. Šalia koplytėlės kryžius (1921 m.).
Prano Bogužo	Medinis kryžius.
Kazio Petrauskio	Koplytėlėje Kristus, pririštas prie stulpo. Medinis kryžius.
Prano Jugučio	Medinis kryžius.
Antano Galdiko	Medinis kryžius.
Petro Mazalo	Koplytėlėje Panelė švenčiausia. Viršuje šv. Jonelis.
Jono Vaicikauskio	Medinis kryžius.
Ganyklose	Stoginis kryžius.
Prie geležinkelio	Krikštas.

83

63

65

42

72

84

Sodyba	Pavadinimas
Prie vieškelio Darbėnų link	Medinis kryžius. Netoli jo stoginis kryžius. Kryžkelyje Darbėnai — Skuodas — Auksodis stoginis kryžius.
Prie vieškelio Skuodo link	Kryžius.
Benedikto Jūr- čiaus	Kryžius.
„Senkapiai“	Netoli piliakalnis. 4 kryžiai, 1 stoginis kryžius (1882 m.), 1 koplytėlėje Panelė Švenčiausia ir 2 angeliukai.
Auksodis--Pe- leniai kelias	Koplytėlė ant stiebo. Kristaus krikštas. Netolimais kryžius.
Darbėnai — Skuodas vieškelis	Koplytėlė ant stiebo (1897 m.). Šv. Jonelis. Netolimais kryžius.
Prie Skersio (upelis)	Kryžius. Netolimais kaimo link koplytėlėje ant stiebo Šv. Jonelis. (157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176 fot.).

SANTRAUKA

		Eilė . .	1	2	3	7	8	9	11
K E L I A I		Kilometrai	Kryžius	Panelė Švenčiausia	Šv. Jonelis	Stoginis kryžius	Šv. Jurgis	Šv. Pranciškus	Šv. Jonas Krikštytojas
1	Telšiai—Seda (nuo kryžkelio S-K)	16	5	2	—	—	—	—	—
2	Seda—Barstyčiai	15	6	2	—	1	—	—	—
3	Barstyčiai—Šatės	9	4	3	—	1	—	—	—
4	Satės—Mosėdis	14	14	7	—	—	1	—	—
5	Mosėdis—Salantai	12	12	8	—	2	1	—	—
6	Salantai—Notėnai	11	13	1	2	2	—	—	—
7	Notėnai—Barstyčiai	17	11	7	3	2	—	1	—
8	Barstyčiai—Ylakiai	16	3	1	—	—	—	1	—
9	Ylakiai—Seda	21	9	3	1	—	—	—	—
10	Seda—Tirkšliai	21	11	—	—	—	—	1	—
11	Tirkšliai—Mažeikiai	7	6	—	—	—	—	—	—
12	Mažeikiai—Laižuvos link. . . .	25	13	1	—	—	2	1	—
13	Kryžkelis M.-L.-V.—Viekšniai .	20	12	8	6	—	—	—	—
14	Viekšniai—Mažeikiai	14	16	3	5	—	—	—	1
15	Tirkšliai—Pievėnai	14	7	2	2	—	—	—	—
16	Pievėnai—Seda	22	4	12	6	1	1	—	1
17	Seda—Kalvarija	10	6	2	1	1	—	—	—
18	Kalvarija—Plungės link. . . .	9	7	6	1	—	—	—	—
19	Kryžkelis A.-R.-K.-R.—Alsėdžiai	6	3	1	—	—	—	—	1
20	Alsėdžiai—Gadunavas.	14	6	1	—	—	—	—	—
21	Gadunavas—Navarėnai	14	2	5	1	—	1	—	—
22	Navarėnai—Eigirdžiai	20	3	6	2	—	—	1	—
		327	173	81	30	8	6	5	3
		%	42	19,7	7,2	1,9	1,4	1,2	0,7

4	13	7	11	11	10	8	8	5	13	12	13	12	13	12	9	12	6	
Jėzus	Krikštas	Šv. Antanas	Šv. Zidorius	Šv. Juozapas	Šv. .Ona	Nepažistamas šventasis	Šv. Rokas	Simūtkelis	Šv. Vincentas	Šv. Plurijonas	Šventoji Šeima	Apveizdas	Šv. Petras	Šv. Kazimieras	Šv. Agota	Šv. Povilas	Šv. nėra	Iš viso
11	—	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21
—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	9
—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	25
—	—	1	1	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1	28
1	—	—	—	1	1	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23
3	—	—	1	—	1	1	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	37
—	—	—	1	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	1	—	—	1	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	13
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6
—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18
4	—	2	—	—	—	1	1	2	—	—	1	—	—	—	—	—	4	37
1	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29
—	1	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	1	—	—	16
2	—	3	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	33
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	10
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	16
—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	1	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	7
1	—	1	—	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	16
2	—	—	—	1	—	—	—	2	—	—	—	—	1	—	—	—	—	18
25	1	8	3	3	4	6	6	24	1	2	1	2	1	2	5	2	13	412
6,0	0,2	1,9	0,7	0,7	0,9	1,4	1,4	5,8	0,2	0,5	0,2	0,5	0,2	0,5	1,2	0,5	3,1	

Šioje padangėje vienam kelio kilometrui, apskritai, tenka 1,26 šventojo. Lentelė rodo, jog daugiausia šventųjų keliuose:

1. Su centru Mosėdis: Šatės — Mosėdis, Mosėdis — Salantai, Salantai — Notėnai — Barstyčiai.

2. Su centru Vieکشniai: Mažeikiai — Laižuva — Vieکشniai, Vieکشniai — Mažeikiai.

Gana daug apie Sedą, Pievėnus.

Daugiausia šioje padangėje kryžių — 173, Panelių švenčiausių — 81. Šventųjų Jonelių tik 30.

Doc. M. Morkelis

Patrologijos mokslo uždaviniai ir ribos

Metodologinės žinios

De patrologiae fine et limitibus

(Notitiae methodologicae)

Pradedant kiekvieno mokslo rimtas studijas, pirmiausia tenka susipažinti, nors ir ne visai išsamiai, su jo objektu ir plotais, kuriuos mokslas apima. To dalyko reikalavimus aiškiai rodo patrologijos mokslo istorija, kuri labai gerai parodo, kaip įvairiais laikais įvairiai buvo suprantamas šio mokslo objektas, o dar daugiau skirtingų nuomonių pasireiškė, nustatant jo visokias ribas. Net ir dėl paties to mokslo pavadinimo, kaip matysime, gero kai dvejeta ir prisiginčyta ir dar visai neseniai mokslininkų tarpe šiuo reikalu gero kai prikalbėta. Dar ir dabar to pėdsakų tebėra užsilikę. Todėl visai suprantamas susidomėjimas kalbamuoju dalyku.

Patrologijos vardas (*ὁ πατήρ* — tėvas ir *ὁ λόγος* — kalba, byla) gimė XVII amž. protestantų teologinėje literatūroje. Regis, pirmąjį kartą jį pavartojo Jenos universiteto profesorius Jonas Gerhard († 1637), vienas savo knygas pavadindamas „*Patrologia sive de primitivae ecclesiae christianae doctorum vita ac lucubrationibus (opusculum posthumum)*“, Jenae 1653“. Bet daugeliui taip katalikų, taip protestantų teologų bei istorininkų nebuvo visiškai aišku, kas vadintina patrologija. Užtat, kaip vėliau matysime, patrologijos vietoje nevykusiai mėginta vartoti *patristikos* vardą, kurio dabar visiškai nebevartojama. Ieškota ir kitokių pavadinimų. Dabartiniais laikais teologų ir istorininkų dauguma patrologija vadinama mokslą, teikiantį žinių apie Bažnyčios Tėvų ir bažnytinių rašytojų darbą literatūros dirvoje artimame sąryšy su tomis apystovomis, kuriose jų literatūrinė kūryba brendo ir plėtojosi. Trumpiau sakant, patrologija yra Bažnyčios Tėvų ir bažnytinių rašytojų literatūros istorija.

Plėtojant šį patrologijos apibrėžimą, aiškėja, kad patrologija visų pirmausia yra istorijos mokslas. Kaip tokią, ji turi laikytis visų kiekvienam istorijos mokslui statomų reikalavimų ir siekti tų mokslų uždavinius. Kiekvienas asmuo, taigi ir rašytojas, yra, taip sakant, savo laikų vaikas. Jis yra gimęs, augęs ir dvasiškai brendęs tūlose aplinkybėse, kurios jam darė didesnės ar mažesnės įtakos: jis, gyvendamas savo amžininkų tarpe, dalinosi su jais savo mintimis, klausė jų minčių, stengėsi jas, vadovaudamasis savo nusistatymais bei principais, tinkamai įvertinti, turėjo su jais bendrų jausmų, pergyvenimų. Jis taip pat negalėjo nereaguoti į savo laikų dvasią, negalėjo nematyti visuomenėje vykstančių atmainų. Tam visam nesvetimi ir Bažnyčios Tėvai. Dar daugiau pasakysiu: jie katalikų Bažnyčios visuomenėje yra turėję didelio autoriteto, neretai net visai Bažnyčiai vadovavo. Kaip tokiems, jiems turėjo rūpėti visa tai, kas teigiamai ar neigiamai lietė Bažnyčią ir Jos mokslą. O kadangi krikščionybė siekė visas gyvenimo sritis savo dvasia persunkti ir normuoti, todėl ir Bažnyčios Tėvams teko su įvairiomis gyvenimo sritimis susidurti, to gyvenimo pulsą laikyti. Tai negalėjo ir jų raštuose neatsispindėti. Be to, Bažnyčios Tėvai uoliai skaitydavo savo pirmatakų ir pagonių filosofų, oratorių ir šiaip jau klasikų literatūrą raštus ir neretai juos savo raštuose panaudodavo. Užtat Bažnyčios Tėvų raštus tenka tirti tų laikų aplinkybių šviesoje, kurioje jie yra parašyti.

Bet Bažnyčios Tėvai toms aplinkybėms dažniausiai nesilenkė ir jose neskendo. Jų asmenybės tose aplinkybėse ypatingu būdu iškyla ir sugeba savo individualybę išlaikyti nepaliestą. Šios gi atskirų Bažnyčios Tėvų individualybės, jų charakterio pažinimas nepaprastai padeda jų raštus pažinti ir įvertinti. Todėl, savaime suprantama, Bažnyčios Tėvų literatūros istorininkas — patrologas niekadęs neprivalo iš akių paleisti tų atskirų Tėvų individualybės žymių. Tam tikslui jis susipažįsta su bažnytinės literatūros atstovo gyvenimu ir to gyvenimo aplinkybėmis, tuo būdu į patrologiją įvesdamas biografiją. Ir tik su tuo visu susipažinęs imasi tyrinėti Tėvų raštus, gausiai panaudodamas visa tai, kas apie tuos raštus vėlesniųjų rašytojų ir tyrinėtojų buvo pasakyta, ir tuo būdu į patrologijos mokslą įveda Bažnyčios Tėvų raštų bibliografiją.

Tačiau šis Bažnyčios Tėvų raštų nagrinėjimas gerokai skiriasi nuo to rašytojų raštų įvertinimo, kurį matome kitose literatūros istorijose. Šiaip jau literatūros istorijose nagrinėjama, kuriose aplinkybėse vystėsi rašytojo talentas, kurį išsivystymo laipsnį pasiekė, kiek jis, visai išsivystęs, savo kūriniais sutiko su savo laiko literatūros meno reikalavimais. Taigi daugiausia dėmesio skiriama kūrinii formai. Tuo tarpu Bažnyčios Tėvai, nors taip pat buvo literatūros darbuotojai, savo veikaluose žiūrėjo daugiau turinio, negu

formas. Jų dauguma bevelijo prasilenkti su rašytinio meno reikalavimais, kad tik jų raštai skaitytojams būtų prieinamesni, anot šv. Augustino: „Melius est reprehendant nos grammatici, quam non intelligent populi“.¹⁾ Jie buvo labiausiai rašytojai teologai. Turėdama tai galvoje, patrologija, nagrinėdama Bažnyčios Tėvų raštus, daugiau žiūri jų turinio, negu formas.

Šiuo patrologija skiriasi ir nuo paskutiniaisiais laikais protestantų mokslininkų pagamintųjų senovės krikščionių literatūros istorijų, pvz., Adolfo Harnack'o,²⁾ G. Krüger'io,³⁾ H. Jordan'o,⁴⁾ ir kitų, kurių uždavinys, pasak jų pačių, kreipti dėmesio į literatūrinę veikalo pusę. Štai, pvz., G. Krüger'io žodžiai: „Es ist mir vor allem darum zu thun gewesen, den litterarischen Gesichtspunkt durchaus in den Vordengrund treten zu lassen: über die theologische und kirchliche Bedeutung der Schriftsteller hat eine Litteraturgeschichte keinen Aufschluss zu geben“.⁵⁾ Ir tai juo meliau daro, kad dauguma šių istorininkų, kurie yra ištikinę racijonalistai, Bažnyčios Tėvo sąvoką supranta visai kitaip, negu katalikai. Pasak jų, esanti istorijos klaida manyti, kad krikščionybė nuo pat savo pradžios ligi mūsų dienų savo mokslą išlaikiusi iš esmės nepakeistą. Pasak Harnack'o, jau pats Bažnyčios tvirtinimas, kad ji dabar esanti ir visais laikais buvusi ir būsianti ta pati, kur ir pradžioje, įrodas ją nebesant tokią, kokia buvusi: „Eben weil die Kirche vorgab, stets dieselbe gewesen zu sein und zu bleiben, musste sie ihre Gegenwart immer wieder in die Vergangenheit versetzen und stets daran arbeiten, dies auszutilgen. Weil sie behauptete, sie sei immer das gewesen, was sie heute ist, durfte sie das nicht gelten lassen, was sie einst wirklich gewesen war“.⁶⁾ Todėl negalį būti kalbos nė apie Jos mokslo tvirtus reiškėjus bei liudytojus. Tad, jų manymu, Bažnyčios Tėvai tesą savo asmeninės ir dar nekartą labai nepastovios nuomonės reiškėjai bei atstovai. Toliau nužiūrėtuojų keliu eidami, protestantai racijonalistai Bažnyčios Tėvams lygiais krikščioniškosios ideologijos išreiškėjais laiko ir iš katalikų Bažnyčios išsiskyrusių klaidatikių, netgi gnostikų ir manichėjų, raštus. Taip elgtis jie siūlo ir katalikų patrologams, grasydami, kad priešingu atveju patrologijai nepripažinsią mokslo vardo. Jie net linkę manyti, kad katalikų patrologija savo vadovėliuose neturinti teisės liesti

¹⁾ Enarrat. in psalm. 138, 20.

²⁾ Geschichte der altchristlichen Litteratur bis Eusebius, Leipzig 1893—1904.

³⁾ Geschichte der altchristlichen Litteratur in den ersten drei Jahrhunderten, Freiburg im Breisgau und Leipzig 1898.

⁴⁾ Geschichte der altchristlichen Litteratur, Leipzig 1911.

⁵⁾ Op. cit., XI p.

⁶⁾ Geschichte der altchristlichen Litteratur bis Eusebius, Leipzig 1893, I Teil, XXVII. Cit. O. Bardenhewer'io, Geschichte der altkirchlichen Litteratur, 1913, I 30.

klaidatikių raštų. Pvz., radikaliausias protestantų rašytojas jau minėtasis Krüger tuo klausimu sako: „Solange eine Litteraturgeschichte von „kirchlichen“ Gesichtspunkten ausgeht, solange haben die Ketzer hübsch zu bleiben, und zwar Rechts wegen“. ⁷⁾ Iš antros vėl pusės protestantai racionalistai senovės krikščionių literatūros objektu laiko taip pat šv. Rašto N. Įstatymo knygas ir tai lygiomis teisėmis su Bažnyčios Tėvų, bažnytinių rašytojų ir dargi klaidatikių raštais, pagaliau su apokrifais.

Šitaip suprata senovės krikščionių literatūros istorija katalikui patrologui nepriimtina visų pirmiausia dėl to, kad į patrologinių tyrinėjimų sritį įtraukia šv. Rašto N. Įstatymo knygas. Katalikų ir senovės protestantų supratimu, šv. Raštas nuo visų kitų, net ir nuo Bažnyčios Tėvų raštų, skiriasi tuo, kad yra paties Dievo įkvėptas. Turint tai galvoje, šv. Rašto knygos nieku gyvu negali būti traktuojamos lygiai su Bažnyčios Tėvų, juo labiau su klaidatikių raštais. Be to, Šventosios Knygos reikalingos specijalaus istorinio bei literatūrinio tyrinėjimo, kurį atlieka atskira teologijos mokslų šaka — šv. Rašto įvadas. ⁸⁾ Tai galvoje turėdami, katalikai patrologai Dieviškiesiems Raštams savo vadovėliuose atskiros vietos ir neskiria. Tačiau atsimindami, kad Šventosios Knygos ne tik N., bet ir S. Įstatymo yra dariusios Bažnyčios Tėvų raštams labai didelės įtakos, visados reikale į juos atsižiūri. Tuo savo nusistatymu patrologai, žinoma, dar nenori absoliučiai smerkti tų garbingų vyrų, kurie, ir katalikai būdami, savo patrologinio pobūdžio veikaluose tokį skyrių sudaryti laikė reikalingu, visai nenorėdami tuo Šventųjų Knygų autoriteto mažinti. Juk ir šv. Jeronimas knygas „De viris illustribus“ pradeda pasakojimu apie N. Įstatymo knygų autorius, nors tų raštų dieviškumu ir neabejoja. Tas pat tenka pasakyti apie XVII amž. patrologą kardinolą Belarminą (dabar šventąjį), XVIII amž. patrologą benediktiną Ceillier'į, mūsų laikų bažnytinės literatūros žinovą Batiffolį († 1929) ir kai kuriuos kitus, kurie, rašydami katalikų teologinės literatūros istorijas, pradžioje supažindina su šv. Rašto knygomis.

Jei kalbėsime apie klaidatikių raštus, tai, be abejonės, tenka pripažinti, kad patrologija prasilenktų su savo uždaviniais, jei imtųsi į tuos raštus gilintis, statydama juos į vieną eilę su Bažnyčios Tėvų raštais. Bet lygiai darytų klaidą, jei panorėtų be jų visai apsieiti. Klaidatikių raštai, tiesa, netiesioginiu būdu vis dėlto yra žymiai prisidėję prie kai kurių Bažnyčios Tėvų raštų parašymo. Taip, kai Kelsas, Porfirijus, Hierocles, Arius, Eutyches,

⁷⁾ Litterarisches Zentralblatt vom 20 September 1902, 1274. Cit. O. Bardenheuer'io, Gesch. der altkirchl. Litterat., I 21.

⁸⁾ Tai galvoje, matyti, turėdamos, ir Harnck minėtajame veikale nesudarė skyriaus apie N. Įstatymo knygas.

Julijonas Eklanietis ir daugelis kitų buvo pradėję savo klaidas skelbti raštu, tai Bažnyčios Tėvai to paties ginklo ėmėsi krikščionių tiesoms ginti ir sukladomis kovoti. Tuo būdu sukurta poleminė dogmatinė literatūra, kuri sudaro didelę dalį Bažnyčios Tėvų raštų.

Ryšium su tuo iškyla klausimas, ar patrologijos objektu eina vad. bažnytinių rašytojų (scriptorum ecclesiasticorum) tikybinio turinio raštai ir tie visai pasaulinio turinio raštai, kurių autoriai buvo Bažnyčios Tėvai ir bažnytiniai rašytojai. Apie juos tenka pasakyti teigiamai. Ir bažnytiniai rašytojai, nors visų Bažnyčios Tėvo savybių ir neturėjo, vis dėlto Bažnyčios Tėvų literatūros plėtotėje yra suvaidinę svarbų vaidmenį: vieni iš jų, pvz., Tacionas, Minucius Feliksas, Tertulionas ir daugelis kitų apologetų ir šiaip jau rašytojų rengė kelią Bažnyčios Tėvų vėlesniajai literatūrai, o kiti, k. a. Klemensas Aleksandrijietis, Origenas ir Laktancijus, patį teologijos mokslą pirmyn varė ir kai kurie jų net bandė sistematizuoti. Tiek krikščioniškosios literatūros dirvoje pasidarbavusius vyrus aplenkus, patrologijoje pasidarytų didelė spraga, kuri nutrauktų pačių Bažnyčios Tėvų eilę.⁹⁾ Lygiai negalima aplenkti ir Bažnyčios Tėvų bei bažnytinių rašytojų visai pasaulinio turinio raštų, nes jie daugeliu atvejų daug šviesos meta į atskirų Tėvų gyvenimą, bent į kurį nors to gyvenimo laikotarpį, į pačią kūrybą ir nekartą net į visą atitinkamą bažnytinės literatūros laikotarpį. Šiai paskutiniajai raštų rūšiai priklauso, pvz., Julijaus Afrikiečio *καστο!* (išsiuvinėjimai, adymai), šv. Augustino filosofijos ir kai kurių kitų pasaulinių mokslų raštai ir t. t. Ir per tai patrologija dar nesiaurina savo teisės vadintis savo vardu, nes mokslo vardas įprastai sudaromas iš vyriausiojo objekto. Sutraukdami krūvon tai, ką esame pasakę, patrologiją galime žymėti kaip teologijos mokslą, kurs, istoriniu keliu nagrinėdamas Bažnyčios Tėvų raštus ir pirmiausia kreipdamas dėmesio į jų turinį, į S. ir N. Įstatymų šv. Rašto knygas, ir į krikščionių klaidatikių bei katalikų rašytojų pasaulinio turinio raštus tiek tekreipia dėmesio, kiek tai reikalinga Bažnyčios Tėvų kūrybai suprasti ir įvertinti. Tuo ji labiausiai skiriasi nuo protestantų racijonalistų panašaus pobūdžio veikalų.

Patrologija ir vad. senovės krikščionių literatūros istorija vis dėlto turi daug ir bendro ir savo tyrinėjimais kita kitą remia. Visų pirma, kaip jau aišku iš aukščiau pasakyto, taip vienos, taip antros tyrinėjimo objektas iš

⁹⁾ Dr. Heinrich Kihn, *Enzyklopädie und Methodologie der Theologie*, Freiburg im Breisgau 1892, 337; Prof. Pranciškus Būčys, *Teologijos enciklopedijos kursas*. Mariampolė 1925, 175; Dr. Heinrich Kihn, *Patrologie*, Paderborn 1904, I 3.

esmės yra tas pats. Lygiai abudu mokslai gali bendromis jėgomis rankioti ar aiškinti atskirus faktus, nustatinėti, ar jie iš tikrųjų yra iš Tėvų epochos, ar kuris nors Tėvas iš tikrųjų kuriuo nors klausimu ką yra rašęs, ar Tėvams priskaitomieji raštai autentiniai ir t. t.

Čia dar reikia pažymėti, kad ir patys katalikai patrologai patrologijos uždavinius ne visi ir ne visais laikais vienodai suprato. Nesiekdami tolimesnės senovės, pasitenkinsime vėlesniais laikais, kada į patrologijos uždavinių supratimą įnešė netvarkos vad. *patristika*. *Patristikos* vardo pradžios tenka ieškoti senosios protestantų teologų kartos raštuose. Ten šis pavadinimas buvo vartojamas būdvardžio prasme — *Theologia patristica*, kurios uždavinys buvo tiekti sistematizuotą Bažnyčios Tėvų pažiūrų į atitinkamas krikščionių mokslo tiesas ir kuri dar anksčiau buvo vadinama *Theologia historica*. Iš jos antrojoje XVIII amž. pusėje išsivystė *Dogmų istorija*.

Iš patristinės teologijos vardo kilęs patristikos vardas ne visų taip katalikų, taip protestantų teologų vienodai buvo suprastas ir todėl ne visų vienodai buvo nusakomi jos uždaviniai. Betgi dažniausiai patristikos vardu buvo vadinamas mokslas, turįs uždavinį tirti ir kelti aikštėn Bažnyčios Tėvų mintis apie krikščionių tikėjimo ir doros tiesas ir tuo būdu šioms tiesoms įrodyti lyg istorinių argumentų surasti. Tur būt, matydami artimą patristikos giminystę su patrologija, kai kurie patrologai, pvz., J. Nirschl¹⁰ ir Rézbányay,¹¹) savo vadovėlių antraštes greta patrologijos papuošia taip pat patristikos vardu, o kai kurie protestantai patrologai, pvz., Chr. Fr. Erdman,¹²) pačią patrologiją vadina patristika. Šiuos nesusipratimus galutinai išsklaidė paskutiniaisiais laikais susidariusios teologijos mokslų naujos apyvostos: iš vienos pusės katalikų dogmų istorijai pasiėmus nagrinėti apreišktojo mokslo galimąją plėtotę, o iš antros patrologijai darant Bažnyčios Tėvų raštų turinio analizę, patristikai nebeliko ko veikti. Nebeliko prasmės nė jos vardo šalia patrologijos minėti.

Galutinai patrologijos uždaviniams ir riboms nustatyti dar lieka išspręsti, kuriuos amžius patrologija savo tyrinėjimais apima. Kadangi patrologija yra Bažnyčios Tėvų raštų istorija, aišku jos tyrinėjimai apima tuos amžius, kuriais Bažnyčios Tėvai gyveno ir veikė. Bet griežtai nustatyti, kur viena epocha (ar perijodas) baigiasi ir prasideda kita, nėra lengvas darbas, nes vienos epochos galas dažniausiai jau turi naujos epochos diegų, o šios pradžia iš dalies dar pasilieka senosios įtakoje ir turi daug praeitosios liekanų. Ypač tai žymu mokslo, meno ir literatūros istorijoje: čia epochos kita

¹⁰) Lehrbuch der Patrologie und Patristik, Mainz I, Vorwort, IV p.

¹¹) Compendium patrologiae et patristicae, Fünfkirchen 1894.

¹²) Prolegomena in patristicen, I: De patristices notione et finibus, Regionionti 1857.

kitą dar lėčiau pakeičia. Tas pat tenka pasakyti ir apie Bažnyčios Tėvų epochos galą. Todėl nenuostabu, kad ne visi patrologai vienodai nustato Tėvų epochos ribas: vieni, pvz., J. Alzog,¹³⁾ į patristinę epochą įtraukia karolingų laikus su krikščioniškosios germanų tautų poezijos pradžia; kiti, k. a. A. Ehrhard,¹⁴⁾ nori baigti tą epochą rytuose 843 m., kada Konstantinopolyje buvusi atšvęsta vad. Ortodoksijos šventė, o vakaruose kada arabai sunaikinę Afrikos ir iš dalies Ispanijos Bažnyčias; tretį paskutiniuoju Tėvų (ultimus inter patres) laiko šv. Bernardą († 1153);¹⁵⁾ pagaliau yra ir tokių, netgi įžymių patrologų, kurie mano, kad paskutiniai Bažnyčios Tėvai esą šv. Tomas Akvinietis ir šv. Bonaventura (abudu † 1274) — J. A. Möhler — F. X. Reithmayr,¹⁶⁾ J. Fessler¹⁷⁾ ir kt. Į atskirų patrologų tvirtinimų įrodymus nėra gyvo reikalo gilintis, nes, nustatant epochas ten, kur jos sunkiai duodasi nustatomos, tenka atskiroms nuomonėms reikštis daugiau laisvės palikti. Tik vis dėlto tenka pastebėti, kad Ehrhard'o nurodomoji patristinio perijodo riba turi tą silpną pusę, kad Ortodoksijos šventė buvo atšvęsta ne tais tikslais, kuriuos nurodo Ehrhard, bet kitais. Ehrhard'o nuomone, atšvenčiant Ortodoksijos šventę, buvęs pabrėžtas rytiečių įsitikinimas, jog dogmatinis krikščionių tikybos mokslas jau visai išaiškintas. O tuo tarpu dabartiniais istorinių tyrimų daviniais, šios šventės tikslas buvo išreikšti džiaugsmą dėl septintojo visuotinio vyskupų susirinkimo Konstantinopolyje (787) nusprendimų paveikslų garbinimo klausimu ir ikonoklastų pasmerkimo. Užtat ir tos šventės pirmykštis pavadinimas buvo ἡ ἀναστήλωσις τῶν εἰκότων — paveikslų atstatymas arba pirmojoje vietoje pastatymas. Vardas gi ὁρθοδοξία yra vėlesnės kilmės. Dėl išpūdžio, kurį tada graikai turėjo, kad visi dogmatinio pobūdžio ginčai jau galutinai išspręsti, tenka pasakyti, kad tas išpūdis rytuose jau daug anksčiau pastebimas, būtent, baigus trinitarinius ir christologinius ginčus ir šeštajam visuotiniam vyskupų susirinkimui (680) galutinai juos išsprendus.

Tai visa galvoje turėdami, mūsų laikų patrologų dauguma ir linkusi manyti, jog Bažnyčios Tėvų epochą rytuose baigia šv. Jonas Damasietis († apie 754), o vakaruose Sevilijos arkivyskupas šv. Izidorius († 636). Ir ne be reikalo: ir vienas ir kitas, labai daug nudirbę bažnytinės literatūros dirvoje, tartum, jautėsi stovį ant ribos, už kurios prasideda nauji laikai. Pirmuoju, galima sakyti, baigia savo dienas katalikų Bažnyčiai ištikimoji rytiečių teologų karta ir jų vietą pamažu užima nauja karta, kuri vėliau pradeda tarnauti rytų atskalos reikalams; o tuo tarpu šv.

¹³⁾ Grundris der Patrologie, Freiburg im Breisgau 1866.

¹⁴⁾ Litterarischer Handweiser 1895 ir k. k. Cit. O. Bardenhewer'io, o. cit., I 24.

¹⁵⁾ J. Mabillon. Prabalboje į šv. Barnardo raštų leidimą, Venetis 1790.

¹⁶⁾ Patrologie oder Christliche Litteraergeschichte, Regensburg 1840, I.

¹⁷⁾ Institutiones patrologiae, Oniponte 1850, I.

Izidorius bagia krikščioniškosios helenų ir romėnų kultūros ir literatūros epochą ir pradeda naują katalikų Bažnyčios dvasioje susikūrusio mokslo ir meno epochą. Be to, abu juodu, lyg nusimanydami stovį naujų laikų angoje, savo literatūrinį darbą nepaprastai išplėtoja ir, daugiau žvelgdami atgal, negu pirmyn, tartum, yra pasiryžę visa, kas prieš juos teologijos dirvoje nudirbta, į vieną sistemą suglausti.

Patrologijos uždavinius, ypač jos nagrinėjamosios epochos ribas nustatant, daug padeda net paviršutiniškas pažinimas tos epochos vidaus gyvenimo plėtotės, kuri ėjo įvairiais kilimo ir slūgimo laipsniais. Ir iš tikrųjų tokių laipsnių įžiūrėti galima. Tačiau, nuodugniai šiuos laipsnius nustatant, tenka susidurti su nemaža kliūčių. Sunkenybių sudaro, be vieno kurio nors tos pačios epochos laikotarpio įtakos kitam, dar atskirų Bažnyčios Tėvų tautiniai skirtumai ir įvairumas kalbų, kuriomis jie savo raštus rašė. Krikščionybė, nebūdama kurios nors vienos tautos tikyba, visas tautas ir labiau iš tų tautų kilusius teologijos rašytojus jungė ir moraliai lenkė tarnauti bendrai krikščionybės idėjai. Bet iš antros pusės krikščionybė visai nesiekė panaikinti atskirų tautų, juo mažiau joms priklaususių rašytojų tautinių savybių. Todėl ir tų tautų Bažnyčios Tėvai, nors ir tarnauja bendrai krikščionybei, vis dėlto, neišeidami iš jos ribų, taip pat partikuliariinių atskirų tautų tikslų siekia. Iš to kyla Bažnyčios Tėvų raštuose tautiniai charakterio bruožai. Todėl taip pat Bažnyčios Tėvų raštai parašyti graikų, lotynų, siriečių ir armėnų kalbomis. Patrologija, nenorėdama daryti Bažnyčios Tėvų charakteristikoje spragos, privalo imti galvon ne vien jų raštų krikščioniškąjį, bet ir tautinį pobūdį: tik kiekvienam tų charakterio bruožų atitinkamą vietą paskyrus, galima gauti pilną Bažnyčios Tėvo paveikslą. Bet tai, kaip sakyta, sudaro nemaža painumo, Bažnyčios Tėvų kūrybos ribas nustatant ir ją klasifikuojant. Tačiau šį darbą daug palengvina tai, jog pirmaisiais trimis krikščionybės amžiais Bažnyčios Tėvai, ir rytiečiai, ir vakariečiai, taip perimti bendrais krikščionybės reikalais, jog atskirų tautų reikalus, tartum, visai šalyje palieka. Tais laikais daugiausia rašoma veik visoje Romos imperijoje viešpatavusia graikų kalba. Siriečių kalba tik vienas kitas raštas tepasirodo, o armėnų kalba nė to tiek neturime. Tik nuo IV amž. pradžios dalykai kitaip virsta: lotynų kalba Tėvų literatūroje galingai konkuruoja su graikų kalba ir, nors ir dabar vadovaujamasis vaidmuo tiem dviem kalboms tebeprisklaido, bet šalia jų, tiesa, nuo graikų ir lotynų kalba rašančių Tėvų iš dalies nepriklausomai gimsta ir plėtojasi Tėvų literatūra siriečių ir armėnų kalbomis. Be to, Bažnyčios Tėvų literatūros epochos skirstymas laikotarpiais gyvai priklauso nuo visos Bažnyčios istorijos aplinkybių keitimosi. Tik to viso nepaleidžiant iš akių, tėra galima, palyginti, tobulai Bažnyčios Tėvų raštų istoriją skirstyti laikotarpiais.

Katalikų Bažnyčia nuo pat savo pradžios iki Konstantino laisvės edikto

(313) turėjo pakelti kruvinų persekiojimų. Bet Ji vis vien auga ir išigali Paraleliai auga ir Bažnyčios Tėvų raštai. Tačiau Bažnyčios vargai atsiliepia ir tų laikų Tėvų kūrybai ir tuo būdu juos išskiria iš kitų Tėvų ir bažnytinių rašytojų tarpo. Taip susidaro pirmasis arba Bažnyčios Tėvų raštų įsikūrimo laikotarpis (maždaug nuo I amž. antrosios pusės iki IV amž. pradžios).

Krikščionybei laimėjus kovą su pagonybe, Bažnyčios Tėvai, kurie anksčiau tik gynėsi nuo pagonių ir klaidatikių puolimų, dabar patys pradeda pulti taip pagonis, taip senuosius ir naujuosius klaidatikius. Tėvų tarpe matome daug šviesių ir net genijalių protų, kurie, atsidavę moksliskam krikščionybės tiesų tyrimui ir aiškinimui, teologinę literatūrą tokiu intensyvumu varo pirmyn, jog ji ir turinio gilumu, ir raštų gausumu pasiekia nepaprasto išsiplėtojimo laipsnį. Tai sudaro antrąjį arba auksinį Bažnyčios Tėvų raštų laikotarpį (nuo IV amž. pradžios maždaug iki V amž. pusės). Deja, taip greit ir tokio aukšto išsiplėtojimo laipsnio pasiekusi Bažnyčios Tėvų literatūra rytuose ir vakaruose nuo V amž. antrosios pusės pradeda slinkti žemyn. Taip rytuose, taip vakaruose pradeda trūkti žymių talentų, o menkesnieji teįstengia tik savo pirmatakų atneštaisiais vaisiais savo raštuose naudotis. Tuo tarpu rytuose gyvus dogmatinius ginčus pradėdama kaskart daugiau panaudoti rytų Bažnyčios politiniams tikslams; užplūdusios vakarų barbarų jūros sunaikina krikščionybėje užsilikusias klasikinės graikų ir romėnų kultūros liekanas, prislėgia ir pačią krikščionybę, bet tik tam, kad patys jos išganingai įtakai pasiduotų ir naują krikščioniškųjų raštų epochą pradėtų. Šis tretysis Bažnyčios Tėvų raštų laikotarpis tenka pavadinti slūgimo laikotarpiu (nuo V amž. antrosios pusės maždaug iki 636 m. vakaruose ir iki 754 m. rytuose).

Metus žvilgsnį atgal, t. y. į tai, kas pasakyta apie patrologiją, lengva nustatyti šio mokslo santykius su jam artima visuotine krikščionių literatūros istorija. Visuotinės krikščionių literatūros istorijos uždavinys yra, pasinaudojant visomis istorijos mokslų priemonėmis, atvaizduoti visos krikščionių literatūros plėtotę, nežiūrint, ar ji buvo gaminama katalikų ar prie kurios nors iš Katalikų Bažnyčios išsiskyrusios klaidatikybės bei atskalos prisišliejusių autorių. Iš šios istorijos savaime išsiskiria visuotinė katalikų bažnytinės literatūros istorija, kurią savo keliu galima padalinti trimis epochomis. Pirmoji epocha apima tuos laikus, kada krikščionių kultūroje ir susyk literatūroje žymią vietą buvo užėmę graikų ir romėnų kultūros elementai. Ši epocha baigiasi tais laikais, kada Romos imperijos plotus užplūsta vad. barbarų tautos. Šis istorijos įvykis, kaip jau iš dalies aišku iš to, kas pasakyta, įveda mus į naują krikščionių kultūros ir susyk litera-

t ū r o s e p o c h ą, kurioje krikščionių mokslas dėl glaudžių ryšių su Aristotelio filosofija ir veikiant vyriausiam germaniškų tautų genijui, pasiekia aukšto išsiplėtojimo laipsnį. Ši epocha prasideda VIII amž. ir tęsiasi iki vidurinių amžių pabaigos. Ją galima pavadinti germaniškos scholastinės literatūros epocha. Pagaliau trečioji katalikų bažnytinės literatūros epocha eina nuo vidurinių amžių pabaigos ir siekia mūsų laikus. Šioje epochoje krikščioniška germaniškoji kultūra ir literatūra įeina į artimus ryšius su atgimusių klasikinių graikų ir romėnų mokslu ir menu, ir toliau vystosi nuo vidurinių amžių raštų skirtingais keliais. Tuo būdu iš to, kas pasakyta, aiškėja, jog patrologija yra visuotinės katalikų bažnytinės literatūros ir tuo pačiu visuotinės krikščionių literatūros dalis arba šaka, ir todėl, nenorint jos vadinti patrologijos vardu, galima vadinti senovės bažnytinės literatūros istorija.

Summarium: — Patrologia est scientia litterarum, quae a Sanctis Patribus atque scriptoribus ecclesiasticis olim exaratae sunt. Ideo disciplina nostra re vera est disciplina historico — critica. Qua talis imprimis ducit in s. s. Patrum et scriptorum ecclesiasticorum vitam atque eorum elucubrationes litterarias. In re tractanda discrimen adest inter catholicos atque sic dictos acatholicos rationalistas (Harnack). Patrologia — patristica: qua de causa patristicae nomen nobis ingratum est. Relationes inter historiam universalem litterarum christianarum et historiam universalem litterarum catholicarum. Partes, quas tenet patrologia in toto corpore historiae litterarum catholicarum.

Juridinio asmens sąvoka

(Notio personae iuridicae)¹⁾

I SKYRIUS

BENDRIEJI DALYKAI

1. Asmuo teisėje

Kiekviena teisė liečia asmenis, daiktus ir veiksmus. Kitaip tariant, kiekviena teisė suponuoja tris elementus: asmenį — teisės subjektą, asmens veikimą daiktą — teisės objektą ir veiksmą — teisės sankciją. Paskutiniąją priverčiama pripažinti ir saugoti teisę, kilus ginčui. Tuo būdu bet kurioje juridinėje socialinėje teisės santvarkoje figuruoja asmenys, daiktai ir asmenų santykiai, liečią tuos daiktus arba asmenų veiksmus. Šie santykiai reiškiasi vad. subjektyvinėmis teisėmis bei priedermėmis.

Asmeniu juridine prasme vadiname subjektą, turintį teisinumą (Rechtsfähigkeit), t. y. galintį juridiniame gyvenime eiti teisių ir priedermių subjektu. Asmuo ir teisės subjektas juridiniame gyvenime yra vartojami ta pačia ar lygia prasme. Visuma savybių, kurios suteikia galią būti juridiniame gyvenime teisių ir priedermių subjektas, sudaro asmenybę. Asmenybė yra teisinumo sinonimas ir yra tikra juridinė būtis, ne teisė. Iš principo asmens pažymys, asmenybė, kaip tam tikra juridinė būtis, priklauso nuo tam tikro susikristalizavusio tam tikra teisės santvarka socialinio vadovybės ar valdžios bendravimo. Tai yra suteikta juridinės iniciatyvos ir juridinio veikimo galia, arba galia tam tikrose ribose inicijatyviškai veikti savo nuožiūra ir laisvu nusistatymu bei susitarimu su kitais asmenimis tvarkyti savo socialinius bei juridinius santykius. Kadangi kiekviena juridinė norma yra abipusė, būtent, vieniems suteikia atitinkamą teisę, o kitus tuo pačiu įpareigoja, tai asmenybei suteikta juridinės inicijatyvos ir juridinio veikimo galia

¹⁾ Šis rašinys yra V. D. Universiteto Teologijos-Filosofijos Fakulteto teologijos aukštojo mokslo baigimo diplominis darbas. Tik praleistas turinys, literatūros sąrašas ir įžanga. — *Red.*

verčia kitus asmenis ir patį socialinį bendravimą gerbti jos padarinius, kaip teisės reiškinius.

Kadangi subjektyvinė teisė yra asmeniui teisės suteikta galia patenkinti savo socialinius bei juridinius santykius, tai juridiniame socialiniame bendravime tik asmuo yra subjektyvinių teisių ir priedermių subjektas, tikras veiklus socialinio bendravimo dalyvis. Asmens valia yra juridinė valia, ir tik asmuo gali daryti juridinius aktus. Socialinis bendravimas, tuo pačiu ir juridinė šio bendravimo santvarka, apima tik sąmoningus valingus socialinių asmenų (ir tiktai asmenų) veiksmus.

Kartais asmuo, nors ir turi teisinumą, negali pats vykdyti savo teisių, kurias jam pripažįsta juridinė santvarka. Tai esti dėl to, kad asmuo dėl savo fizinių ir moralinių ypatybių negali tinkamai pareikšti savo juridinės valios. Veiksnumas (*Handlungsfähigkeit*) suponuoja asmenį, turintį valią ir galintį suprasti savo veiksmų padarinius ir svarbą. Visiškai neveiksnūs asmenys yra tie, kurie neturi valios, ir tikri bepročiai. Iš dalies neveiksnūs yra tie, kurie, turėdami protą ir valią, negali nuvokti savo veiksmo padarinių ir svarbos. Bet pats veiksnumas, pagal viešpataujančias pažiūras, gali būti įvairiai nustatomas, kas priklauso nuo įvairių teisės sistemų²⁾.

Juridine prasme asmuo niekada negali būti daiktas ir daiktas niekada negali būti asmuo. Bet vis dėlto senovėje asmenybė būdavo pripažįstama kartais ir kai kuriems gyvuliams ir net fiziniams daiktams, sąvokoms, jėgoms ir t. t. Iš kitos pusės kai kurios žmonių kategorijos buvo laikomos daiktais, pvz., vergai ir iš dalies svetimšaliai. Romėnų ir visos kitos senovės teisės asmenybę laikė kažkokia privilegija, kuri tam tikromis sąlygomis buvo teikiama. Asmenybę pirmykšte to žodžio prasme ir pilną asmenybę kiek vėlesne prasme tegalėjo turėti laisvas žmogus (*status libertatis*), pilietis (*status civitatis*) ir šeimos galva (*status familiae*). Tie, kurie jungė savyje visus šiuos elementus, turėjo pilną asmenybę, turėjo teisinumą. Tų elementų visuma sudarė asmenybę — *caput*³⁾.

Romėnų teisininkai, tiesa, stoikų filosofijos įtakoje skelbė, kad iš prigimties visi žmonės lygūs⁴⁾ ir dėl to visiems žmonėms turinti būti pripažinta asmenybė. Praktikoje vis dėlto ši pažiūra nebuvo taikoma.

Moderninėje mūsų kultūros valstybėje asmenybė yra pripažinta visiems žmonėms be jokių išimčių ir apribojimų, bet iš **principo asmenybę turi tik žmogus**. Tėra du atvejai, kai nesamas asmuo pripažįstamas juridinio santykio subjektu: motinos yščiue nešiojamas vaisius ir lavonas savininkas.

²⁾ Žr. S. Beljackin, *Častnoe pravo*, Kaunas 1928, 145—153.

³⁾ Plg. Paulus, D. 4, 5, *De cap. min.*, 11: „Tria enim sunt quae habemus: libertatem, civitatem, familiam“.

⁴⁾ Pvz., Ulpianus, D. 50, 17, *De reg. iur.*, 32: „Quod ad ius naturale attinet omnes homines aequales sunt“.

Pirmojo yra saugojamos įpėdinystės teisės, o antrajam tam tikromis sąlygomis iškeliama bylos bei ieškiniai. Bet ir šios išimtys yra daromos gyvųjų žmonių turto santykiams tvarkyti⁵⁾).

Kiekvienas žmogus savo prigimtimi turi vad. prigimtine asmenybę, kuri eina pagrindu jo juridinei asmenybei. Paskutinioji asmenybė nėra žmogui prigimta, nėra jo žmogiškos prigimties savybė, yra juridinės santvarkos suteikta galia. Tuo būdu žmogaus asmenybė teisėje yra teisės padaras ir savo pradžia gauna iš objektyvinės teisės. Prieš juridinę santvarką žmogus nebuvo juridinis asmuo ir net po juridinės santvarkos kilimo ne iš karto visi žmonės tapo asmenimis teisėje.

2. Asmenų rūšys

Dabartinės teisės pripažįsta dviejų rūšių juridinio santykio subjektus: fizinius asmenis ir juridinius asmenis.

Fiziniai asmenys vadinasi atskiri individai, bet kurie gyvi žmonės.

Nors asmenybė prasideda kartu su žmogaus gimimu ir išnyksta kartu su jo mirtimi, vis dėlto šiek tiek prasikiša pro šiuodu kraštutinius žmogaus gyvenimo taškus. Jau prieš gimstant žmogaus asmenybė pradeda reikštis, nes to reikalauja būsiančio kūdikio interesai; o mirusio žmogaus asmenybė dar kurį laiką yra gyva, nes mirusiojo įpėdininis turtas reprezentuoja mirusįjį asmenį būsiančio įpėdinio naudai. Tad gyvas žmogus, gimęs ir dar nemiręs žmogus negali eiti juridine prasme daiktu. Tik žmogui mirus, jo kūnas — lavonas virsta daiktu. Iš kitos pusės joks daiktas, gyvulys, sąvoka negali būti asmuo ir juridiskai visados tėra daiktas.

Tuo būdu moderninėje teisėje žmogus ir asmuo, fizinių asmenų rūšis, sutampa. Yra asmenys, asmenybe naudojasi ne tik kurios valstybės nariai, jos teritorijos žmonės-valdiniai, piliečiai, bet iš viso žmonės, visi žmonės, neišskyrus nė svetimšalių, ir ne tik toje valstybėje įsikūrę, bet ir atsitiktinai čion atvykę svetimšaliai. Kai kurie naujųjų laikų civiliniai kodeksai tiesiog paskelbė svetimšalių lygybę su savo piliečiais civilinių teisių srityje; tik politinės teisės rezervuotos vien savo piliečiams⁶⁾. Kitų valstybių kodeksai suteikia svetimšaliams civilines teises išimties keliu, t. y. duoda jėbias svetimšaliams tada, kai tos valstybės, kuriai svetimšalis priklauso, civilinis kodeksas suteikia svetimšaliams tokias pat teises⁷⁾.

⁵⁾ Plg. P. Leonas, Teisės enciklopedija², Kaunas 1931, 144—145.

⁶⁾ Pvz., Italijos civilinis kodeksas, § 3: „Lo straniero e ammesso a godere dei diritti civili attribuiti ai cittadini“.

⁷⁾ Pvz.: Prancūzijos civilinis kodeksas, § 11; Austrijos civilinis kodeksas, § 33; Lenkijos civilinis kodeksas, § 11, nr. 4.

Iš principo žmogus, nors ir nepriklausytų jokiai valstybei ar valstybė neteiktų svetimšaliams teisių, savo žmogiškosios prigimties pagrindu juri-diškai laikomas asmeniu.

Romėnų ir kitos senovės teisės pagrindine juridinio žmonių dalyvavimo valstybiniame gyvenime žyme laikė pilietybę, o asmenybė buvo išvestinė: ne žmogus, bet pilietis tegalėjo būti asmuo. Žmonės, neturį valstybės pilie-tybės, nebuvo asmenys. Naujausiais laikais be asmenybės neįmanoma ir pi-lietybė. Tik asmuo gali būti pilietis, ypatingas, kvalifikuotas, pilnas ar tik-ras tam tikro juridinio bei valstybinio bendravimo dalyvis. Kitokiu keliu, aplenkiant asmenybę, kuri yra jungiama su žmogaus pobūdžiu, gauti pilie-tybę neįmanoma. Šis pilietybės parėmimas asmenybe sudaro žymų huma-nistinės evoliucijos laimėjimą moderninėje viešojoje teisėje.

Juridiniais asmenimis vadinama visa tai, kas tik yra teisių ir priedermių subjektas. Tai tam tikri žmonių kolektyvai, įstaigos, turtai, daiktai ir t. t. Jiems duota juridinė asmenybė kuriam tikslui pasiekti. Jie skiriasi nuo fizinių asmenų.

Juridinis asmuo dar vadinasi moralinis.

Jau seniausios romėnų teisės suteikė teisinumą atskiriems dievams. Pvz., Jupiteris ir Apolonas turėjo paveldėjimo teisę⁹⁾. Viduriniais amžiais galima buvo daryti palikimus Kristaus, Šv. Marijos, angelų ir šventųjų var-dais. Rytų teisėje pripažįstama juridinė asmenybė net žvėrimis, augalams. Tuo būdu jau gana seniai prie teisės subjektų buvo priskaitomi net ne žmo-nės. Tuo būdu susidarė visa eilė mokslo nuomonių, kurios drąsiai ar ne-drąsiai teigia, kad individas nėra vienintelis teisės subjektas. Žmonių grupė gali sudaryti juridinį asmenį, kuris skiriasi nuo atskirų to junginio narių taip, kaip žmogaus organizmas skiriasi nuo jį sudarančių organų.

Vyraujančia pažiūra, juridinis asmuo yra tikra fikcija, kurią sukūrė pozityvinė teisė. Paskutinioji tai padarė, norėdama pasiekti praktinių pa-togumų, būtent, tokių praktinių rezultatų ir patenkinti tokius reikalus, kurie tęsiasi ilgiau už žmogaus gyvenimą.

Tuo būdu galima padaryti išvadą, kad asmens sąvoka teisėje yra pla-tesnė už žmogaus sąvoką. Svarbiausią ir pagrindinę asmenų rūšį sudaro fiziniai asmenys, individai, bet teisė gali suteikti asmenybę ir kam kitam. Žmogus nėra privilegijuotas vienas pats būti teisės subjektas.

Romėnų teisių principu, bet kuri teisė egzistuojanti žmonių gerovei⁹⁾. Pasak naujausių teisininkų, teisės tikslas taip pat esą apsaugoti interesus, reikalaujančius ir vertus tos apaugos¹⁰⁾. Bet tai nereiškia, kad teisės ap-sauga betarpiškai paliestų žmogų, fizinę būtybę, ir vien tik jam veikiant.

⁹⁾ Ulpianus, Frag. 22, 6.

⁹⁾ D., 1, 5, *De statu hominum*, 2: „Hominum causa omne ius constitutum est“.

¹⁰⁾ Žr. E. Till, *Osoby prawne*, Poznań 1921, 11—12.

Juridinėje santvarkoje sudaromi teisės subjektai, kurie, nors ir nėra tikri asmenys, bet pačios teisės yra suteikiamos tam tikra statutinės asmenybės teise. Tokie teisės subjektai, arba juridiniai asmenys, sėkmingai patarnauja žmonių interesams.

Juridinis asmuo nuo fizinio asmens skiriasi tuo, kad yra dirbtinis ir turi juridinę valią bei galią veikti tik savo statuto ribose, o norėti — valią pareikšti — ir veikti tegali per savo statutinius atstovus arba reprezentantus, kurie vadinami juridinio asmens organais. Juridinis asmuo savaime neapima visų subjektyvinių teisių. Jis teapima tas teises, kurias jam statutas duoda. Kadangi juridinis asmuo iš viso yra toks, kokį jį jo statutas padaro, tai galima pasakyti, kad juridinis asmuo, tik juridškai egzistuojąs, yra juridškai gyvas tik savo statuto ribose.

Juridiniai asmenys savo ruožtu gali būti klasifikuojami į dvi rūšis. Vieną juridinių asmenų rūšį sudaro žmonių kolektyvai, draugijos, sąjungos, korporacijos. Antrą rūšį sudaro įstaigos arba fundacijos. Tai yra žmonių kuriamieji įrengimai arba institutai tam tikriems tikslams siekti ir reiškiasi tam tikru veikimo aparatu. Įstaigos aparatą žmonės aptarnauja, bet tas aparatas tiems žmonėms nepriklauso ir pareina ne nuo jų, bet nuo juridinio įstaigos įkūrimo akto, statuto.

II SKYRIUS

JURIDINIO ASMENS SĄVOKOS EVOLIUCIJA

1. Bendrai

Prieš pradėdant nagrinėti juridinio asmens sąvoką, tenka pažvelgti į tuos veiksmus, kurie daugiau ar mažiau turėjo įtakos juridinio asmens sąvokos formavimuisi.

Juridinio asmens sąvokos klausimas yra išgyvenęs didelę evoliuciją: prasidėjo senovėje, tęsėsi per vidurinius amžius ir naujuosius laikus iki dabartinių laikų. XIX amž. jis buvo rimtų kontroversijų objektas.

Juridinio asmens sąvokai daug įtakos turėjo romėnų, germanų ir bažnytinės teisės.

2. Juridinis asmuo romėnų teisėje

Juridinio asmens sąvokos šaltinis — romėnų teisė.

Senovės romėnų teisė nežino juridinio asmens sąvokos šiandien priimta prasme. Tiesa, jau nuo seniausių laikų Romos imperijoje egzistuoja valstybės, bendruomenės, bet į jas dar kitaip žiūrėta. Nuo seniausių laikų romėnų teisėje taip pat randame įvairių šiaipjau socialinių junginių, pvz.,

collegia ir sodalitates, bet šių junginių turtas nebuvo laikomas junginio, kaip atskiro juridinio vieneto, turtu.

Klasikinėje romėnų teisėje jau užtinkame juridinio asmens šiandienine prasme pažymių. Toje teisėje jau randame dvi dideles juridinių asmenų klases, būtent, universitas personarum ir universitas rerum.

Universitas personarum, kurią romėnai dažnai vadindavo corpus, yra asmenų bendruomenė, kuri turi savo nuo narių skirtingą asmenybę ir atskirą turtą.

Universitas personarum yra: valstybė — respublica, populus, aerarium populi Romani, mažesnės teritorinės asociacijos, komunos — civitates, coloniae, municipia ir kt., ir organizacijos.

Atrodo, kad romėnai net nebuvo niekados iškėlę teorinio valstybės asmenybės pripažinimo klausimo. Jie valstybę laikė asmeniu, kuris nuo pat savo gyvenimo pradžios turėjo kreditą ir debitą, kuris per savo magistrato organus galėjo atlikinėti visus juridinio gyvenimo aktus, net tuos, kurių kitiems juridiniams asmenims neleido daryti, pvz., palikimo priėmimo. Iš valstybės net nereikalavo laikytis kitiems juridiniams ir fiziniams asmenims įsakytos juridinių aktų formos¹¹⁾.

Valstybė ekonomine prasme arba, tikriau tariant, valstybės iždas buvo laikomas romėnų tautos turtu (aerarium populi Romani), bet vis dėlto jis buvo res publica ir jam buvo taikomi viešųjų teisių principai. Vėliau, sekant kitų viešųjų teisių institucijų pavyzdžiu, pritaikyta privatinė teisė ir valstybei ekonomine prasme. Tam dalykui didelės svarbos turėjo valstybės iždo sistemos pakeitimas. Respublikos perijode valstybės iždas buvo laikomas romėnų tautos nuosavybe, kurią administruodavo kvestorius. Imperatorių metu šalia valstybės iždo atsirado imperatoriaus naujas iždas — fiscus caesaris, fiscus principis. Imperatoriaus iždas buvo įsteigtas iš valstybinių pajamų ir paskirtas valstybiniais tikslams; tačiau jis buvo imperatoriaus turtas¹²⁾. Imperatoriaus iždo turtas priklausė privatinų teisių principų. Tai buvo net tada, kai bizantiškaisiais laikais visas valstybės turtas perėjo į imperatoriaus iždą¹³⁾.

Romėnų teisėje taip pat mažesnės teritorinės asociacijos, komunos turėjo savo atskirą turtą, atskirus organus, paskirtus vietiniams valstybės reikalams administruoti. Prie šios juridinių asmenų rūšies galima priskirti dar mažesnius teritorinius vienetus (pagi, vici), kurie neturėjo savivaldybių, organizacijų. Šios rūšies junginiai iš pradžių buvo viešosios teisės globoje.

¹¹⁾ P. F. Girard, Romėnų teisė (vertė A. Tamošaitis), Kaunas 1931, I 310.

¹²⁾ Ulpianus, D. 43, 8, *Ne quid in loco publico*, 2, 4: „Res enim fiscales quasi propriae et privatae principis sunt“.

¹³⁾ H. Insadowski, *Osoba prawna*, Lublin 1927, 55—56.

Imperatorių perijode išsirutulioja juridinio asmens sąvoka ir privatinės teisės srityje. Čia daug nusvėrė municipalinė sistema. Kol romėnų teritorinės asociacijos buvo savarankios valstybės, nors ir Romos hegemonijoje, tvarkėsi viešųjų teisių principais. Romai atėmus šioms asociacijoms nepriklausomybę ir išleidus municipalinę santvarką, pradėta laikyti jas privatinųjų teisių subjektais. Teritorinių asociacijų turtas pasidarė priklausomas privatinės teisės dėsnių, o pačios teritorinės asociacijos tapo privatinųjų teisių subjektais.

I universitas personarum įėjo net organizacijos (*collegia*, *sodalitates*, *universitates*), įprastai sukurtos pagal valstybės modelį (*ad exemplum reipublicae*) ir siekiančios įvairius socialinius tikslus, pvz., religinius — pagonybės laikais vaidilų kolegijos (*collegium pontificum augurarum*), administracinius — valdininkų dekurijos (*decuriae apparitorum*), ekonominius — laidotojų kasų kolegijos (*collegia funeratitia, tenuiorum*), finansinius — *societas publicanorum*, amatininkų cechai (*corpus naviculariorum, collegium eleorariorum*) ir kt. Šios rūšies asociacijoms buvo pripažintas privatinis turto teisinumas, galėjo jos turėti nuosavų turtą (*arcam communem*) ir savo veikimo organus (*actores vel syndici*)¹⁴). I universitas personarum vis dėlto neįėjo paprastosios draugijos.

Universitas rerum — įvairios fundacijos, turto kiekis, paskirtas įsakmiam kuriam tikslui, pvz., tikiybiniam, mokslo ir auklėjimo, siekti: kartais ir tokiems dalykams buvo suteikiamos tam tikros juridinio asmens teisės. Tik fundacijų šiandienine prasme dar nebuvo žinoma net klasikinėje romėnų teisėje¹⁵).

Pagal klasikinę romėnų teisę visos, net daiktinės teisės, turėjo individualinę arba jungtinę subjektą. Fundaciją reikėjo patikėti kuriam nors asmeniui naudotis ja pagal fundatoriaus valią. Tai įprastai buvo atliekama tuo būdu, kad fundatorius dovanojimo ar testamentu forma patikėdavo vietos savivaldybėms atitinkamą pinigų sumą ar žemės plotą, bet drauge nurodydavo paliktinio turto vartojimo būdą. Pagoniškos vadinamosios fundacijos nėra tikri juridiniai asmenys. Tai tik turtas, pavestas jau esančiam juridiniam asmeniui tam tikra sąlyga, pvz., ką nors maitinti¹⁶). Net romėnų imperinės vargšų vaikų fundacijos nėra tikros universitates rerum, kurios turėtų juridinio asmens privalumus. Šių fundacijų aktyvus subjektas buvo pats imperatorius, o savivaldybės, kurioms imperatorius patikėdavo fundacijos kapitalą, skolino šį kapitalą imperijos piliečiams ir gautą pelną panaudo-

¹⁴) Gajus, D. 3, 4, *Quod cujuscumque universitatis*, 1.

¹⁵) P. F. Girard, Romėnų teisė, I 310—311.

¹⁶) Plg. P. F. Girard, *Textes de droit romain publies et annotés*, Paris 1923, 838—842.

davo fundacijos tikslams¹⁷⁾. Tik kai kurios pagoniškos šventyklos (templa) buvo subjektas turto, kuris buvo skirtas atskirų dievų garbei¹⁸⁾.

Pagonių imperijos perijode, nors dar nėra autonominių fundacijų, bet jau galima išvelgti tam tikrą norą sumažinti reikšmę subjekto, kuriam buvo patikėtas fundacinis kapitalas. Tik krikščionybės laikais, V amž. gale, kai Bažnyčia tapo pripažinta juridiniu asmeniu, išsirutuliavo šios rūšies juridiniai asmenys. Tuo metu juridinė asmenybė pripažinta kulto įstaigoms, bažnyčioms, vienuolynams ir labdarybės įstaigoms, kurios buvo organizuojamos beturčiams, ligoniams, seneliams, apleistiems vaikams globoti ir šelpti (piaae causae). Šioms įstaigoms suteikta turto teisinumas ir net pripažintos privilegijos, kuriomis naudojosi savivaldybės, pvz., 40 metų įsisenėjimu paveldėti¹⁹⁾. Bendra globa tų įstaigų buvo pavesta vyskupams, kurie skirdavo toms įstaigoms administratorius. Jei paskirto tikslo negalima buvo tokiu būdu pasiekti, tai turtas atitekdavo Bažnyčiai, vyriausiai šių reikalų globėjai. Šiai rūšiai causae piaae, pia corpora priklausė ligoninės (nosocomia), našlaičių prieglaudos (orphanotrophia), auklėjimo įstaigos (brephotrophia), senelių prieglaudos (gerontocomia), peregrynų užėigos (xenodochia) ir panašios įstaigos, šventyklos ir vienuolynai²⁰⁾.

Krikščionybės laikais juridinė asmenybė buvo pripažinta taip pat turams, paskirtiems specialiems tikslams siekti. Šiuo atveju net nebuvo kuriam tam tikrų įstaigų. Todėl tai buvo vadinama fundacija siaurąja prasme.

Kalbėtosis fundacijos nuo korporacijų skyrėsi tuo, kad visai nepriklausė fizinių asmenų: jų juridinė asmenybė betarpiškai kyla iš paties turto.

Klasikine romėnų teise asociacijoms juridinė asmenybė buvo duodama įstatymo keliu. Čia sekama koncesijos sistema, pagal kurią juridinio asmens būtis priklauso tik įstatymų leidėjo koncesijos²¹⁾. Kitaip sakant, kalbamąja romėnų teise tos asociacijos, kurios turėjo juridinę asmenybę, turėjo būti įkurtos atskiru statutu. Tai yra priešinga respublikos periodui, kuriuo buvo legalizuotos visos jau esančios asociacijos. XII lentelių įstatymai savaime nesankcionavo jau esančių asociacijų, bet leido iš jų sukurti nau-

¹⁷⁾ P. F. Girard, Romėnų teisė, I 311.

¹⁸⁾ Ulpianus, Frag. 22, 6: „Deos heredes instituere non possumus, praeter eos quos e Soto, consitutionibus principum, instituere concessum est: sicuti Iovem Tarpeium etc.“

¹⁹⁾ C., 1, 2, *De sacrosanct. eccl.*, 23.

²⁰⁾ C., 1, 2, *De sacrosanct. eccl.*, 19, 23.

²¹⁾ Gajus, D. 3, 4, *Quod cujuscumque universitatis*, 1. 1: „Quibus autem permissum est corpus habere collegii societatis sive cujusque alterius nomine, proprium est ad exemplum rei publicae habere res communes, arcem communem et actorem sive syndicum, per quem tamquam in re publica, quod communiter agi fierique oportet, agatur fiat“.

jas asocijacija pagal tas pačias formas²²). Asocijacijų steigimui reikalauta bent trijų narių²³). Bet tolesniam egzistavimui užtekdavo net vieno nario²⁴). Pirmesnės asocijacijos stačiai naudojosi teisinumu. Kiek vėliau Cezario ar Augusto lex Julia teleido dalį senųjų asocijacijų: darbininkų korporacijas, vaidilų kolegijas ir rangovų bendroves. Tas pats įstatymas nustatė, kad, kuriant naują asocijaciją, reikalinga iš anksto gauti leidimą²⁵). Gauti šį leidimą vis dėlto nebuvo sunku. Tai pasakytina labiausiai apie tas asocijacija, kurių tikslas buvo leistinas. Leidimas savo ruožtu buvo bendras ir specialinis. Paprastas asocijacija tebuvo galima kurti, gavus preventyvinį leidimą. Bet buvo ir tokių asocijacijų, kurios iš anksto buvo autorizujamos sąlygiškai, kad bus įsteigtos pagal nustatytą tipą. Pvz., laidotojų kolegijos (*collegia tenuiorum*) iš anksto buvo autorizotos senato nutarimu²⁶). Be to, autorizuoti asocijacijai įgyti juridinei asmenybei, rodos, nebereikdavo jokios atskiros koncesijos²⁷). Autorizacija buvo daugiau grynai politinio, ne koncesinio pobūdžio. Asocijacija juridinę asmenybę gaudavo labiau iš savo statuto, negu iš autorizacijos.

Juridiniai asmenys galėjo turėti tam tikrų šeimyninių ir patronato teisių į savo pačių išvaduotus vergus.

Juridinis asmuo buvo skiriamas nuo asmenų, įeinančių į asocijacijos sudėtį. Jis turėjo savo atskirą, nuo asocijacijos narių nepriklausomą turtą, daiktus, kreditą ir debitą. Kiekvienas asocijacijos narys galėjo su asocijacija sueiti į juridinius santykius, tapti asocijacijos debitoriu ar kreditoriu; asmenų pakeitimas asocijacijoje nieko nereiškė²⁸).

Juridiniai asmenys į savo turtus vis dėlto teturėjo ne visas fizinių asmenų teises, bet tik didesnę ar mažesnę jų dalį.

Iš pradžių miestai neturėjo galios priimti numirusiųjų paliktus turtus. Tik imper. Trajanus ir Nerva leido municipalijoms priiminėti legatus ir fideikomisus; vėliau jau suteikta paveldėjimo teisė²⁹). Morkaus Aurelijaus metu asocijacijos gavo teisę įgyti legatus³⁰), bet negalėjo naudotis paveldėjimo

²²) Lex XII tabularum, 8, 27.

²³) Ulpianus, D. 50, 16, *De verborum et rerum sign.*, 85: „Tres facere collegium“.

²⁴) Ulpianus, D. 3, 4, *Quod cujuscumque universitatis*, 7, 2.

²⁵) Gajus, D. 3, 4, *Quod cujuscumque universitatis*, 1, pr.

²⁶) Ulpianus, D. 47, 22, *De collegiis et corporibus illicitis*, 1.

²⁷) Gajus, D. 3, 4, *Quod cujuscumque universitatis*, 1, 1; Paulus, D. 34, 5, *De rebus dubiis*, 20 (21).

²⁸) Ulpianus, D. 3, 4, *Quod cujuscumque universitatis*, 7, 1: „Si quid universitati debetur, singulis non debetur, nec quod debet universitas singuli debent“.

²⁹) D. 38, 3, *De succ. ed.*, 1, 1.

³⁰) D. 34, 5, *De adim. leg.*, 20.

teise ir šiam reikalui reikėjo specialios privilegijos³¹). Asocijacijos teisių vykdymą reguliavo jų statutai, kurie numatė tam tikrus atstovus. Jų turto administravimas senąja teise buvo susijęs su tokiais pat nepatogumais, kokie lietė globėjų *negationum gestionem*. Ši padėtis progresyviai buvo gerinama taip, kaip ir globos reikalų vedimas.

Asocijacija pati negalėjo nusikalsti³²).

Asocijacija neišnykdavo kartu su tais asmenimis, kurie ją sudarė³³). Tuo būdu asocijacija būdavo beveik amžinas asmuo. Asocijacija galėjo mirti savo atskira mirtimi. Juridinį asmenį panaikina valstybė. Valstybė gali už bausmę atimti miesto asmens kvalifikacijas. Juo labiau tai gali padaryti kitoms asociacijoms ir universitatibus rerum. Taip, nekalbant apie kitas kadencijas, asocijacija baigiasi, jei valdžia jos neautorizuoja. Šiandien pasakytume: draugija išnyksta, kai išnyksta tas tikslas, kuriam ji buvo įsteigta.

3. Juridinis asmuo germanų teisėje

Garsi romėnų teisė nepasibaigė kartu su Romos imperijos žuvimu. Jos likimas kitoks: ji dar ir šiandien gyva, jos dėsniais beveik visi įstatymų kodeksai austi. Net germanų tautos, nugalėjusios ir sunaikinusios Romos imperiją, nepajėgė sunaikinti romėnų dvasios turto — teisės. Priešingai, ta teisė, vis plačiau beplėsdama savo galią, pamažu užima germanų tautoje viešpataujančią padėtį.

Germanų tautos ir prieš užkariavimą Romos turėjo savo teisę, kuri savo tobulumu bei platesniems kultūros reikalams pritaikymo atžvilgiu vis dėlto negalėjo susilyginti su tobula romėnų teise. Bet germanų teisė turėjo tokių ypatybių, kurios ją palaikė: — ji — nugalėtojų teisė, ji gyvena su pačia tauta, kuri ją sukūrė. Tokiu būdu germanų tautose pamažu pradėjo veikti dvi teisės: romėnų ir germanų.

Grynoji germanų teisė nežino juridinių asmenų dabartine prasme. Joje tėra fiziniai asmenys arba fizinių asmenų junginiai. Fizinių asmenų junginiai yra daugiau susibūrusių visuma, paprasta individų suma, kuri turi atskirų teisių, gali jomis pasinaudoti savo tikslui pasiekti ir tinkamai tvarkytis³⁴). Nors germanų teisė įsteigė visą eilę įvairių fizinių asmenų junginių, bet vis dėlto nepasiekė juridinio asmens sąvokos, kur asmenybė teisės

³¹) C., 6, 24, *De test.*, 8: „Collegium, si nullo speciali privilegio subnixum sit, hereditatem capere non posse, dubium non est“.

³²) D. 4, 3, *De dolo malo*, 15, 1.

³³) Ulpianus, D. 3, 4, *Quod cujuscumque universitatis*, 7, 2: „Nihil refert utrum omnes iidem maneant, an pars maneant vel omnes immutati sint“.

³⁴) Ferrara, *Teoria delle persone giuridiche*, Napoli 1923, 45.

ir savo subjektyvinių teisių srityje būtų skirtinga nuo individinių to junginio narių asmenybės.

Romėnų teisės percepcija Europos kontinente, ypač Vokiečių Šventoje Romos Imperijoje, išplėtė universitas personarum sąvoką ir Vokietijoje, nors buvo šiuo atžvilgiu ir opozicijos, nes čia gyva buvo ir kitokia universitatis personarum interpretacija, pagrįsta tradicinėmis vietinėmis teisinės sąmonės sąvokomis, laikančiomis, be kitko, universitates personarum tam tikrais savotiškos esmės socialiniais ir juridiniais vienetais, visiškai nepriklausomais nuo valdovo malonės bei įsakymo. Kanoninė italinė romanistų tezė ir opozicinė kita tradicinė tezė ilgą laiką varžėsi su viena antra Vokietijoje ir kenkė korporacijos juridinės sąvokos aiškumui.

Pagaliau O. Gierke nustatė korporacijos konstrukciją, priešingą klasiikinės romėnų teisės universitas personarum konstrukcijai³⁵). Tą konstrukciją Gierke paskelbė ne lyg savo kūrinį, bet kaip tradicinį germanų juridinės koncepcijos padarinį, visiškai nusistojusį jau viduriniais amžiais ir tik vėliau romėnų teisės užplūdimo nuslopintą. Tą korporacijos konstrukciją arba rekonstrukciją Gierke pavadino senu vokiečių terminu „Genossenschaft“ (draugove), kurios principais ir buvę sudaryti visi tipingi vidurinių amžių socialiniai junginiai — profesinės korporacijos, brolijos, bendruomenės, bažnyčios, vienuolynai ir t. t.

Pasak O. Gierke's, draugovės germanų teisėje buvusios juridiniai asmenys, tik savotiško germaniško tipo. Germanų teisėje juridiniai asmenys buvę dviejų rūšių: individinio pobūdžio juridiniai asmenys romėnų teisės prasme ir kolektyvinio pobūdžio juridiniai asmenys germanų teisės prasme. Germanų teisė turinti savitą, tautinę juridinio asmens sąvoką, skirtingą nuo to periodo bendros juridinio asmens sąvokos. Tai esą ne valdovo dirbtiniai kūriniai, kurių gyvybė ir mirtis priklausančios nuo valdovo kuriamosios galios bei įsakymo, bet socialiniai juridiniai pačios visuomenės socialinio bendravimo padariniai, turį savarankią iure proprio arba iuris proprii titulo gyvybę, kurios valdovas nei suteikti, nei atimti negalįs. Germanų draugovės — Genossenschaft — rėmėsi kolektyvine asmenybe, kuri drauge buvo ir juridinis vienetas, ir sudėtinė suma, daugybė. Šis pobūdis aiškėjās nuosavybės teisėje, kurioje kai kurios teisės patarnaudavusios kolektyvinei asmenybei, o kai kurios priklausiusios šios asmenybės nariams (ypač nuosavybės naudojimosi teisės)³⁶).

Germanų teisėje buvo ir fundacijos pobūdžio juridinių asmenų, kurių svarbiausią ir mažne vienintelę rūšį sudarė bažnytinės fundacijos. Paskutinišios buvo laikomos Dievo ar šventųjų nuosavybe. Kiekviena atskira baž-

³⁵) Das deutsche Genossenschaftsrecht, Berlin 1868—1881, I—III; Deutsches Privatrecht, Leipzig 1905; Vereine ohne Rechtsfähigkeit, Berlin 1902.

³⁶) Das deutsche Genossenschaftsrecht, II 325; Deutsche Privatrecht, II 82.

nyčia ar koplyčia buvo nuosavybė to šventojo, kurio pavadinimu fundacija buvo įsteigta arba kurio relikvijos buvo didžiajame altoriuje. Todėl neretai užtinkami pavadinimai: domus Dei, patrimonium Christi, s. Petri, s. Matthaei ir t. t. Daug yra vidurinių amžių dovanojimo dokumentų ir testamentų, kuriuose išakmiai pasakyta, jog turtas paliekamas kuriam šventajam. O. Gierke paduoda net pavyzdį: „Tibi, s. Andreae, trado aliquantum telluris meae: ad s. Johannem do ad dominum nostrum: Deo eiusque venerabili genetrici semper virgini Mariae donavi“³⁷). Daugelis asmenų, pastatę bažnyčią ar vienuolyną, dovanodavo juos kuriam nors šventajam. Tuo būdu šventieji tapdavo šių dalykų savininkais, kreditoriais ir debitoriais. Visa, kas šventajam buvo duodama ar dovanojama, sudarydavo realų ryšį su šventojo bažnyčia ir t. t. Daugelyje dokumentų bažnyčios ar vienuolynai eina teisės subjektais. Bet jie tuo laikomi ne kaip transcendentinės institucijos, tik kaip pastatai. Kalbama apie teises, priklausančias ad aedem episcopalem. Kalbama apie dovanojimus bažnyčiai, solvere ad altare ir t. t.

Antgamtiniai asmenys privalėjo šiame pasaulyje turėti savo turtų administratorius, kas ir buvo iš tiesų. Popiežius buvo V. Jėzaus atstovas. Todėl jis valdė Dievui perskirtus turtus. Po jo ėjo vyskupai, abatai, vienuolynų vyresnieji ir t. t. Šie asmenys valdė bažnytinius turtus, priiminėdavo religinius dovanojimus, dėl tų dalykų stodavo teisman, bet visados buvo laikomi kito asmens atstovais. Todėl jie, pradėdami turtus valdyti ar administruoti bei atstovauti, turėjo prisiekti, kad šventojo turtus tinkamai administruosią ar valdysią.

Įvairios pamaldžios fundacijos, pvz., ligoninės ir prieglaudos, buvo laikomos bažnytinėmis institucijomis, kurioms vadovavo dvasiškiei. Ir čia šventasis ėjo subjektu, turto savininku, dovanojimo priėmėju; šventiesiems ant žemės atstovavo administratoriai ar atstovai — provisores et procuratores domus hospitalis.

Kai kurių nuomone, kalbamųjų ligoninių ar prieglaudų turto subjektai buvę patys ligoniai ar vargšai³⁸).

4. Juridinis asmuo bažnytinėje teisėje

Juridinio asmens sąvokai turėjo didelės įtakos ir bažnytinė teisė. Ji buvo tretysis veiksnys, kuris turėjo didelės reikšmės juridinio asmens sąvokos sudarymui.

Bažnytinė teisė pirmoji sudarė juridinio asmens, dvasinės ir transcendentinės institucijos, sąvoką. Iš tos pažiūros išsivystė vidurinių amžių organinė teorija, įgijusi didžiausios reikšmės visai anos gadinės žmonių pasaulio

³⁷) Das deutsche Genossenschaftsrecht, II 529 išn. 7.

³⁸) Plg. O. Gierke, t. p. 964.

ležiūrai ir tiems filosofiniams metodams, kuriais mokslininkų publicistų rašiniuose buvo sprendžiamos svarbiausios politinės ir socialinės tų laikų problemos. Ši pažiūra išsivystė iš Bažnyčios laikymu mistiniu Kristaus kūnu (*corpus mysticum Christi*). Tai buvo šv. Povilo mėgiamas palyginimas, kurį šis apaštalas savo laiškuose nuolat mini ir kuris buvo padėtas į tolimesnės spekuliacijos pagrindą.

Iš tų šv. Povilo minčių viduriniai amžiai padarė plačias išvadas. Iš karto mistiniu Kristaus kūnu arba organizmu buvo laikoma visuotinė vieninga Kristaus Bažnyčia, kaip organizuota krikščionių visuomenė, arba net visi žmonės. Tarp šių terminų — Bažnyčia, krikščionys, žmonės — esminių skirtumų nebuvo daroma, nes anų laikų doktrina Bažnyčia tegalinti būti tik viena, visuotinė, turinti kaip tik apimti visus žmones, o žmonių sąvoka turėjusi kaip tik sutapti su krikščionių sąvoka. Visi anų laikų Vakarų Europos socialinio bendravimo žmonės ir sudarė tą krikščioniškąją vieningą žmoniją, tilpstančią vieningoje Bažnyčioje. Bažnyčia šventa, nepakeičiama institucija, savo galią ir pradžią veda iš Dievo.

Dėl šių sąvokų išnyksta korporacinis Bažnyčios pobūdis. Korporacijos sąvoka nukrypo į biologinę gyvo socialinio organizmo sąvoką, kuri individą praryja ir nuslopina aukštesnės rūšies superindivide. Dvasinės Bažnyčios valdžios vieninteliu pasyviu subjektu tampa universus coetus christianorum. Krikštu žmonės inkorporuojami į šį universus coetus christianorum — Bažnyčios kūną.

Mistinio kūno idėja plečiasi. Ją imama taikyti ne tik visiems žmonėms, visuotinei Bažnyčiai ir vėliau pasaulinei imperijai, bet ir kiekvienai bažnytininei provincijai, kiekvienai valstybei, kiekvienai socialinei grupei. Tai yra visuotinės Bažnyčios, mistinio Kristaus kūno, dalys ir drauge institucijos, kuriose vietinė krikščioniškoji idėja išsivysto į asmenybę. Viena šios idėjos forma — mistinio kūno koncepcija, kita — koncepcija moralinio ir politinio kūno, kuris priešpastatomas gamtiniam kūnui (*corpus naturale et organicum*). Kalbamoji institucijos asmenybė yra nuolatinė ir patvari. Tai panašu į jos globėjo šventojo patvarumą. Iš čia pirma miglotai, vėliau aiškiai ir kilo sąvoka institucijos, kaip teisės subjekto³⁹).

Vidurinių amžių organinės bažnytinės teisės teorija sudvasina materialę germanų teisės juridinio asmens sąvoką: vietoje pastatų, kaip teisės subjektų, gimė transcendentinės institucijos sąvoka. Bažnytinė institucija tampa juridine būtybe, teisių ir turto subjektu. Dar ir šiame perijode šventasis laikomas bažnytinio turto subjektu, bet jau perkelta prasme; šventasis tampa bažnyčios patronu, nuosavybė priklauso transcendentiniam subjektui. Vyskupo bažnyčios asmenybę reprezentuoja sedes episcopalis,

³⁹) Ferrara, *Teoria delle persone giuridiche*², 66.

kaipo apdovanota turtu pastovi institucija; parapinių bažnyčių asmenybę — parapinė beneficija ir t. t. Kiek vėliau bažnytiniai turtai specifikuojasi.

Iš pradžių vyskupo bažnyčiai priklausė turtas, kuris buvo paskirtas vyskupijos reikalams. Jį valdė pats vyskupas. Vėliau šis turtas padalintas į keturias dalis: viena dalis teko vyskupui išlaikyti (*mensa episcopalis*), antra — dvasiškiams išlaikyti (*mensa capitularis*), trečia — pačiai bažnyčiai (*fabricae ecclesiae*) ir ketvirta — labdarybei (*ad pias causas*). Šios dalys vėliau gauna nuosavų individualumą ir tampa neprikusomomis institucijomis. Tuo būdu gimė juridinis asmuo, nepriklausęs nuo individų junginio, bet sujungtas su kuria nors turtus turinčia oficija. Šios rūšies asmenimis eina bažnytinės beneficijos.

Bažnytinė teisė pirmoji sukūrė autonominės fundacijos sąvoką, kuri evoliucionavo taip pat, kaip ir bažnytinės institucijos sąvoka. Ilgainiui ir ligoninės, prieglaudos ir kitos fundacijos tampa juridiniais subjektais. Šventasis, kuriuo vardu fundacija vadinama, tampa paprastu patronu, o tikruoju subjektu yra fundacija, kaip institucija, įsteigta fundatoriaus. Tai palengvino kurti fundacijas, kurių skaičius žymiai pagausėjo. Steigiama daug įvairių institucijų: religinio pobūdžio, pvz., beneficijos, auklėjimo ir mokslo pobūdžio, pvz., seminarijos, labdarybės pobūdžio, pvz., ligoninės, senelių bei našlaičių prieglaudos.

Šalia juridinių asmenų institucijos pobūdžio bažnytinė teisė išvystė taip pat korporacinio pobūdžio juridinius asmenis. Dalykas yra tas, kad nuo pat pirmųjų krikščionybės amžių vyskupams padėdavo kunigai ir diakonai. Jie gyveno vyskupų miestuose prie katedros bažnyčios. Vėliau jiems išleistas bendras, vad. kanoniškas gyvenimas (*vita canonica*), kuris reikalavo, kad visi nariai gyventų pagal nustatytas taisykles arba kanonus. Tie dvasiškiei, kurie gyveno kanonišku gyvenimu, buvo vadinami kanauniniais. Dvasiškių junginys, tuo būdu sudarytas prie vyskupų bažnyčių, vadinosi katedros kapitula, o prie kitų bažnyčių — kolegine kapitula. Iš pradžių vyskupas juos išlaikydavo iš savo turtų, o vėliau dvasiškiams išlaikyti paskirta vyskupo turto ketvirtoji dalis — quarta clericorum ir kapitulos gavo nuosavią autonomiją ir iškilo šalia vyskupų, kaip atskiri juridiniai vienetai.

Panašiai vienuolių gyvenime evoliucijos būdu kilo įvairios rūšies asmenų junginiai, siekiant didesnę krikščioniškąją tobulumą.

Vidurinių amžių bažnytinių teisių mokslas derino romėnų, germanų ir bažnytinių teisių juridinio asmens sąvokas ir tuo būdu norėta sudaryti bendrą juridinio asmens sąvoką. Šį sintetinio darbo nebuvo galima atlikti mechaniniu būdu. Tai tebuvo galima padaryti iš lėto, evoliucijos keliu. Pats juridinio asmens sąvokos turinys mažne visur buvo vienodas, tesiskyrė detalėse. Kuo yra juridinis asmuo iš tiesų, kuri juridinio asmens sąvokos

esmė, iš pradžių maža kam terūpėjo. Vėliau ši klausimą iš pagrindų nagrinėjo pop. Inocentas IV, kuris pasižymėjo, sudarant fiktyvaus juridinio asmens teoriją.

Glosatoriai pirmieji iškėlė romėnų korporacijos sąvoką ir pradėjo ją nagrinėti. Bet trūkstant šaltinių ir istorijos žinių iš romėnų teisės, trūkumus papildė longobardų teisių ir germanų imperatorių statutų bei įstatymų principais. Glosatorių juridinio asmens sąvoka nėra aiški. Glosatoriai reikalavo juridiniam kolektyviniam asmeniui valstybės pripažinimo. Tik valstybės pripažintas individų junginys yra *collegium licitum*: gali įsigyti turtų, naudotis privilegijomis ir net viešosiomis teisėmis, pvz., naudotis jurisdikcija.

Silpnoji glosatorių pusė buvo ta, kad jie nagrinėjo tik tekstus, nežinojo istorinio metodo, nepažino nei romėnų teisės istorijos, nei lotynų literatūros, negalėjo suprasti įvairių įtaisymų reikšmės, kilimo bei istorijos ir t. t.⁴⁰⁾

Aiškesniam juridinio asmens sąvokos supratimui daug pasidarbavo dekretalistai. Jų tarpe labiausiai pasižymi *Sinibaldo Fieschi* — *Inocentas IV*. Jis su nuostabia intuicija išigilino į juridinio asmens esmę ir išgildeno ją iki smulkesnių detalių. Dekretalistai jau tinkamai skiria juridinio asmens transcendentinį junginį nuo atskirų narių, įeinančių į jo sudėtį; pripažįsta juridinio asmens patvarumą, keičiantis jo nariams, ir net jo egzistavimą, išnykus net visiems junginio nariams. Dekretalistai pirmieji pavartojo *persona* juridiniam asmeniui pažymėti: *persona universitatis*, *persona collegii* arba stačiai *persona*. *Persona* to periūdo teologijoje reiškė būtybę — žmogų. Todėl juridiniams asmenims taikytina perkelta prasme — *persona ficta*. Kadangi juridinis asmuo negali pats nei norėti (valią pareikšti), nei veikti, tai jam turi atstovauti fiziniai asmenys, kaip organai.

Tuo būdu juridinis asmuo, kaip *persona ficta*, kuri neturi tikrosios gyvybės iš Dievo ir teturi dirbtinę konstruktyvinę asmenybę iš valdžios, iš vienos pusės nors ir galinti egzistuoti, netekusi narių, ir tesanti atšaukiama valdžios įsakymu, bet iš kitos pusės negalinti nei nusidėti, nei nusikalsti, ir iš viso esanti morališkai neatsakinga ir Dievo akyse neegzistuojanti. Tai buvo visai suderinta su Bažnyčios mokslu, kad Dievas sukūręs tik individus ir tik individai, žmonės, esą Dievo teisės ir Dievo ano pasaulio karalystės subjektai. Joks juridinis asmuo, jokia korporacija negalinti nei laimėti dangaus, nei nugrimsti į pragarą. Juridinė *persona ficta* nesanti nei gera, nei bloga.

Kanonistai tą quasi-romėnų teisės, o iš tiesų pop. Inocento IV juridinį padarą viduriniais amžiais taikė ne tiek tipingiems tų laikų socialiniams

⁴⁰⁾ A. Janulaitis, *Napoleono Teisynas*, Kaunas 1930, 22.

junginiams, arba bendruomenėms, miestams, profesinėms korporacijoms, amatininkų cechams, luomams ir t. t., kiek ypatingai pačios Bažnyčios koleginiams vienietams, t. y. kapituloms, katedroms, provincijoms ir kitoms Bažnyčios autonominėms grupėms. Iš kanonistų tą juridinio asmens, kaip *personae fictae*, sąvoką priėmė ir Italijos romanistai, kurie pagal glosatorių ir vėliau dekretalistų doktriną aiškino ir apdirbinėjo tikrąją romėnų *Corpus Juris* teisę, derindami jos nuostatus ir institucijas su vidurinių amžių socialiniais reikalais ir socialinio santykiavimo sąlygomis ir dažnai iškreipdami tikrosios romėnų teisės dėsnius. Jie priėmė dekretalistų skelbtus principus ir stengėsi duoti jiems daugiau praktinės reikšmės. Šiaip nedaug naujo teįstengė pasakyti.

Seniau buvo pasitenkinama neigiama juridinio asmens sąvoka, priešpatant ją fiziniam asmeniui, arba buvo vadinama moraliniu asmeniu, norint tuo užakcentuoti juridinio asmens sąvokos transcendentinį pobūdį. Giliau juridinio asmens sąvokos nebuvo gvildinama. Dabar juridinio asmens sąvoka bene jau pasiekė tikros viršūnės.

Kodeksas I. C. apie juridinius asmenis kalba II knygos įžanginiuose kanonuose, kurie duoda bendras sąvokas taip fizinių, taip moralinių arba juridinių asmenų⁴¹⁾. Pagrindinės sąvokas apie juridinius asmenis duoda kan. 99—102. Šalia bendrųjų principų, išdėstytų minėtuose kanonuose ir liečiančių visus juridinius asmenis, Kodeksas I. C. įvairiose knygose pažymi principus, liečiančius atskiras juridinio asmens rūšis. Kodeksas I. C. apie juridinius koleginius asmenis kalba II knygoje — de personis, apie nekoleginius — III knygoje — de rebus. Nekoleginius asmenis Kodeksas I. C. nagrinėja knygoje de rebus dėl to, kad tie asmenys neturi savyje asmens elementų ir tik eina priemonėmis Bažnyčios tikslui pasiekti.

III SKYRIUS

JURIDINIO ASMENS SĄVOKA BAŽNYTINĖJE TEISĖJE

1. Bendrai

Katalikų Bažnyčia yra juridiškai tobula draugija, turinti savo funkcijos vyriausią tikslą ir bent de iure priemonės šiam tikslui pasiekti. Ji turi ir autonominę juridinę sistemą. Katalikų Bažnyčios juridinė sistema dogminuose dalykuose yra nekintama ir nesikeičianti, bet juridiniuose dalykuose gali kisti ir iš tiesų kaitaliojasi pagal laiko ir kitas aplinkybes.

⁴¹⁾ Kan. 87—107.

Kaip kiekvienoje socialinėje šiaip jau teisės, taip ir bažnytinėje teisės santvarkoje vyksta juridiniai santykiai, kurie suponuoja asmenis arba juridinių santykių subjektus.

Bažnytinėje teisėje asmeniu vadinamas subjektas, galįs turėti bažnytinių teisių ir atlikti bažnytines priedermes (subiectum capax iurium et officiorum ecclesiasticorum).

Fizinis asmuo tampa Bažnyčios asmeniu ar įgyja juridinę asmenybę pakrikštijant. Apie tai kan. 87 pasakyta: „Kristaus Bažnyčioje žmogus pakrikštijant padaromas asmuo su visomis krikščionių teisėmis ir priedermėmis“⁴²). Nesvarbu, koks krikštas: privatinis ar iškilmingas, katalikiškas ar šiaip jau krikščioniškas. Kiekvienas pakrikštytas asmuo turi pilną asmenybę. Jos visos neturi tik tas, kuris yra užsitraukęs kliūtį bendrauti su Bažnyčia ar įkritęs į bažnytinę cenzūrą⁴³).

Kaip juridinę asmenybę įgyja kas kitas Bažnyčioje, bus kalbama žemiau.

Bažnytinėje teisėje pagrindinis asmenų padalinimas yra šis: fizinis ir moralinis arba juridinis asmuo.

2. Juridinio ir moralinio asmens terminologija

Kodeksas I. C. juridinį asmenį įprastai vadina moraliniu asmeniu. Bet šalia to vartoja ir kitokių išsireiškimų, pvz., *persona iuridica*⁴⁴), *ens iuridicum*⁴⁵), *corpus morale*⁴⁶).

Dauguma pokodeksinių kanonistų tarp juridinio ir moralinio asmens terminų nemato jokio skirtumo ir dėl to juos sutapatina. M. Prümmer, kalbėdamas apie įvairias asmenų rūšis Bažnyčioje, sako, kad šalia fizinių asmenų yra taip pat moraliniai bei juridiniai asmenys — *personae morales seu iuridicae*⁴⁷). Taip pat kalba Fr. Wernz — P. Vidal⁴⁸), C. Badii⁴⁹) M. Leitner⁵⁰), G. Cocchi⁵¹), J. Grabowski⁵²) ir kt. Pasak U. Stutz'o, Kodekso I. C. dažną vartojimą termino „moralinis asmuo“ rei-

⁴²) „Baptismate homo constituitur in Ecclesia Christi persona cum omnibus christianorum iuribus et officiis“.

⁴³) Kan. 87.

⁴⁴) Kan. 687, 1489, 1495, § 2.

⁴⁵) Kan. 1409.

⁴⁶) Kan. 2255, § 2.

⁴⁷) *Manuale iuris canonici*⁵, Friburgi Br. 1927, n. 56.

⁴⁸) *Jus cononicum, Romae* 1928, II² nn. 25—27.

⁴⁹) *Institutiones iuris canonici, Florentiae* 1921, I³ n. 83.

⁵⁰) *Handbuch des katholischen Kirchenrechts, Regensburg - Rom*, 1918, I 44—47.

⁵¹) *Commentarium in Codicem Juris Canonici, Taurinorum Augustae* 1930, II¹ n. 1.

⁵²) *Prawo kanoniczne*², Lwów 1927, 151.

kią aiškinti prancūzų teisės mokslo įtaka: prancūzų juridinė terminologija šiai sąvokai pažymėti vartojanti „*personne morale*“, o kitų tautų, pvz., italų, vokiečių, rusų ir lenkų, juridinė terminologija dažniau vartojanti „juridinis asmuo“⁵³).

Prieškodeksiniai kanonistai taip pat įvairiai kalbėjo apie juridinio ir moralinio asmens skirtumą. Pvz., F. C a v a g n i s juridinį asmenį (*persona iuridica*) vartoja apskritai asmeniui teisėje pažymėti. Pasak jo, juridinio asmens sąvoka esanti platesnė už moralinį asmenį, nes į juridinio asmens sąvoką įeinąs taip moralinis, taip fizinis asmuo⁵⁴). Kitaip tvirtina F. M. C a p p e l l o. Pasak jo, asmuo juridinėje kalboje reiškias teisės subjektą, o juridinis asmuo — asmenį, kuris nėra fizinis. Be to, F. M. C a p p e l l o skiria juridinį asmenį nuo moralinio asmens. Moralinio asmeniu vadinami įvairūs fizinių susiorganizavusių asmenų junginiai tam tikram tikslui pasiekti. Jei šis junginys esąs teisės subjektas arba turįs teisių, atskirų nuo atskirų narių teisių, ir nepriklausąs nuo jų individinės valios, tai juridinis asmuo. Jei jis nesąs teisės subjektas, tai kolektyvinis asmuo. Moralinis asmuo esanti bendra sąvoka pažymėti bet kurios rūšies žmonių junginiams, iš kurių vieni gali būti juridiniai, kiti kolektyviniai asmenys⁵⁵).

Kodekse I. C. juridinis ir moralinis asmuo reiškia tą pat, neturi jokios skirtingos reikšmės, be skirtumo vartojami tai vienas, tai antras terminas net tiems patiems dalykams išreikšti. Pvz., kan. 99 pasakyta: „Bažnyčioje, be fizinių asmenų, taip pat yra moraliniai asmenys, įsteigti bažnytinės valdžios, ir skirstomi į moralinius koleginius ir nekeleginius, k. a. bažnyčios, seminarijos, beneficijos ir t. t.“⁵⁶). Kan. 100, § 1: „Katalikų Bažnyčia ir Apaštališkasis Sostas pačiu Dievo sutvarkymu yra moraliniai asmenys: kiti žemesni bažnytiniai moraliniai asmenys savo asmenybę įgyja pačiomis teisėmis ar jiems duoda ją kompetentingas Bažnyčios vyresnysis formaliu dekretu religiniam ar labdarybės tikslui pasiekti“⁵⁷). Kan. 687: „Kan. 100 norma tada tik tikinčiųjų draugijos tampa juridiniais asmenimis Bažny-

⁵³) Das Geist des Codex Juris Canonici, Stuttgart 1918, 198—199, 215—221.

⁵⁴) Institutiones iuris publici ecclesiastici, Romae 1906, I^a n. 14: „iuridice dividitur persona in physicam et moralem“.

⁵⁵) Chiesa e stato, Roma 1910, 142.

⁵⁶) „In Ecclesia, praeter personas physicas, sunt etiam personae morales, publica auctoritate constitutae, quae distinguuntur in personas morales collegiales et non collegiales, ut ecclesiae, Seminaria, beneficia, etc.“

⁵⁷) „Catholica Ecclesia et Apostolica Sedes moralis personae rationem habent ex ipsa ordinatione divina; cetera inferiores personae morales in Ecclesia eam sortiuntur sive ex ipso iuris praescripto sive ex speciali competentis Superioris ecclesiastici concessione data per formale decretum ad finem religiosum vel caritativum“.

čioje, kai gauna teisus bažnytinio vyresniojo formalų erekcijos dekretą⁵⁸⁾. Kan. 1489, § 1: „Ligoninės, našlaičių prieglaudos ir kitos panašios institucijos, paskirtos religiniams ar labdarybės darbams, dvasiniams ar pasauliniams, gali būti vietos ordinaro įsteigtos ir Bažnyčioje jo dekretu padarytos juridiniais asmenimis⁵⁹⁾. Kan. 1491, § 1: „Vietos ordinaras visas tos rūšies institucijas, net esančias moraliniais asmenimis ir kuriuo nors būdu išimtas, gali ir turi vizituoti⁶⁰⁾. Kan. 1495, § 2: „Taip pat atskiros bažnyčios ir kiti moraliniai asmenys, kuriuos bažnytinė valdžia įsteigė juridiniais asmenimis, turi teisę pagal kanonų normas įgyti, turėti ir administruoti turtus⁶¹⁾. Kan. 1499, § 1: „Bažnyčia gali įgyti turtą visais teisingais prigimtinės ir pozityvinės teisės būdais, kaip ir kiti⁶²⁾. Kan. 1409 beneficija vadinama ens iuridicum, o kan. 99 — persona moralis ir t. t.

Šiek tiek, tiesa, neaiškumo juridinio ir moralinio asmens terminologijoje sudaro kan. 1495, § 2, kuriame parašyta: „Taip pat atskiros bažnyčios ir kiti moraliniai asmenys, kuriuos bažnytinė valdžia įsteigė juridiniais asmenimis, turi teisę pagal kanonų normas įgyti, turėti ir administruoti turtus⁶³⁾. Iš čia reiktų išvesti, kad tarp moralinio asmens ir juridinio asmens esąs principinis skirtumas: moralinio asmens sąvoka esanti platesnė už juridinio asmens sąvoką, nes tik tie moraliniai asmenys turi teisę įgyti, turėti ir administruoti turtus, kuriuos bažnytinė valdžia įsteigė juridiniais asmenimis. Bet šiame kanone tėra aprašomas bažnytinio moralinio asmens apibrėžimas ir pažymėta, kad tuo asmeniu teina institucijos, gavusios bažnytinės valdžios juridinę asmenybę. Čia Kodeksas I. C. nori pirmiausia pabrėžti šių institucijų kilimą, priešpastatant šias institucijas pasaulinės valdžios institucijoms, juridiniams asmenims. Šiame kanone visai nenagrinėjama sąlygų, būtinų juridiniam asmeniui⁶⁴⁾. Kodekso I. C. juridinio asmens ter-

⁵⁸⁾ „Ad normam can. 100, tunc tantum fidelium associationes iuridicam in Ecclesia personam acquirunt, cum a legitimo Superiore ecclesiastico formale obtinerunt erectionis decretum“.

⁵⁹⁾ „Hospitalia, orphanotrophia aliaque similia instituta, ad opera religionis vel caritatis sive spiritualis sive temporalis destinata, possunt ab Ordinario loci erigi et per eius decretum persona iuridica in Ecclesia constitui“.

⁶⁰⁾ „Loci Ordinarius omnia huiusmodi instituta, etiam in personam moralem erecta et quovis modo exempta, visitare potest et debet“.

⁶¹⁾ „Etiam ecclesiis singularibus aliisque personis moralibus quae ab ecclesiastica auctoritate in iuridicam personam erectae sint, ius est, ad normam sacrorum canonum, bona temporalia acquirendi, retinendi et administrandi“.

⁶²⁾ „Ecclesia acquirere bona temporalia potest omnibus iustis modis iuris sive naturalis sive positivi, quibus id aliis licet“.

⁶³⁾ „Etiam ecclesiis singularibus aliisque personis moralibus quae ab ecclesiastica auctoritate in iuridicam personam erectae sint, ius est, ad normam sacrorum canonum, bona temporalia acquirendi, retinendi et administrandi“.

⁶⁴⁾ Plg. H. In s a d o w s k i, *Osoba prawna*, 46—47.

minologijos nevienodumą galima laikyti juridiniu trūkumu: teisėse pageidaujama vienoda terminologija. Šį trūkumą U. Stutz aiškina tuo, kad atskiras Kodekso I. C. dalis redagavo nevienas redaktorius ir jų niekas neišlygino⁶⁵).

3. Juridinio asmens apibrėžimas

Kodeksas I. C., kalbėdamas apie asmenų rūšis, kan. 99 sako: „Bažnyčioje šalia fizinių asmenų yra taip pat moralinių asmenų“⁶⁶). Kodeksas I. C. moralinį asmenį vadina bet kurį teisės subjektą, kuris nėra fizinis, individualus asmuo. Griežtesnio juridinio asmens apibrėžimo neduoda. Tai daro gal dėl to, kad jau romėnų teisėje žinomu principu „Omnis definitio in iure periculosa est: parum est enim ut non subverti possit“⁶⁷). Todėl bažnytinį juridinį asmenį apibrėžti tenka bažnytinių teisių literatūrai.

Juridinis asmuo platesne prasme yra bet kurs teisės subjektas, kuris nėra fizinis asmuo. Nesvarbu, ar tai yra fizinių asmenų junginys, pvz., katedrinė kapitula, vienuolija ir draugija, ar kuri bažnytinė įstaiga, pvz., ligoninė ir bažnytinė beneficija⁶⁸).

Juridinis asmuo griežtąja prasme vadinasi juridinė esybė, kompetentingos bažnytinės valdžios formališkai įsteigta, pagal teises egzistuojanti nepriklausomai nuo atskirų asmenų, į jos sudėtį įeinančių, ir galinti turėti teisių bei jas vartoti ir atlikti priedermes⁶⁹).

Paskutiniajame apibrėžime pasakyta:

1) Juridinė esybė. Tuo juridinis asmuo skiriasi nuo fizinio asmens, kuris nėra teisių padaras, bet savaime egzistuoja. Šiaipjau žmogus savo prigimtimi turi vad. prigimtinę asmenybę, kuri eina pagrindu ir substratu jo juridinei asmenybei, o juridinis asmuo yra juridinė esybė, t. y. juridinis asmuo yra toks, kokį jį jo kompetentingas vyresnysis padaro. Juridinis asmuo, būdamas gyvas tik juridiskai, yra juridiskai gyvas tik savo statuto ribose.

⁶⁵) Der Geist des Codex Juris Canonici, 220—221. — Tokių terminų nevienodumų ir daugiau yra Kodekse I. C., pvz., *ex natura rei* ir *ex seipso*, eligere vienur reiškia viena, o kitur kita ir t.t. Bet tai smulkmenos, į kurias nėra ko kreipti akies. — *Red.*

⁶⁶) „In Ecclesia, praeter personas physicas, sunt etiam personae morales“.

⁶⁷) D. 50, 1/, *De div. regul. iuris*, 202.

⁶⁸) Plg. I. D'Annibale, *Summula theologiae moralis*, Romae 1908, I^o 43; A. De Meester, *Juris canonici et iuris canonico-civilis compendium*, Brugis 1923, n. 323.

⁶⁹) Plg. Th. Maroto, *Institutiones iuris canonici*, Matriti 1919, I n. 458; Fr. Wernz — P. Vidal, *Jus canonicum*, II° n. 27; P. Malakauskis, *Bažnytinės teisės*, Kaunas 1932, nr. 129.

2) Kompetentingos bažnytinės valdžios formališkai įsteigta. Pamatas yra tas, kad juridinę asmenybę kas nors turi duoti, padaryti. Tai tegali padaryti kompetentinga valdžia. Kadangi čia kalbama apie bažnytinį juridinį asmenį, tai padaryti ir tegali tos pačios srities valdžia — valdžia taip pat bažnytinė. Atbulai, bažnytinio juridinio asmens negali padaryti pasaulinė valdžia, valstybė. Tai kita sritis.

3) Pagal teises egzistuojanti nepriklausomai nuo atskirų asmenų, į jos sudėtį įeinančių. Tuo norima pažymėti patvarų juridinio asmens pobūdį. Juridinio asmens narių pasikeitimas neveikia paties juridinio asmens ir šis nesiliauja buvęs net tada, kai juridinis asmuo visai neturi narių⁷⁰).

4) Galinti turėti teisių bei jas vartoti ir atlikti priedermes. Tuo patvirtinama tikroji ir pilnoji juridinio asmens asmenybė, kuri yra visai skirtinga nuo tos, kurią turi atskiri nariai koleginiame juridiniame asmenyje ir t. t. Todėl juridinis asmuo turi teisinumą įsigyti judinamojo ir nejudinamojo turto, sudaryti sutartis, stoti į teismą ir t. t.

Ne kiekvienas bažnytinis fizinių asmenų junginys turi juridinę asmenybę. Yra tokių bažnytinių asmenų junginių ir institucijų, kurios juridinės asmenybės neturi. Net kurio nors fizinių asmenų junginio patvirtinimas savaime neduoda juridinės asmenybės.

Pamaldžios draugijos (piae uniones), net vyskupo patvirtintos ir turinčios antgamtinių malonių, nėra juridiniai asmenys pačiu Kodeksu I. C.⁷¹) Ligoninės, našlaičių prieglaudos ir kitos panašios bažnytinės institucijos gali taip pat neturėti juridinės bažnytinės asmenybės⁷²).

Kan. 1491, § 1: „Vietos ordinaras visas tos rūšies institucijas, net ir gavusias juridinę asmenybę ir kuriuo nors būdu išimtas, gali ir turi vizituoti“⁷³). Išsireiškimas net ir (etiam) aiškiai rodo, kad bažnytinių institucijų yra ir be juridinės asmenybės.

Kodekso I. C. III knygos XXX titulas kalba apie pamaldžias fundacijas (de piis foundationibus), kurias sudaro turtai, duoti kuriam nors juridiniam asmeniui, tikslu įvykdyti tam tikras bažnytinės funkcijas ar pamaldumo bei labdarybės darbus. Šios fundacijos pačios taip pat nėra juridiniai asmenys⁷⁴).

⁷⁰) Kan. 102.

⁷¹) Kan. 708.

⁷²) Plg. kan. 1489, § 1.

⁷³) „Loci Ordinarius omnia huiusmodi instituta, etiam in personam moralem erecta et quovis modo exempta, visitare potest et debet“.

⁷⁴) Kan. 1544—1551.

Bažnytinė fundacija iš esmės skiriasi nuo pasaulinių teisių fundacijos. Pasaulinės teisės fundacija, patvirtinta kompetentingos valdžios, savaime tampa juridiniu asmeniu. Atbulai, bažnytinės teisės fundacija savaime nėra juridinis asmuo, tik turi būti prikerpta prie kurio juridinio asmens.

4. Juridinis ir kolektyvinis asmuo

Bažnytinis juridinis asmuo yra giminingas su kolektyviniu asmeniu. Kolektyvinį asmenį sudaro ir padaro fiziniai asmenys patys. Jo teisės tėra narių teisių tam tikra suma, neatskiriama nuo pačių asmenų teisių.

Juridinis ir kolektyvinis asmuo visai skiriasi tarpusavyje. Dalykas yra tas, kad juridinio koleginio asmens teisės yra atskiros nuo narių teisių, o kolektyvo teisės tėra narių teisės, neatskira teisė. Todėl juridinis asmuo visai nepriklauso nuo asmenų, įeinančių į jo sudėtį. O kolektyvinio asmens teisės niekuo nesiskiria nuo atskirų asmenų teisių sumos ir todėl kolektyvinis asmuo nesudaro teisės subjekto, skirtingo nuo atskirų savo narių. Tai viena.

Antra, juridinį asmenį padaro kompetentingas vyresnysis, o kolektyvų — patys nariai. Norint, kad kolektyvinis asmuo turėtų viešosios reikšmės, reikalinga bažnytinės valdžios aprobatos⁷⁵⁾. Kitaip kolektyvinis asmuo teturi privatinės reikšmės.

Kolektyvinis asmuo gali būti sudarytas iš atskirų fizinių ar juridinių kolegininių bei nekolegininių asmenų. Jis savo sudėties atžvilgiu gali būti, kaip ir juridinis asmuo, dvasiškių, vienuolių ir pasaulininkų.

Kolektyviniui asmeniui nereikia bažnytinės valdžios formalaus erekcijos dekreto. Jam užtenka aprobatos. Todėl kolektyvinis asmuo negali turėti savo turto, atskiro nuo savo narių turto⁷⁶⁾. Jo turtas laikomas visų asmenų turtu. Kolektyvinio asmens turtas administruojamas visų atskirų narių vardu. Todėl panaikinto kolektyvinio asmens turtas dalinamas tarp visų jos narių.

Nors kolektyvinis asmuo pats ir neturi savo teisių, bet vis dėlto gali gauti tam tikrų dvasinių malonių, ypač atlaidų⁷⁷⁾.

Kolektyvinis asmuo baigiasi, jį panaikinus ar išnykus nariams. Be to, kolektyvinį asmenį gali panaikinti ir kompetentinga bažnytinė valdžia. Bet juridinio asmens panaikinimo normos neturi jokios vertės, naikinant kolektyvinį asmenį⁷⁸⁾.

⁷⁵⁾ Kan. 686, § 1.

⁷⁶⁾ Kan. 691, § 1.

⁷⁷⁾ Kan. 708.

⁷⁸⁾ Kan. 102.

5. Pagrindinės juridinio asmens rūšys

Juridiniai asmenys bažnytinėje teisėje yra įvairūs. Kilimo atžvilgiu galima juos skirstyti į Dievo teisių (iuris divini) ir kitų teisių (iuris humani). Šis padalinimas priklauso nuo to, ar juridinis asmuo kilo iš Dievo ar iš kitos valdžios. Prie pirmųjų priklauso katalikų Bažnyčia ir Apaštališkasis Sostas; prie antrųjų — visi kiti juridiniai asmenys Bažnyčioje, pvz., vyskupija, parapija, vienuolija ir t. t.

Bažnyčios juridinė asmenybė yra visai aiški. Pamatas — juridiniu asmenimi vadiname junginį, kuris yra teisės subjektas ir turi atskiras ir savo narių nepriklausomas teises⁷⁹). Be to, kan. 100, § 1 absoliučiai pasakyta: „Katalikų Bažnyčia ir Apaštališkasis Sostas paties Dievo sutvarkymu yra moraliniai asmenys“⁸⁰).

Apaštališkasis Sostas čia vadinasi vyriausia Bažnyčios valdžia. Tai šv. tėvo jurisdikcijos primatas. Atbulai, į Apaštališkąjį Sostą čia neįeina tai, kas dar vadinama tuo vardu ir apie ką kan. 7 pasakyta, būtent: „Apaštališkojo Sosto arba šv. Sosto vardu tame Kodekse suprantamas ne tik šv. tėvas, bet taip pat, jei iš dalykų prigimties arba konteksto nematyti ko kito, Kongregacijos, Tribunolai, Oficijos, kuriomis šv. tėvas naudojasi, atlikdamas visuotinės Bažnyčios reikalus“⁸¹).

Apaštališkasis Sostas kalbamąja prasme taip pat Dievo sutvarkymu yra juridinis asmuo. Tai matome jau iš aukščiau cituotojo kan. 100, § 1.

Kiti bažnytiniai juridiniai asmenys yra Bažnyčios padarai. Šiuos asmenis taip pat galima suskirstyti į dvi rūšis — a i u r e ir a b h o m i n e. Pirmieji yra tie, kuriems juridinę asmenybę duoda pati teisė; o antrieji — tie, kuriems juridinė asmenybė duodama kompetentingo vyresniojo erekcijos dekretu⁸²). Pre pirmųjų priklauso kardinolų kolegija, katedrinė kapitula, diecezinė kunigų seminarija ir t. t.; prie antrųjų — beneficijos, ligoninės, brolijos ir t. t.

Toliau, juridiniai asmenys savo prigimties atžvilgiu yra k o l e g i n i a i (collegiales) ir n e k o l e g i n i a i (non collegiales)⁸³). Koleginiais vadinami juridiniai asmenys, susidedą iš fizinių asmenų, sujungtų į vieną juridinį organizmą (universitas personarum), pvz., vienuolijos, kapitulos ir

⁷⁹) P. Malakauskis, Viešosios bažnytinės teisės, Kaunas 1931, nr. 27—39.

⁸⁰) „Catholica Ecclesia et Apostolica Sedes moralis personae rationem habent ex ipsa ordinatione divina“.

⁸¹) „Nomine Sedis Apostolicae vel Sanctae Sedis in hoc Codice veniunt non solum Romanus Pontifex, sed etiam, nisi ex rei natura vel sermonis contextu aliud appareat, Congregationes, Tribunalia, Officia, per quae idem Romanus Pontifex negotia Ecclesiae universae expedire solet“.

⁸²) Kan. 100, § 1, 687, 708.

⁸³) Kan. 99, plg. kan. 100, § 3.

brolijos. Jie vadinami corpora, collegia⁸⁴). Koleginiai asmenys savo sudėties atžvilgiu skirstomi į dvasiškių, vienuolių ir pasaulininkų. Nekoleginiai asmenys vadinasi tokie juridiniai asmenys, kuriuos sudaro ne fiziniai asmenys, bet tam tikra turtų suma, kiekis (universitas bonorum). Prie nekoleginių juridinių asmenų priklauso bažnyčios, kunigų seminarijos, universitetai, bažnytinės beneficijos, labdarybės įstaigos, vad. opera pia ar causae pie, pvz., ligoninės, prieglaudos ir t. t.

Dar toliau, juridinius asmenis galima skirstyti į viešosios teisės ir privatinės teisės. Pirmieji — tobula draugija ir tos draugijos, kurios betarpiškai ir formaliai sudaro dalį tobulos draugijos arba tiesiog priklauso prie tobulos draugijos, pvz., Katalikų Bažnyčia, Apaštališkasis Sostas, Romos Kongregacijos, išimtos vienuolijos ir t. t. Antrieji — tie juridiniai asmenys, kurie betarpiškai priklauso ne prie tobulos, bet prie netobulos draugijos arba prie tos, kuri betarpiškai sudaro dalį tobulos draugijos⁸⁵).

Viešosios teisės koleginis asmuo tvarkomas viešosios arba jurisdikcinės valdžios. Privatinių teisių asmenys tvarkomi šiaip jau valdžia ir t. t. Viešųjų teisių nekoleginiai asmenys eina viešosios valdžios organais arba yra jų suasmeninimas, pvz., Apaštališkasis Sostas, vyskupo sostas ir t. t.⁸⁶)

Galop, juridinius asmenis dar galima suskirstyti į juridiskai tobulus ir juridiskai netobulus — pagal tai, ar juridinis asmuo yra tobula draugija ar tik paprasta institucija. Pirmasis — Katalikų Bažnyčia, o antrieji — visi kiti bažnytiniai juridiniai asmenys⁸⁷).

(B. d.)

⁸⁴) Plg. kan. 1653, § 3, 2253, § 2.

⁸⁵) Plg. Insadowski, Osoba prawna, 52.

⁸⁶) Th. Maroto, Institutiones iuris canonici, n. 459.

⁸⁷) A. Ottaviani, Institutiones iuris publici ecclesiastici, Romae 1935, I² n. 25.

Bibliografinė senovės lietuvių religijos ir mitologijos medžiaga

(Bibliographia de antiqua lituanorum religione et mythis)

IV. PAPILDYMAI

(tęsinys)

6. Literatūra senovės lietuvių religijai ir mitologijai

1295. Kibort J., Wierzenia ludowe w powiecie Wilejskim: „Wisła“, (1899) 321—337.

Žr. nr. 670—672, 675.

1296. Kibort J., Žmujdzkie podania o kwiatach: „Wisła“, (1893) t. VII, 156—157.

1297. Kibort J., Istoty mistyczne na Żmudzi: „Wisła“, (1904). Žr. nr. 671.

Laumė, Kauks, Ejtwaris, Welnis, Biesas, Perkunas, Baijdikles, Piktwarlės, Wiłkołak, užkeikti pinigai.

1298. Kirkor A. N., Strp. leid. „Živopisnaja Rossija“. Žr. nr. 747.

Plg. nr. 119, 183, 748—750.

Rec. J. B(asanavičius): „Auszra“, 4 (1884), 137—139.

1299. Kirkor A. N., Sovremennaja priroda Litwy: „Živopisnaja Rossija“, (1882) 49—72.

P. 60 sqq. minima seni medžiai, po kuriais būdavo aukojama.

1230. Kirkor A. N., Etnografičeskij vzgljad na Vilenskiju guberniju: „Vestnik imperatorskago russkago geografičeskago obščestva“, 12 (1857), 245, 271.

1231. (Klimas P.), Kokius Dievus garbino senovėje, Boston 1922 („Keleivio“ leid.) 300.

Žr. 184, 1038.

---

¹⁾ Žr. „Soter“, 2 (1935) 133—161, 1—2 (1936), 55—96, 54—95; (1937) 1 78—89.

1231a. Končius Ign., Žemaičių padangės kryžių ir koplytėlių statistika. „Soter“, 1—2 (1937) 62—77, 23—38.

Žr. nr. 1040 a. Plg. nr. 641, 951a, 973, 1023, 1059.

1232. Koreva A., Vilenskaja gubernija (Materijaly dla geogr. i statistiki Rossij), 1861.

Religioznoje obrazovanije, 531—534 p. Nekotoryje obyčaj, pover'ja i predrazsudki Litovcev, 612—616 p.

1233. Krappe A. H., Pikuls: „Indog. Forsch.“, I (1932), 63—69.

Plg. 1259. Trumpa santrauka J. S. Balticoslavica, II 212.

1234. Lelewel J., Waga historia książąt i królów Polskich, Wilno, 1824.

Žr. nr. 194, 566, 567, 678.

Mini Perkūną, Patimpą, Pokolį, Romovę, Swaistik, Barstuki. „Nie wymieniamy wiszej bórtuw, albowiem po większey części są wątpliwie...“ Kitų vardai dėl kalbos nežinojimo esą iškreipti (105—106 p.).

1235. Lietuvos Vaikas, Lietuvos istorija: „Ūkininkas“, 5—11, (1890) 69—70, 88—89, 101—104, 117—119, 132—134, 149—150, 165—166.

Tikėjimas, kunigija ir apeigos. Daigtai, kuriuos lietuviai laikė už szventus.

1236. Loo rits. O., Estnische Volksd. u. Mythologie. Žr. nr. 500.

Plg. nr. 437—440, 501. Rec. W. Lēga, Balt. Countr., II (1936) 116—117.

1237. Loo rits O., Der Tod in der livischen Volksüberlieferung. Verh. der Gel. Estn. Gesellsch., XXVI (1932) 170—200.

1238. L. R., Litwa: Mitologija: Encyklopedya Powszechna, XVII (1864), 181—191.

1239. M., Musų sentėvių Papročiai ir Prietarai: „Naujas Tilžės Keleiwis“, 10, (1937).

Plg. 1001a, 1068.

1240. Malakauskis P., Dr., Laidojimas (Kapinės, lavonų kremacija ir laidojimas): „Soter“, 2 (1936).

Apie lietuvių laidojimą, 37—38 p.

1241. Matusiak S., Piorun a Perkun: „Lud“, r. XIV, zesz. 3 (1908) 199—201.

1242. Merkelis A., Vėlinės lietuvių tautosakoje: „Jaunoji Lietuva“, 11 (1936).

1243. Mierzyński A., Ałkas: Wielka encyklopedya powszechna ilustrowana, I (1890) 887—889.

1244. M(ierzyński) A., Aspelenie: Wielka encyklopedya powsz. ilustr., V (1891) 215.

1245. M(ierzynski), A., Kauke, włsc. Kaukas: Wielka encykl. powsz. ilustr., Serya I, t. XXXV — XXXVI (1904) 187.

1246. Mierzynski A., Nuncius cum baculo: „Wisła“, IX (1895) 361.

Žr. nr. 387, 689. LUB Dž. 137. Ant kreid. pop. žurnalo pradžioje 2 faks. Kiti A. Mierzynskio darbai žr. nr. 31, 36, 37, 40, 44, 55, 60—61, 63, 66, 77—79, 82, 93, 130, 184, 192, 200, 311—12, 382—389, 682—691, 759—762, 861—863, 914, 922, 1005.

1247. Michnevič, Domašnij byt naselian Kovenskoj gubernji: Pamiatnaja knižka Kovenskoj gub. na 1861 god.

Kalba apie pagon. reminiscencijas lietuviuose resp. žemaičiuose. Mini 1737 m. vysk. J. Karpio gan. laišką, kuriame peikiami žmonės už pagonystės liekanas.

1248. M-u-s J., Gedimino ainiai ir senovės lietuvių dievai: „Sekmadie-nis“, 18 (1934).

1249. Narbutt Th., O posągach w Kownie odkrytych: Dzieje nar. litew., IV 80—84 p.

Dievų statulėlės. Žr. nr. 1263. Plg. kitus Narb. veikalus 202, 694-96.

1250. Očerк религиозной истории языческой Литвы: „Kovensk. Gub. Vedomosti“, 26—27 (1847), 80—82, 85—89.

Žr. nr. 767.

1251. P(alta)rokas V. K., Panevėžys prieš 434 m.: „Panevėžio Balsas“, 7 (1937).

Wizyta dekanalna kościoła i plebaniji Staro Paniewieskiej 1509 augusta 8 (nuorašo nuor.). Vilenskaja publič. biblioteka, otdiel rukopisej, C. Nr. 48/197. Žmonių tikyba (pagal 1509 m. vizitaciją) buvo negirtina. Pagonystė nebuvo išnykusi. Buvo paplitę pagonių burtai.

1252. Pamiętnik umiejętności, sztuki i nauk, Warszawa, 1824, 206—252.

Naruševičiaus istorijos (1824) I t. recenzija. Recenzentas, padaręs pastabų, kad slavų mitologiją reikėjo atskirti nuo žemaičių, prūsų ir lietuvių mitologijos (224 p.), dėsto mitologiją, pasirėmęs Naruševičiumi, tik kiek kitaip sutvarkęs.

1253. Papročiai. Lietuwiszki Paprocizai Linus minant: „Naujasis Tilžės Keleiwis“, 18 (1937).

Plg. nr. 1068.

1254. Paszkewiczowa St., Chrzest Żmudzi: „Litwa“, 3—4 (1914) 23—25.

Apsakos pobūdžio. Minima daug mitologinių dalykų. Plg. nr. 935a.

1255. Perkowski J., Wiarogodne i fantastyczne wiadomości o Żmudzi w XVI w.: „Dzień Polski“, 86—92 (1936).

Žr. nr. 1071.

1. Zrōdła. 2. Kraj. 3. Lasy i zwierzęta. 4. Lud i wieś. 5. Dwory i kościoły. 6. Nazwy topograficzne i nazwiska. 7. Wiek XVI na Żmudzi.

*1256. Perkowski J., Resztki dawnych wierzeń i kultów na Żmudzi: „Mūsų Tautosaka“, X (1935) 179—190.

Iš įvairių šaltinių ir veikalų bandyta išrankioti pagoniškos reminiscencijos žemaičiuose XVI—XIX amž. (medžių kulto etc. liekanos).

1257. Perkowski J., O niektórych motywach symbolicznych i międzynarodowych w zdobnictwie ludowym na Żmudzi: „Dzień Kowieński“, 142—144 (1930).

1258. Pietkiewicz Cz., Bóstwa rolnicze w wierzeniach Białorusinów: Wiadom. Ludozn., II (1933) 14—21.

Rec. M. Z.-P., Balticoslavica, II 262 p.

1259. Pisani V., Zu balt. Pikuls: „Indogerm. Forsch.“, I (1932) 237. Plg. A. H. Krappe, nr. 1233.

1260. Reinsonas Jonas, Senovės lietuvių tradicijos arba Sandariškių ažuolas: „Karys“, (1931) 14.

1261. Ruomuva, „Artojas“, 9 (1923) (Cleveland) 21.

1262. Sylwestrowicz - Dowojna M., Podania żmudzkie, žr. nr. 657.

Rec. „Varpas“, 3 (1894). Plg. nr. 657, 713, 736, 1007.

1263. Statulos (dievų).

Tyszkiewicz, Badania archeol., tabl. IV. Grewingk, Heidnische Gräber Russ. Litauens (žr. nr. 830). 149, 150, 184, 200. Plg. nr. 1249.

1264. Schneider Stanisł., Sowij - Sofija: „Lud“, (1909) resz. III (1909) 217—220.

1265. Štuopis Povilas., Aisčių vėlių kultas: „Akademikas“, 6 (1934).

Plgn. nr. 1107—1108.

1266. Šturms E., Die heiligen Stätten der baltischen Völker.: Premier Conférence des historiens baltiques à Riga“, (1937, 15—20 août).

Šita pask. išsp. kongreso paskaitų leidinyje.

1267. Švėgždinis (Švėgžda) P., Kaip mūsų sentėviai švėsdavo Velykas: „Karys“, (1935) 372.

1268. Šventykla, kur buvo garbinamas perkūnas: „Lietuvių Balsas“, 6 (1937).

1269. Szukiewicz Wandalin, Dawne lasy królewskie na Litwie: „Ziemia“, 9 (1911).

Senoji tikėjimo liekanos ir garbinimas senų medžių. Plg. nr. 715.

1270. Teobald, Litovsko - jazyčeskiye očerki, 1890, rankr.

Polnaja litovskaja mitologija. Šaltiniai — 3 tomai. Daug folkloro medž. (V+201 p.).

T-ka P. (Tarasenska), Velnio keliai ir brastos: „Jaunoji Karta“, 2 (1933).

Žr. 1111—1124.

1272. Trumpa V., Lietuvių nekrokultas ir tikroji Mickevičiaus prigmis: „Šviesos Keliai“, 12 (1931) 798—801.

Žr. nr. 1130—1131.

1273. Tumas J., O dawniejszych zabudowaniach litewskich: Kalendarz Nadbałtycki na rok 1905.

1274. Tumas J., Cetra — Šatrija: „Lietuvos Aidas“, 50 (1930).

1275. Über die sogenannten Heiligen unter den Litauern PrPrBl IX (1833) 583—586.

1276. Uola, Apie kalniukus Lietuvoje: „Lietuvos Balsas“, 8—10 (1888). Plg. nr. 1074a.

1277. Urbas D., Senovės lietuvių muzika: „Vyrų žygiai“, 2(1937) 15.

1278. Užkalbinėtojai ir gydytojai: „Vilniaus Rytos“, 46a (1937).

Plg. nr. 679, 742, 765, 812, 953a, 1034—35, 1098, 1131, 1129.

1279. Waiselius Mathaeus, Cronica alter Preuscher, Lifflandischer und Curlendischer Historien, 1599.

1280. Valančius M., Žem. vyskupystė (žr. nr. 1136). I 122 p. (Pagon. Žemaičiuose).

1281. Valančius M., Palangos Juzė (žr. nr. 1137). 5 leid. 1907 m., 35 p. Daug liaudies papročių.

1282. Werner Fr. Historische Disputation von dem Götzendienst und andern aberglaubischen Gewohnheiten der alten Preussen, Königsberg 1675.

1283. Višinskij P., Višinskis Pov., Antropologičeskaja charakteristika žmudinov: „Mūsų Tautosaka“, X (1935) 124—178.

Duchovnaja žizn', 138—141 p. (pagon. liekanos, laumės juosta, padavimai, pasakojimai apie sielą, mirusius etc.),

1284. Witort J., Zarysy prawa zwyczajewego ludu lit., žr. nr. 722. Plg. nr. 720—723.

P. 118 apie raganą; 119 p. — apie piemenų šventę; 149, 150, 154 apie įvairius prietarus ir burtus; 164—165 — apie burtininką (iš J. Kiborto, „Wisła“, XI, 102 p., žr. nr. 670).

1285. Vytyrys, Dar medega „Krivulei“, „Auszra“, 1885 nr. Nr. 10—11, 372 p.

Žr. nr. 1143. Plg. nr. 886, 950a, 959, 987, 991, 1069, 1088, 1143.

1286. W. L. P., Keli mūsų Kraszto Welykų Papročiai, kuriuos mes jau užmiršę esame: „Naujasis Tilžės Keleivis“, 24 (1937).

1287. Volteris E., Kas yra kapstatai?: „Naujoji Romuva“, 48 (1936) 973 (+1 fot.).

Kiti E. V. dalykai nr. 36, 40, 41, 47, 60, 65, 69, 72, 85, 98, 99, 149, 361, 464, 536—540, 634, 635, 786—93, 794—794 n, 795a—795e, 889, 893—902, 924, 1147—1153.

1288. Zablockienė E., D-ras J. Basanavičius — kraštotyrininkas: „Gimtasai Kraštas“, 1 (1937) 80—83.

1289. Z a n a v y k a s Stanyslovas, Vistorija arba apsakymai apie Lietuvos praeigą, Tilžė 1891.

Rec. J. Sapalius: „Vienybė Lietuvniukų“, (1892) 71—73. Idomios recenzento pastabos (72 p.) apie lietuvių mitologiją.

1290. Žilevičius Juozas, Kanklės mitologijoje ir tautosakoje pas mus ir pas mūsų kaimynus: „Vairas“, 7—8 (1937).

Žr. nr. 1156.

VII. ANTRIEJI PAPILDYMAI IR PATAISYMAI.

(Prie visų skyrių ir skyrelių)

1291. Andrievskyj O., Bibliograf. literatura z ukrainskoho fol'kloru, X Kyiv 1930, X I tom., XXVII + 823 p. (Materijaly do istorii ukr. etnografii, I).

1292. Bachman A., Bibljografija ludoznawca na rok 1929: „Lud“, XI (1932) 163—175.

Bibl. tąsa 1925—1928: „Lud“, XXVII (1929).

1293. B(a)ldauskas J(uozas), Diveriks: Lietuv. Enciklopedija, VI tom. 1087—88.

Plg. nr. 950—950a, 1261.

1294. Basanavičius J., Apie senovės lietuvių dailę ir raštą: Vilniaus Kalendorius, 1907.

Plg. nr. 801—802, 956b—978.

1295. Bezenberger A., Über einige Steindenkmäler in Ostpreussen. Sitzungsberichte der Altertums-Gesell. Prussia XVII (1892) 15 sqq.

Plg. nr. 59, 72, 85, 809—812.

1296. Boričevskij I., Izsledovaniye o proischoždenij, nazvanij i jazyke litovskago naroda: ŽMN Pr, VI (1847), otd. 2, 272—314 p. Vokiškai tas pats: Forschungen über Herkunft, Namen und Sprache des litauischen Volkes: „Ausland“, 171—173 (1848).

Žr. nr. 731 (dvi eilutės buvo neišsp.). Plg. nr. 732.

1297. Brückner A., Die Slaven, (J. C. B. Mohr) 1926, 43 p. Quellen zur Mythologie d. Slaven, Preussen, Litauer u. Letten.

A. Br. žr. nr. 26, 40, 60, 66, 78, 90, 102—105, 161, 162, 215, 384, 544—548, 577, 611—613, 618, 621, 625, 643—646, 814—818, 886a, 889.

1298. Buračas B., Raseiniečių Žemaičių Velykos: „Naujoji Romuva“, 13—14 (1937).

Plg. nr. 1000a, 1000b, 1001a, 10; 1068, 9—21.

1299. Buračas B., Kupiškėnų vestuvės: „Naujoji Romuva“, 20—22 (1937).

1300. Buračas B., Kapsų rugiapiūtės pabaigtuvės (Įdomi ir reta mūsų sodžiaus egzotika): „XX Amžius“, 117 (1937).

1301. C z i s z e w s k i Stanisław, Ognisko, studium etnologiczne, 1903, VII + 238 p.

LUB D 2778.

Ugnies kultas įvairiose tautose ir kraštuose. Ugnies kultas lietuviuose (226—232 p.). Sofijus (Malala) 232—237 p.

1302. D., Seno latvju dievi un dievietes: „No vecam chronikam“, „Zeltene“, 14 (1931).

(1303. D e m e t r y k i e w i c z W., Altertümliche steinerne Statuen in Asien und Europa, 1911).

1304. Gražys (Biliūnas), Aukos karės Dievui, Darbininkų biblioteka, „Lietuvis“, 1 (1922).

1304a. I v i n s k i s Z., Biblijografinė sen. liet. relig. ir mit. medž. (Žr. nr. 1018): „Soter“, 1—2 (1937), 78—98, 73—106.

1305. J u c e w i c z Ludwik, Przeobrażenia mithologii litewsk.: „Tygodnik Petersburski“, 28—29 (1836).

Pl. nr. 178—180, 664—666.

1306. K i r k o r Adam, O pierwotniej słowiańszczyźnie: „Niwa“, VII (1875) 16 sqq., 100 sqq., 167 sqq., 248 sqq., 353 sqq., 411 sqq.

Plg. nr. 119, 183, 748—750, 1298. Žr. nr. 729 (Basanavičiaus laiškas dėl to strp.).

1307. L. N., Senovės lietuvių tikyba: Vilniaus kalendorius, 1911 m. („Lietuvos Ūkininko“ red.).

1308. L a B a u m e W., Bildsteine des frühen Mittelalters aus Ost- u. Westpreussen (Blätter für deutsche Vorgeschichte), Heft 5.

1309. M a c h a l Jan, Slavic mythology (The mythology of all races), Vol. 3.

LUB D 39331. Plg. nr. 569.

1310. M a r k J., Einige mythische Gestalten bei den Utsjoki-Lappen. Verhandl. d. Gelehrt. Estn. Gesellsch. XXVI (1932) 201—231.

1311. P a r č e v s k i o, vysk., aplinkraštis.

Kalba apie Žemaičių burtus, papročius, pagoniškas liekanas. Ištraukos: *Ludwik z Pokiewia* (L. A. Jucewicz), Litwa (žr. nr. 180), 118, 119, 140 p. Plg. V. Biržiška, Liet. Bibliogr. I, Nr. 696. Parčevskio aplinkr. iš Jucevičiaus teksto persp. J. Gerulio, Senieji liet. skaitymai, 277—278 p.

1312. V o r d e m f e l d e H., Die Hexe im deutschen Volksmärchen. Festschrift für Eugen Mogh. Halle 1928, 558 sqq.

1313. Z e l e n i n D. K., Totemičeskij kult derev'ev u russkich i belorussov (Izv. Ak. N. Otd. obščestvennyh nauk), 1933, 591—629.

Rec. E. Kagarov: „Lud“, XII (1933) 181.

VIII. TRETIEJI PAPILDYMAI (LITERATŪRA).

** 1314. Adamovičs L., Senlatviešu religija, Vestures Atzinas un Telojumi, red. prof. F. Baloža, Izglitības Ministrijas Izdevums 1937, 45—115 psl.

Žr. nr. 1236, 1346.

1. Ievadam. 2. Senlatviešu religijas vestures avoti. 3. Senlatviešu religijas vestures un mitologijas pētniecība. 4. Latviešu dvēseles religiskas kustības. 5. Senlatviešu religijas geografiski klimatiskie un kultūrvēsturiskie pamati. 6. Ticība dzīvam nepersoniskam spēkam. 7. Vīna saule. Dvēseļu kulta. 8. Garu ticība. 9. Dievs. 10. Senlatviešu mitoloģija. 11. Debesu un gaismas. 12. Laima un citas liktena dievības. 13. Lauksaimniecības dievības. 14. Senlatviešu dzimtas kulta. Pirmais gods. 15. Dzimtas kulta. Vedības. 16. Dzimtas kulta. Pēdējais gods. 17. Kulta laiki. Mēness un saules svētki. 18. Kulta laiki. Gadskartējie lauksaimniecības svētki. 19. Kulta vietas. Ziedojumi, svētdarības. 20. Izskanas.

1315. Adamovičs L., Dievturi un vīnu katkismi, Burtnieks 1932.

1316. Adamovičs L., Der Acker, sein Ertrag u. Segen in d. Weltanschauung u. Religion der Altletten. Lat. Univ. Raksti, teol. fak., serja I, nr. (1932).

Žr. nr. 1236.

1317. Adamovičs L., Vidzemes baznīca un latv. zemnieks 1710—40, 1933.

1318. Adamovičs L., Diferenciācija un integrācija latviešu mitoloģija, Senatne un maksla, 1936 g., IV 210—218 p.

1319. Adamovičs L., Latvieši un katolu ticība, Latvieši, 1936², 193—196.

1320. Atminimai (šermenys), Liet. Encikl. I 1467—1468.

1321. Auning R., Ueber den lettischen Drachenmythus, Magazin, hgg. von d. lett.-liter. Gesellsch. XIX (1891) Heft 1.

Žr. nr. 469.

1322. Auning R., Beiträge zu Uhsin - Mythus, Magazin, hgg. von der lett.-liter. Gesellsch. XX (1905) Heft 3.

1323. Baldauskas J., Dievo teismas Lietuvoje, Liet. Enc. VI 828—829.

Plg. nr. 950a, 1206, 1261, 1293.

1324. Balys Jonas, Dr., Perkūnas lietuvių liaudies tikėjimuose „Tautosakos Darbai“, t. III (1937) 141 sqq.

Kiti jo darbai žr. 113, 666, 919, 951a, 951b, 951c, 952, 953, 954, 954a, 954b, 1001a, VIII; 1045, 1068, IV, V; 1103, 1121a, 1185, 1206, 1207, 1245, 1262.

1325. Balys J., Lithuanian legends of the devil in chains „Tautosakos Darbai“ III (1937).

1326. Balys J., Iš Mažosios Lietuvos tautosakos, atsp. iš „Tautosakos Darbų“, t. III (1937).

Burtai ir prietarai, liaudies medicina, papročiai.

1327. Berzinš L., Ziemassvētki senak un tagad. „Celos“, VII (1936) 84—89 p.

1328. Berzinš L., Senas lieldienas „Celos“, VII (1936) 164—171 p.

1329. Berzinš L., Latviešu tautas dziesmas. Latviešu literatūras vesture, virsred .L. Berzinš, I (1935).

Žr. nr. 403.

2. Gara virzieni latviešu tautas dzeja, 145—165 p. 3. Dievs latviešu tautas dziesmas 166—190 p. 5. Latviešu tautas dzejas nozares: c) Gada miti un Dievu kults, 222—226 p., d) Kazas, 226—233 p., e) Kekatas, 233—237 p.

1330. Biržiška Myk., Atminimai, Liet. Enc. I 1466—1468.

Žr. 32, 71, 72, 85, 105, 168, 169, 548, 569, 643, 859, 909, 985, 1270.

1331. Brunenīeks M., Mara — Laimina, Izglītības Ministr. Menesšr. 1926, II.

Žr. 409, 410, 1239.

1332. Brunenīeks M., Jani etc. (žr. 409), Izgl. Min. Men. 1928, Nr. 1, 28—37; Nr. 2, 140—150 p.

1333. Brunenīeks M., Ziemassvētki dvēselu jeb garinu svētki, Izglīt. Ministr. Menesšr. 1931, I.

1334. Būga K., Kalbos dalykai (Siela ir vėlė), „Draugija“, 1907 m. Nr. 5.

1335. Buračas B., Joninės! (Kaip šiaulėniškiai jas anksčiau praleisdavo) „XX Amžius“, 1937 m. Nr. 140 (VI. 24).

Žr. 1000b, 1068, 1279, 1300.

1336. Buračas B., Kupiškėnų Sekminės, „Tautosakos Darbai“, t. III (1937).

1337. Freijs Alb., Dievturības macibu kritiks apskats, rink. „Par svēto un labo“, 1936.

1338. Freijs Alb., Religijas būtība, rink. „Par svēto un labo“, 1936.

19339. Hupel A., W., Topographische Nachrichten von Lief- u. Estland. Riga 1774—82.

Wl. 699.

1340. Jansons J. A., Uz ka pamatojas mūsu tragēdijas sakumi Janos un Dievainės, Filolog. biedrības raksti VI (1926).

1341. Jonval Michel, Latviešu mitologiskas dainas, Paris 1929.

1342. Kasparsons K. (Siguldietis), Mūsu senču dvēseles, rink. Pūrs I (1891).

1343. Kasparsons K., Mežs un lauks, Pūrs II (1892).

1344. Kornets Fr., Senlatviešu bērū ierašas, Sēta, daba pasaule V (1889).

RODYKLĖ

A

- Aberglaube d. gemeinen Landvolkes in Preussen 236, 355.
- Aberglaube žr. burtai, prietarai.
- A. B., Kūčios ir Kalėdos 1068, 1.
- Acta Borussica 25, 71, 94, 290, 329.
- Acta et decreta C. Brzostowski (ep. Viln.) 1200.
- Acta Pol. hist. 26.
- Acten d. Ständetage Preussens 27.
- Adalbertas, šv. (ir jo biografijos) 77, 1185.
- Adam Bremensis 28, 77, 1185.
- Adamovičs L., Altlettisches Ackerbaumysterium 1236, Acker etc. in der Relig. d. Letten 1316; Dievturi un vinu katk. 1315; Diferenc. un integr. latv. mitolg. 1318; Latvieši un katol. ticība 1319; Latv. konv. vārdn. 1346 (Jumis, Latv. bazn. vesture, Latvi triju relig. krustc., Maleckis, Mates mate — mitolg., Minesskults, Mirušo kults); senlatv. relig. 1314; Vidzemes bazn. un latv. zemn. 1317.
- Ad N., Romovė 1257.
- Aeneas Sylvio žr. Piccolomini.
- Afanasjev A., Poetič. vozzrenija slavian na prirodu 541.
- A. G., Kalėdų papročiai 1256.
- Aitvaras 30, 64, 72, 76, 165; (Cappeller) 819, (Lidén) 850a, (LE) 929, (J. Balys) 952, 1010, 1042a, (Krėvė-Mickevičius) 1045, 1182, (Nesselmann) 1189, (J. Balys) 1262, (J. Kibort) 1297.
- Akelaitis M., Gromata iš Paryžiaus 933b; Perkūnas, Velnias, Lauma 728; Rzut oka na nar. lit. 231, 638; Słowko o bogach litewskich 636; Uwagi o lit. mitol. 637; 66.
- Akielewicz, Akelaitis žr. Akelaitis.
- Akmens (kulto), jų garbinimas, 30, 80, 190, 244 339a, (Mierzyński) 383, (rusai) 604, (Volteris — slaviai) 634, (LE) 930, 1122, (Annuae lit. S. I.) 1162, 1192, (Banasavičius) 1266, (M. Biržiška) 1270, (Boričevskij) 1271; plg. alkakmeniai.
- Akten žr. Acta ir Acten.
- Akty Vilenskoj Komis. 62.
- Alabathis 931 (LE), (J. Karłowicz) 1294a.
- Alcis 932 (LE), (J. Karłowicz) 1294b.
- Alekna A. rec. (A. Mierzyński) 78.
- Aleksota 933 (LE), 984.
- Alexinski G., Myth. lithuanienne 113, 906; Mythol. slave 113, 132, 610.
- Algirdo laiškas (Krivė) 704.
- Algis (LE) 296, (J. Karłowicz) 1294c.
- Alkakalniai (LE) 933a, (M. Biržiška) 1270; žr. alkas.
- Alkakmeniai (K. Avižonis) 947, (J. Klykūnas) 1037, 1111, (Tarasenska), 1114, 1118; žr. akmens, alkas.
- Alkas, alkaviėtė 30, 40, 62, 64, 65, 85, 165, 221, 225, 227, 933a (LE), 946a, (K. Avižonis), 947 (K. Avižonis); (Tarasenska) 1114, 1118; (Volteris) 1150; (Gerullis) 1170, 1182, 1889, (Nesselmann), (Mierzyński) 1243; plg. alkakalniai, alkakmeniai, medžiai ir jų garbinim.
- Alkos kalnai žr. alkakalniai.
- Alter litauischer Aberglaube 799.
- Altpreuss. Forschungen 1.
- Altpreuss. Monatsschrift 2.
- Altpreussischer Mythus 115.
- Altpreussisch - Sudaische Hochzeit 270.
- Alunans J., Dievi un gari 400; Par wezzo lat. behrehm 397; Vecu vaciešu dievi 398; Vecu latv. ticība 399.
- A. M., Joninių apeigos 1001a, 1.
- Ambrasevičius J., Lietuvių liaudies pasakojimai 1258.
- Ambrozaitis J., Raganė 1259.
- Ambrasiejūtė A., Merga ir tetulė ragana 1001a, 11.
- Anderson W., Estnische Mythologie 467; Franz. Zauberbuch in estnischer Übersetzung 468.
- Andrievskij O., Bibliogr. liter. z ukrainsk. folkloru 1291.
- Andziulytė-Ruginienė M., Anfänge d. Bistums Samaiten 81.
- Aničkov E., Jazyčestvo i drevn. Rus' 542; (Brückner) rec. 545.
- Annales Ingolstad. Academiae 29.
- Annales Polonorum (Dzierzwa - Traska) 1185, 1193.

- Annales resident. Vendensis (Mannhardt) 1185.
- Annuae Litterae Societatis Jesu 99, 190, 841, 1162, 1185.
- Antonovič V., Istorija zap. i jugozap. Rossiji 152.
- Apeigos žr. papročiai; plg. burtai, prietarai.
- Apeigos pagoniškos, žr. pagoniškos liukanos.
- Apidēmė, Apidomė, Apidemia 30, 62, (LE) 935; (J. Karłowicz) 1020, 1182, 1294.
- Apsakos 707, 935a, 1135, 1254.
- Apsedels, Latv. dievturimas 401.
- Arbusow L., Frühgeschichte Lettlands 1237; Geschichte Livlands 151.
- Arbuvo Krivė-Krivačių 936.
- Archiv f. slav. Philologie 3.
- Arnoldt D. H., Kirchengeschichte Preussens 1239.
- Artojas, Stabmeldystės laikų papr. 1068, II.
- Arūnas, Rugpiūtės prietarai ir papr. Vėliuonoje 1001a, III.
- Aspelenie, Aspelenė (LE) 937, (Mierzynski) 1244.
- Atlaibos, Atlaibos (LE) 938, 985.
- Atminimai 1320; žr. laidotuvės, šermenys.
- Audros (LE) 939.
- Auka, aukos 202, 221, 275, 842, 940 (LE), 985, 1180 (Kromer), 1197 (Reimchr.), (Baldauskas) 1261; plg. deginimas, ugnes kultas.
- Aukštėjas (LE) 943.
- Aukuras (LE) 941.
- Auning R., Lett. Drachen-Mythus (Puhkis) 469, 1321; Beiträge zu Uhsin-Mythus 1322.
- Aus der heidn. Zeit herrührende Opfer d. Ehsten 529.
- Auska 942 (LE), 985, (J. Karłowicz) 1294.
- Austėja, Austheja (LE) 944, (J. Karłowicz) 1294f.
- Aušautas, Aušautis, Auszautis, Auschauts, Auskut, Auscauts (Mierzynski) 38, 164, 312, 383, 389, (Mierzynski) (LE) 945, 984, (J. Karłowicz) 1294e.
- Aušra, Auszra, Auska (J. Karłowicz) 1294g.
- Autrimpas, Autrympus, Atrimpas (LE) 38, 946, 985.
- Avizonis K., Alkviētės ir alkakmeniai — sen. liet. tikybos paminklai 947; Kelios istor. Liet. vietos 946a; Pasakojimai apie mūsų senovę 1260.
- Ažuolas kulte, tikybos istorijoje 47, 48, 94, 183, 242, 922; (LE) 948, 950, 1251.
- B**
- Babilos (LE) 949, 985; (Karłowicz) 1294h.
- Bacevičia M., Prietarai ir burtai 1001a, IV; plg. burtai.
- Bachmann A., Bibljogr. ludoznawca 1292.
- Baczko L., Abgott Curcho u. seine Verehrung 240; Gesch. Preussens 153; Mutmassung über preuss. Begräbniskronen 241.
- Badanie ważne dla mitol. lit. 639.
- Bahl J., Göttereiche zu Romowe 242.
- Bakanas J., Kalėdiniai lietuvių burtai ir prietarai 1001a, VI; Velykiniai burt., priet. ir paproč. 1001a, V; Velykiniai burt ir priet. 1001a, VII.
- Balčiūnas J. M., L. A. Jucevičiaus asmuo ir reikšmė 666, 1077.
- Balčiūnas V., Velykų margučių tradicija 1263.
- Baldauskas J., LE (Ažuolas, Budintoja, Burtai, Burtininkas, burtų knygos) 950a, LE (Deginamiosios aukos) 1261, LE (Diveriks) 1293, Dievo teismas Liet., 1323; Rec. (Balys) 1206.
- Baliński M., Starożytna Polska 154.
- Balys J., Aitvaras 952; Ar senov. liet. turėjo stabų? 951c; A short review of the collection of lith. folklore 666; Dvasių nunešti žmonės 954a; Gyvi numirėliai 954b; Joninės 1065, IV; Jonas Krikšt. ir Jonin. kultas 1068, V; Kalėdų papr. ir burt. 1001a, VIII; Leišu folklorą 919; Liet. kryžiai 951a; Liet. mitol. „Myth. Générale“ leid. 954; Liet. pasak. tautosakos motyvų katalog. 1262; Liet. tikybos klausimu 951; Padav.-legendos-burtai 951b; Pasak. tautosaka ir jos tyrinm. 1264; Perkūnas medžioja velnią 953; Primit. tautų vyr. būtybė 1207; Raganavimai vestuvėse 953a; Šamanizmas 1206; Perkūnas lietuvių liaud. tikėj. 1324; Lithuan. leg. of the devil in chains 1325; Maž. Lietuvos tautosaka 1326. Rec. (Guirand) 113, (Krėvė-Mikevičius) 1045, (Šliupas) 1103, (Tarasenska) 1121a, (Mannhardt) 1185, (Loo-ris) 1245.
- Balodis Fr. 1314.
- Balodis J., Swehtee osoli 402.
- Baltenius (Mannhardt) 1185.
- Baltramaitis J., Bibl. mater. Litvy 4.
- Balvonas (Mierzynski) 383.
- Bangputys 76; (LE) 955, 985; (Nesselmann) 1189.
- Banguolis P., Užgavėnių trad. paproč. žem. 1068, III.
- Baranauskas A., Laiškai į Boudouiną de Courtenay 956 a.
- Bardeayts 38.
- Bardewik Albr. 77, 1185.

- Barstukai, Barstuki žr. Barzdukai.
- Bartsch Chr., Totenklagen in d. lit. Volksdicht 800.
- Barzdukai, Barstukai 64, 71, 76 532, 569; (Machal) 926; (LE) 956, 985; 1234.
- Basanavičius J., Apie kaukus 969; Apie vėles bei nekrokultą sen. liet. 966; Ar sena liet. dušia 957a; Atradimas Liet. rašyto akm. 1266; Bažnyčios-kapai 957b; Bestimmung d. Schaafsscheeren in lit. Gräbern 802; Bretkūno Postile 959, 1267; Dėliai žynio Ilgio 974c; Do „Niwy“ red. 1265; Fragm. mythologiae 801, 960; Gamta liet. dainose ir pasak. 974a; Iš gyv. liet. vėlių bei vėlinių 966; Iš sen. liet. mitologijos 976; Krikšč. santykiai su sen. liet. kultūra 972, 973; Lapelis iš sen. liet. kult. istor. 974; Levas liet. pasak. ir dainose 968, 974d; Liet. daila ir raštas 1294; Liet. klb. archeol. ir etnogr. šviesoje 974 b; Liet. kryžiai archeol. šviesoje 971; Liet. pasakos (medž. mitolog.) 964; Liet. pasakos 965; Liet. pasakos įvairios 967; Medžių garbin, sen. Lietuv. 970; O litovskoj mifolg. 729; Prie Krivulės 959; Prie Patrimpo 958; Prūsų raštas ir Viduvoto vėliava 367, 978; Saulė-mėnuo 962; Savait. dienų pavadinm. pas sen. liet. 963; Sen. liet. pilys 956 b; Sen. liet. šventenybė 957; Sen. prūsų raštas 366, 977; Trakų ir lietuv. mitolg. smulkm. 975; Žiponas ir žiponė 961; Rec. (Bezenberger) 72, (Lippert) 123, (Tetzneris Lietuvoje) 146, (Skirmuntt) 215, (Lippert) 851, (Schleicher) 874, (Veckenstedt) 889, 1140; (Kirkor) 1298; 1017.
- Basset, Le culte de marteau (ch. l. lithuan.) 907.
- Batir A., Skazaniye o lit. gromoveržce Perkune 730.
- Batiuškov P. N., Belorusija i Litva 155.
- Baubis (LE) 979, 985; (Nesselmann) 1189.
- Boudouin de Courtenay Ehrenkreutzowa rec. (Bujack) 378.
- Bauer H., Dusbürg 44.
- Bauer A. red. (Mannhardt) 1185.
- Becker F., Lit. u. preuss. Volkssagen 243, 803.
- Becker H., Livonia 470.
- Beckherrn, Merkwürdige Steine in Ostpreussen 244.
- Bednarski St., Geneza akad. wileńskieję 1163.
- Beerholm, Heidn. Gräber auf d. Kur. Nehrung 255.
- Behm J., De statu Borussiae eccles. 25, 256.
- Bekker B., Croyances et superst. des Irlandois, d. Samogites 908.
- Belau Fr., Aberglauben b. d. Landbevölkerung Lit. 804.
- Beliajev J. D., Očerki istorij Sev.-Zap. kraja 156.
- Bender J., De veterum prut. diis 37, 257; Zur altpr. Mythol. u. Sittengesch. 37, 38, 66, 93, 258, 805.
- Benedictson M. A., Lithuania 157.
- Bentis (LE) 980, 985.
- Bergau R., Zur Kunde d. heidn. Altertums in Preuss. 259.
- Beringer H., Ermahnung 78, 1185.
- Berkholz G., Götternamen im Langes lett. Lexikon 1238.
- Bertholet A., Lehrb. d. Religionsgesch. 612, 1209; Religionsgesch. 101.
- Bertoleit (Bertuleit.) H., Eigenarten relig. Lebens in Pr. Lit. 261; Reformation unter d. Pr. Lit. 34, 46, 72, 158, 262, 807; Religionswesen d. alten Preussen 71, 260, 806.
- Beržanskis - Klausutis G., Ką reiškia žodis „Criwė“ 981a; Liet. tikėjimas — „Ciwė“ reikšmė 981.
- Beržinš L., Dievs latv. mitologija 403; Latviešu tautas dziesmas (Dievs, miti, Dievu kults, Kazas, Kekatas) 1329; Senas lieldienas 1328; Ziemasvetki 1327.
- Betbrüder (Maldeninken) in Lit. 820a.
- Bezenberger Adb., Aberglauben d. Litauer 811; Aberglb. Vorstellungen bei d. Lit. 812; Einige Bemerkung zu lit. Gött. 1269; Grabenkreuzformeln 812a; Johannisfest d. Lit. 808; Lit. u. lett. Drucke 72; Lit. Forschungen 810; Mytholog in altlit. Texten 809; Nachrichten 85; Steindenkmäler in Ostpr. 1295; Urkunde von 1578 J. 85; Zur lit. Bibliogr. 59, 86; Rec. (Tetzner) 882, (Veckenstedt) 889; 964.
- Bičiūnas V., M. Gustaitis 1032; šv. Jonas Krikšt. ir šv. Jonas Nepomukas 1068, vi.
- Bielausk J., Iszuguld. Evangel. 30, 97.
- Bielenstein A., Johannisfest d. Letten 472; Studien aus d. lett. Arch., Etnogr. u. Mythologie 471.
- Bielski 624.
- Bildukai, (Schleicher) 873; (LE) 982, 985; 1181, 1189 (Nesselmann).
- Bilkins V., Indrika chronika 55.
- Biržiška M., (LE: Atlajbos, Auka, Auka, Autrimpas, Babilos, Bangputys, Barzdukai, Baubis, Bentis, Bildukai) 985 (LE) Atminimai 1330; Barzdukai (LE) 71, 569, 985; Brenšteinas (LE) 642; Brückneris (LE) 105, 548, 643; „Būdas“ Daukanto (LE) 168, 169; Chozdko (LE) 909; Gamtos prilygnm. lietuvių dainose ir raudose 859; Iš mūsų kult. ir liter. istor. 703; Lietuv. geografija 1270; Liet. liter. Vilniaus univ. metu 713; Rinkt. mūsų sen. raštai 32, 72, 85.

- Biržiška Vcl., (LE: Aleksota, Aušautas) 984; Ar sen. liet. turėjo savo raštą 983 (plg. 977, 978); Basanavič. raštų bibl. 6, 978; Basanavičius (LE) 978; Bretkūnas (LE) 32, 33; Liet. dainų liter. bibliogr. 3 p.; 860, 1004a; Lietuvių bibl. 5, 30, 32, 41, 66, 70, 71, 72, 76, 115, 139, 202; Būgos raštų bibl. 7; Rec. (Yčas) 48.
- Bitaitis J., Kokiū būdu buvo išgręž. skylės Perkūno kulkose 985a.
- B-y s J., Kalėdų papročiai 1066, vii.
- Bystroń J., Katech. Ledesmy 65; Rec. (Brückner) 546.
- Blell, Keule d. heidn. Preussen 263.
- B-lis A., Burtai ir prietarai 1001a, ix.
- Blynas (Vetusius) rec. (Haberland) 927a, (Turchi) 928a.
- Blumenau L., Chron. Ordin. Teuton. 31, 78, 1185.
- B-nas V., Joninių kilmė ir prasmė 1068, viii.
- Bobrzyński M., Długosz 43; Dz. Polski 159.
- Bockheiligung, Bocksheiligung (Hartknoch) 51, vi, 63, 70, 96, 264, 275, 276, 357, 360, 1012g (Elisonas), 1166, 1175.
- Boecler J. W., Ehsten. Aberggl. Gebräuche u. Gewohnheiten 473; Religiöse Vorstellungen d. Völker in Livland 477.
- Boguslawski 568.
- Bolsunovskij K., Pamiatniki slav. mifologiji 543.
- Bongiovani B., Opis Polski 89.
- Bončevskij I., Izsledov. o proischožd, nazvan. i jaz. lit. 731, 1296; Svedenija o drevn. litovcach 732, 1272; Kamni litovsk. bogin 1271.
- Borzemski, Kron. Miechowity 75.
- Bóstwa domowe litwinów 640, 674, 1042.
- Brachmann K. D., rec. (Lippert) 123.
- Brand J. A., Reisen durch d. Mark Brandenburg. etc. 1164, 1185 (Mannhardt).
- Brastinš E., Dainu religija 406; Dievturiba 405; Dvesele un velis senl. relig. 404; 430.
- Bregžis K., Dievturibas atjaunošana 407; Dievtur. vesture 408.
- Brensztejn M., Krzyże i kapliczki żmudzkie 641; plg. J. Končius, plg. 951a, 973, 1023, 1040a, 1059.
- Bretkūnas J., Postilla 32, 959, 1185, (Basanavičius) 1267; Chron. Preuss. 33.
- Briancev P. D., Istor. lit. gosudarstva 160.
- Brodowski J., Lexikon 34, 76, 874, 1185 (Mannhardt); plg. Žodynai.
- Brosow A., Baumverehrung, Wald-u. Feldkulde d. Litauer 812a, 813; plg. Medžių kultas.
- Brückner A., 66, 568, 625; Beiträge z. lit. Mythol. (Myth. Studien) 60, 90, 102, 814, 815; Dzieje kult. pols. 161, 548, 1170a; J. Łasicki 1273; Lit. Götternamen 816; Mitologja litwinów 644; Mitolg. litewska 1274; Mitolg. metoda 103; Mythologie slave 613; Mitolg. słowiańska 544; Mitolg. polska 546; Myth. Thesen 105; Nauj. lit. apie liet. 645; Osteurop. Götternamen 104, 817, 1269; Praneš. apie mit. darbus 646; Quellen z. Mytholg. d. Slaven etc. 611; Staroż. Litwa (Ludy i bogi) 26, 162, 643; Slaven u. Litauer 101, 612, 818, 1209, 1297; Z mitolg. słowiański. 547. Brück. recenzijos: (Auning) 469, (Karłowicz) 668, (Krek) 618, (Krzywicki) 189; (Léger) 620, 621; (Mierzyński) 77, 78, 384; (M. K.) 577; (Usener) 148, 886a; (Skirmunt) 215; (Tetzner) 146, 882; (Veckenstedt) 889; (Weigel) 632.
- Bruiningk H. V., Werwolfwahn in Livland, 474.
- Brunner J. O., Bannungsorte d. finn. Zauberslieder 475.
- Bruneniekis M., Jani—auglibas svetki 409, 1332; Mara — Laimina 1331; Ziemasvetki — dveselu jeb garinu svetki 1333.
- Br. V., Dievturu macitaja 411.
- Brzostowski C., Synod. Dioecesis. Viln. acta 1200.
- Brzoza B., Pilakalnie lit. i Znicz. 649; plg. 647.
- Budintoja (LE) 950, 986.
- Budreckas P., Užgavėnių ir pelen. paproč. 1275.
- Budrys P., Užgavėnės Liet. 1276; Tradic. Užgavėn. paproč. 1277.
- Budzikiewicz, Pilikalnie lit. i Znicz 647; plg. 649.
- Būga K., 1042; Aistiški studijai 163, 992; Criwe 373; Dievait. „Idolum“ 368; Kalba ir senv. 163, 164, 1000; Kalėdų vardo kilmė 995; Kas būta Krivulė 987; Kęst. priesaika-990; Krivulė 991; Criwes vardo kilmė 376, 989; Liet. asmens vardai 994a; Liet. k. žod. 35, 165, 998; Medž. liet.-latvių mitolg. I t. 106, 368—371, 993; — II t. 106, 372—375, 994; Panickė 370; Prūsų rašt. ir Videv. vėl. 367, 978; Rickoyotas 371; Romovė 372; Sen. liet. „rojaus“ vard. 996; Suaistix 369; Waidelotte 375; Veikėjų kosp. (su Tumu) 78, 704, 997; Videvuto vėlv. antraštis 999; Zinz 374; Kalbos dalykai 1334. Būgos recenzijos: (Mierzyński) 383, 997.
- Bujack Fr., Bóstwa pr.-lit. „Curch“ i „Okkopirrus“ 377, 378, 648, 1280.
- Bülow Stph. 1185 (Mannhardt).
- Buračas, B., Javų sėjos papr. 1068, xv; Jurginė 1068, xvi; Kapsų rugiap. pa-baigt. 1300; Kupiškėnų Gavanas 1068, xiv; Kupiškėnų rugiapt. paproč. 1058,

- xx; Kupiškėnų Velykos 1068, xviii; Kupiškėnų vestuv. 1299; Kūčios ir jų paproč. 1068, xii; Ožj veda aplink beržą 1001a, x; Raudos ir raudotj. prie mirusių 1068, xix; Raseinių žem. Velykos 1298; Sekminės — piemenų šventė 1068, ix; Sen. Kalėdų paproč. 1068, xi; Šatrijos kalnas 1000b; Šatrija — Žemaičių šventovė 1279; Šiaulėniškių rugiapiūtės pabaigt. 1068, xxi; Trys Karaliai (taut. papr. kaime) 1068, xvii; Užgavėnės Žem. 1068, x; Užgavėnės šiaulių apyl. 1068, xiii; Velykų papr. seniau 1278. Joninės 1335; Kupiškėnų Sekminės 1336.
- Burtai**, (Aberglaube, Sueverij.) 65, 85, (Aberglaube) 236, 355; (estų) 473, 550, 595, 596, (Radziukynas) 706, (Szukiewicz) 715, (Janulaitis) 743, 778, (Be lau) 804; (Bezenberger) 811, 812; 858 (Mansikka), 908, 951b. 1001, 1001a, vi, (Velykų) 1001a, vii; 1001a, viii, ix, xiv, xvi, xix; (Krėvė-Mickevičius) 1001a, xxvii, xxviii, xxix, xxxi; 1001a, xxxviii, xLiii; (Ščesnulevičius) 1001a, Lxix; Čilvinaitė) 1003b, (Daugėliškiai) 1004, (Dudutis) 1011, 1148, 1168, 1219, 1287, plg. Medicina (žmonių), Papročiai, Prietariai, Šventės, Kalėdos, Pabaigtuvės, Velykos) Burtai Maž. Lietuvos (Balsys) 1326.
- Burtininkas** 27, 59, 62, 85, 86, 99, 217, (Kibort) 670, 950, 1001, 1058, (Balsys) 1262; plg. Dvasininkai, Kerėtojai, Raganos.
- Buszynski J.**, Opisanie hist.-stat. pow. Rossiensk. 650.
- Butėnas P.**, Burtai, spėjimai 1001a, xii.
- But**, Gyvulių-paukščių balsai ir jų šaukim. 1001b; plg. gyvulių balsų pamėgdž.
- Butvilovskij, O.**, Opyt istoriji jazyč. Litvy 733.
- C, Cz**
- Caland W.**, Balt. Totengebräuche 107.
- Cappeller M.**, Kaip senieji lietuvių gyvenimo 1002; Leben u. Gebräuche d. alten preuss. Lit. 820; Wie d. alten Litauer lebten 819.
- Carlbom P.**, Heidn. Opferdienst in Livl. 476.
- Caspary, Caspari R.**, Preuss. Götterdienst, Relig., Gebräuche 266; Zweibeinige Bäume 265, 383.
- Celms M.**, Laimė un dewibas 412.
- Cemkus C.**, Kaip seniau švėsd. Verbas 1068, xxii.
- Chalkokondylas L.** 78, (Mannhardt) 1185.
- Charpentier J.**, vert. (Cappeller) 1002.
- Chautepie de la Saussaye, Tikėjimų istor.** 1210.
- Chytraeus D.**, 317, 624, 1165 (Chronicon Saxoniae etc.).
- Chodyncki K.**, Próby zapr. chrześc. na Litwie 166.
- Chodyncki Z.**, Decretales 1168.
- Chodzko I.**, Podania litewskie 654.
- Chodzko L.**, Pologne historique, litteraire (liet.) 167, 909, 918.
- Chojnackij A. F.**, Inkvizicija v Polše i Litve 734.
- Christburgo taika** 77, 84, 818, 1185.
- Chromopolitanus, Mažmožiai iš liet. mitlg.** 1003.
- Chronicon — Dubnicense** 36, 40, 78, 818, 1185; — Erfurtense sive Chron. Sempetrinum 78, 1185; — Silesiae (breve) 78, 1185.
- Churländer (alten) Heydn. Gottesdienst.**
- Cicėnas J.**, Daugėliškiniai burtai 1004.
- Collatio ep. Varmiensis** 37, 78, 1185 (Mannhardt).
- Constitutiones synod. evangel.** 38, 96, 1185 (Mannhardt).
- Corpus const. Prutenicarum** 86, 1166.
- Crive, Crive žr. Krivė.**
- Cromerus M.**, de orig. Polon. 39.
- Cosack Speratus** 38.
- Curche, Curcho žr. Kurkas.**
- Czarnocki A.**, Słowianszcz. przed chrześc. 549.
- Czarnowska M.**, Białoruś (mitolg. zwyczaj 651; Zabytki mitolg. w zwyczajach wiejsk. ludu na Białorusi 652.
- Czerski, Opis diecez. Żmudzkiej** 653.
- Cziszewski St.**, Ognisko 1301.
- Č**
- Čerauninkas žr. burtininkas, kerėtojas, ragana.**
- Čerbulėnas Kl.**, Tautinis element lietuvių kryžiuose 1281.
- Čiapaitė-Mickienė, Senovės valgių apžv.** 1003a.
- Čilvinaitė M.**, „Perkūno kolka“ ir kt. gyd. būdai 1282; Šventės ir jų apeigos 1068, xxi; Upynos apyl. būtovė (kerėjimaia, čeravojimai, burtai) 1003b.
- Čulkov M.**, Slovar' russkich sueverij 550, 595.
- D**
- Dainos (mitolg.)** 1004a, 1007, 1015, 1055, 1060, 1127; — estų 427.
- Dambrauskas (Jakštas) A.**, (Mierzyński) 78, 383; 889, 1005 (apie A. Mierzyński).
- Daniel Klein žr. Klein.**
- Daugėliškiniai burtai (Cicėnas)** 1004.

- Daugeliškis A., Kalėdų šv. papročiai 1068, xxiv.
- Daukantas S., 48; Būdas 169, 181, 842, 1006; Darbay sen. lit. yr žem. 168, 1006; Liet. istorija 170, 1006.
- Daukša N., Katichizis 40, 65, (Mannhardt) 1185; Postilla katol. 41.
- Davainis-Silvestraitis, Dovoja - Silvestrovič, Borejša (Lit. legendy) 736; Podania zmujdzkie 657, 1262; 713 (Staniewicz).
- David Lucas. Preuss. Chronik 42, 48, 391, 1167, (Mannhardt) 1185, 1195.
- D. D., L. A. Jucevičius, Liet. etnogr. 1077.
- De conviviis vet. Boruss. 25, 268.
- Decretales 1168.
- Deginimas (Reimchr) 1197; — lavonų žr. laidojimas.
- Deginamos aukos žr. aukos.
- De habitu — cultu et indole vet. Boruss. 25, 267.
- Deivė, Deivės, Dejvis 64, 65, (Mierzyński) 383, (Volter) 794c. (Gerullis) 1170, (D. Kleinas) 1178.
- Dejvutis (Volter) 794d.
- Dekla (Volter) 794e.
- Dekšors A., Latv. divturība 413.
- Demantas, Bóstwa i obrzędy relig. dawnych litw. 655. Pabaigtuvės žemaič. 1068, xv.
- Demereckis B., Senovės žem. šermėnys 1008.
- Demetrykiewicz W., Steinerne Statuen in Asien u. Eur. 1303.
- De sacrif. vet. Boruss. 71.
- D., Seno latvju dievi un dievītės 1302.
- Diecezijos žr. vyskupijos, synodai.
- Dievas (Sennas) 1217.
- Dievo teismas Liet. (Baldauskas) 1323.
- Dievų vardai (sąrašai) 64, 76, 95, 221; (Usener) 147, 148; (Schleicher) 874, (Gerullis) 1170; atskiri vardai passim.
- Dievitis 180, 191.
- Dirikis A., Leišu dievib. un svetnica Romava 414.
- Dirvolite (Volter) 794h.
- Diessenhofen H. žr. Heinrich von Diessenhofen.
- Dišlers A., Latv. nacion. relig. 416.
- Diverikšas, Diveriks 60 (Volter) 794g, (Baldauskas) 1293.
- Đlugosz J., Histor. Pol. 43, 574, 624, (Mannhardt) 1185.
- Dobrianskij F., Opisan. vil. publič. bibl. 69, 735.
- Doebner Th., Ein Mythos bei J. Malala 1283.
- Dowgird T., Pamiątki z czasów przedhist. na Żmujdzi 656.
- Dovydaitis J., Joninės 1068, xxvii; Užgavėnės 1068, xxvi.
- Dovydaitis Pr., 1055; (LE) Adomas iš Brem. 28; (LE) Aitvaras, Alabathis, Alcis, Algis, Apidomė, Aspelenie, Audros, Auka, Aukštejas, Aukuras, Austėja, Austheja 1010; (LE) Būga 1000; Būgos raštai sen. liet. relig. srity 28, 371, 973, 1000 1009; Liet. gintaras (mituose) 1009a. Dov. recenzijos (Basanavičius) 973, (Bertholet-Lehmann) 1209, (W. Foy) 1211.
- Dovnar-Zapol'ski M. V., Čarodejstvo v Sev.-Zap. Kraje 173, 550a, 608, 737.
- Dovoja - Silwestrowicz žr. Davainis Silvestraitis.
- Ds., Mythen d. Litauer 821.
- Dubinski S. A., Bibliogr. po archeolog. Belarusi 3 p.; 227.
- Dubnicense Chron. žr. Chronicon.
- Dudutis, Burtai 1011; žr. Burtai.
- Duksza M., Culte d. anciens Lithuan. 910a; Résumé de Myth. Lithuan. 910.
- Dulskiuotė L., Burtai 1001a, xiv; Prietarai 1001a, xiii.
- Dusburg P., Chron. terrae Prussiae 44; 51, i, vii; 78, 87, 361, 818, (vert. liet.) 1125, 1169, 1176, (Mannhardt) 1185.
- Dvasininkai 198, 214, 202, 232, 260, 275, (Mierzyński) 387, (Lizdeika) 785, 1063, (Hartknoch) 1171; plg. Burtininkas, Kerėtojas, Krivė.
- Dziasma (Volter) 794f.
- Dzierzwa 77.
- Dzūkų (burtai, prietarai) 1001a, xlviii; plg. Burtai, Prietarai.

E

- E. A., Liiviläisten mytologiska 1240.
- Ebrozas (Mierzyński) 383.
- Eckermann K., Lehrb. d. Relig. u. Mith. 109, 171.
- E. D., Medega taut. medicinai 1001a, xvii.
- Eglits V., Mes latv. un kristian 416.
- Ehrlich H., Zur Mythol. 822.
- Ehrenreich P., Allg. Mythol. 108.
- Einhorn P., Hist. Lett. 45, (Mannhardt) 1185; Wiederleg. d. Abgött. (SrL II) 478; Relig. Vorstell. d. Völker in Livl. 477.
- Einhorn A., (Mannhardt) 1185.
- Eisen M. J., Estn. Mythol. 467, 479; Eesti mütolog. 417; Eesti nuem. mütolog. 418; Esivanemate ohverdamised 419; Eesti vana usk. 420.
- Ekertis, Žem. (pag. palaikos) 1012.
- Elisonas J., 1043, 1051; Burtai 1001a, xv; Elnių šeim. praeitis ir jų dab. stov. 1012d; Folkl. apie mūsų kr. varles 1012f; Folkl. apie Liet. roplius 1012b; Kaip liet. iš gyvulių elgesio spėja orą 1012c; Kelet. žinių apie šerno pr. ir dab. Liet.

- 1012e; Mūsų kr. fauna liet. tautos. 1014; Mūsų kr. ropliai liet. folk. 1013; Ožio ceremn. 1012g; Paukščių balsų pamėgdž. 1012a; Vilkas tautosak. 1012h; Žinios apie vėbrą sen. Liet. 1012c.
- Endzelin J., Baltische Beiträge 823.
 Enėjus Sylvio žr. Piccolomini.
 Erasmus Stella 94, (Mannhardt) 1185.
 Erfurtense Chron. žr. Chronicon.
 Erkes Ed., vert. (Eisen) 467.
 Erläutertes Preussen 290.
 Erss A., Latvišu-litovišu ticība 421.
 Eržvilketis, Burtai ir prietarai 1001a, xvi.
 Evangel. — Kirchenordn. 46.
 Ewald A. L., Eroberung Preuss. 172.
 Ežerinis (Krečinskij) 753.
- F**
- Faber K., Preuss. Archiv. od. Denk-würdig. 383.
 Fabricius Dion., (Mannhardt) 1185.
 Famin cyn Al. S., 625; Božestva drev-nich slavian 551; Boginia vesny i smerti 552, 738.
 Fählmann F. R., Heidn. Glauben d. al-ten Esten 480.
 Fedorowski M., Lud białoruski na Rusi litewsk. 658.
 Feist S., Kultur, Ausbreit. u. Herkunft d. Indogerm 823a.
 Fijałek J., Uchrześcian. Litwy przez Polskę 26, 174, 659, 1180, 1192, 1284.
 Finkel L., Bibl. histor. polsk. 8, 43.
 Fischer A. rec. (Loorits) 1245.
 Fleri L., O jatviažskich kladbiščach 379, 739.
 Forstreuter K. rec. (Jungfer) 842.
 Friederici W., Altpr. Gräber u. Bes-tattungsgebr. 271; Preuss. Romowe 272; Über d. Lage Romowes 273.
 Frey d. alten Oeseler 481.
 Freijs Alb., Dievt., macibu krit. apsk. 1337; Religijas būtība 1338.
 Frischbier H. V., Hexenspruch u. Zauberbann 1219; Ostpr. Sagen 274.
 Froehde F., Mytholog. Namen 1212.
- G**
- Gabjaujis, Gabjauja 64, 76, (Būga) 994a, 1181, (Nesselmann) 1189.
 Gabija, Gabjauis 164, (Būga) 994a, (Kar-łowicz) 1294i.
 Gadow M., Opisan. pow. Telszewsk. 1285.
 Gaerte W., Bocksheiligung in Altpr. 276; Kriechkur in Altpr. 1220; Kultstätte v. Klarheim 1222; Urgesch. Ostpreuss. 275, 363.
 Gaigalaitis, Wolfenbt. Postillen-handschr. 30, 72.
 Galaunė P., Prietaringi tikėjimai 1001a, Lxi; 1001a, xviii.
 Gamtos garbinam. objektai 90, 260, 275.
 Gardaitis 164.
 Gardeoldius (Krečinskij) 753.
 Gawełek Fr., Bibl. ludozn. 9.
 Gawronski F. rec. (Brückner) 545.
 Gebräuche žr. Papročiai.
 Gegužinski, Znicz 660.
 Geitler L., Litauische Studien 175.
 Gergowicz E. S., Mitolg. słowiańska 553.
 Gering H., Weissagung u. Zauber 1214.
 Gerullis G., Altpr. Ortsnamen 1170; A. Becenbergeris 812a; Bretke als Ge-schichtschreiber 33, 277, 823b; Sen. liet. skaitm. 49, 66, 85, 95, 1178, 1311; Rec. (Endzelin) 823.
 Giedraitis Melch., Laiškas 47, 90, 1036, 1170a.
 Gigas E., Potrimpos zu Christburg, Bar-tel u. Gustabalde zu Bartenstein 278, 958.
 Gilbert de Lannoy 78, (Mannhardt) 1185.
 Gilis M., Litovskija poverija 740.
 Giltinė 76, (Olechnovič) 383, 838a, 1030, 1040, 1181, (Balys) 1262.
 Girgensohn Chr., Ueber d. lett. Lihgo 482.
 Girystis 76.
 Gisevius E., Autobiogr. straipsn. 825c, Fest d. Laima 280, 824; Gebräuche bei Geburt u. Taufe 826; Heidn. Schloss-berge bei Rombinus 281; Kauk-Stein 825; Laume u. Laima 279, 1221; Lit. Volkssagen 279, 825b; Zur Sage vom Kauk-Stein 825a.
 Gyvatės, jų garbinimas, 40, 47. (Herber-šteinas) 56, 65, 80, (Krečinskij) 753; (Elisonas) 1012b, 1013, 1014, 1204; plg. žalkčiai.
 Gyvuliai senovėje, jų vart. kultui, 58, 1012 c, 1912 d, 1012e, (Elisonas) 1014, 1149, (Bednarski) 1163.
 Gyvulių balsų pamėgdžioj. 1001b, 1012a, 1051, 1089; žr. Paukščių balsų pamėg.
 Glasenapp G., Antike Mysterien — Goth. u. russ. Mysterien 614.
 Glebovič A. B., Litovsk. mifolg. 741.
 Glinka Gr., Drevn. relig. slavian 554.
 Gloger Z., Gaje święte 1286; plg. alkas.
 Glovackij J., Očerķ staroslov. basno-slovija 555.
 Goebel Severin, (Mannhardt) 1185.
 Gojus žr. alkas.
 Gołębiowski L., Lud polski, jego zwy-czaje, zabobony 1287.
 Gollub H., Buchdrucker u. Errpr. Male-tius 281a.

- Gottesidee u. Cultus bei d. alten Preussen 282.
- Gottschalk F., Alte Besprechungsformeln 826a, Litt. Götternamen 827.
- Götz B., Bedeutung d. Opfers bei d. Völkern 1213.
- Götzenbilder (Altertumsfunde) 237; žr. statulos.
- G. Pr., Kaimo ir miesto Velyk. 1068, xxviii.
- Grabowski B., rec. (Szulc) 603.
- Gray L., Baltic Mythology 110.
- Graudins K., Latwju swehtnicas 422.
- Graudulinis 1181.
- Gražys, Aukos karės Dievui 1304.
- Greiser W., Litauische Mytholog. 828. Litauische Totengebr. 829.
- Grewingk C., Heidn. Gräber in Russ.-Litauen 111, 830, 1263.
- Gregorius (Grigalius) IX, 77, (Mannhardt) 1185.
- Grienberger Th., Baltica des Lasicki 66, 836; Rec. (Brückner) 646.
- Grimm J., Deutsche Mythologie 112, 799, 831.
- Grube, Corpus const. Prut. 86, 1166.
- Grunau S., Chronik 42, 48, 54, 182, 290, 997 (Vid. vėl. antr.) 1145, (Mannhardt) 1185; žr. Yčas, Lilienthal.
- Grünenthal rec. (Jungfer) 842.
- Gruševskij M., Istorija Ukrainy 176, 568.
- Guagnini A. L., Descr. Sarmatiae 49, 1204.
- Guirand F., Mythol. générale 113, 132, 911.
- Guillebert de Lannoy žr. Gilbert.
- Güntert H., Namen d. indogerm. Donnergottes 114.
- Gukovskij M., Koldovstvo na Litve 742; Kovensk. uезд 1288.
- H**
- Haberland A., Lietuvių etnogr. ir folk. (Enc. Ital.) 927a.
- Hanów M. Chr., Diss. d. Salicernio (Seelenspeisen) 483.
- Hanusch Ig. J., Wissenschaft d. slav.-lit. Mythus 115, 120, 615, 832.
- Harder J. J., Gottesdienst d. alten Letten 484.
- Hartknoch Chr., 283, 319; Alt.-u. Neues Preussen 52, 1171; Cur. et Semg. Republ. 25, 53; De cultu deorum 51, iv; De diis secundi et tertii ord. 51, iii; De festis Pruss. 51, vi; De funeribus Pruss. 51, vi; De locis divino cultui destin. 51, i; De sacerdotib. Pruss. 51, iv; De tribus diis Pruss. 51, ii; Diss. be idol. Prussor. 50; Preuss. Kirchen-Historien 1172; Selectae dissert 51, (Mannhardt) 1185; Rec. (Staniewicz) 713, (Mierzyński) 683.
- Hartmann E., Heidenreligion d. alten Preussen 284.
- Hassenstein H., Preussischer Aberglaube 285; plg. prietarai.
- Heidnischer Aberglaube in Lit. 833; plg. prietarai.
- Heidnische Gräber in Preussen 351.
- Heinel, Altpr. Gott Kurcho 286; Bemerkung zu preuss. Aerndtegebr. 1223.
- Heinrich von Diessenhofen (Mannhardt) 1185.
- Heinrich d. Lette, Chron. Lyvon. 55, 77, 87, 1173, (Mannhardt) 1185.
- Heinricus de Hervord (Mierzyński) 78, (Mannhardt) 1185.
- Henneberger Csp., Ercklerung d. preuss. Landtaf. 33, 48, 54, 287, (Mannhardt) 1185.
- Hennig E., leid. 391, 1195.
- Hennig Scharfenberg 78.
- Henning Sal. (Mannhardt) 1185.
- Henricus žr. Heinrich.
- Herberstein S., De Lith. 56, (Mannhardt) 1185.
- Hermann Wartberge (Mierzyński) 78, (Mannhardt) 1185.
- Herman E., Altlitauisches Schriftum in Pr. 834.
- Hervagens L., Par vecu latvju elka 423.
- Hervord H. žr. Heinrich de Hervord.
- Hieronymus Pragensis 78, 81; plg. Piccolomini Aeneas Sylvius.
- Hildebrandt, Heinr. von Lettl. 55; Heidnischer Aberglauben in Litauen 335.
- Hirsch F., Seelenbrücke (altpr. Seelensage) 288.
- Hirt H., Indogermanen (ihre Kultur) 837.
- Hylsen J. A., Inflanty w dawnych dziejach 1241.
- Hypatiuschronik žr. Ipatjevo kron. Hochzeit (altpr.-sud.) 270; žr. vestuvės.
- Hoffman J. D., De paganit. e Prussia profligata 289.
- Holmberg U., Wassergottheiten d. finisch-ugr. Völker 485.
- Holtzmann R., Studie z. Heinrich d. L. 55.
- Honorius III (Mierzyński) 77, (Mannhardt) 1185.
- Hopkins Gr. St., Deiws 116.
- Horner Th., Livoniae historia 436.
- Hryszkiewicz M., vert. (Valančius) 233.
- H. S., Aberglaube d. Litauer 831.
- Hupel P. W., Topogr. Nachr. von Lief.-u. Estl. 1339.
- I**
- Idolum, idola 29, 84; (Būga) 106, 368; plg. Statulos, Stabai.
- Idrisi, (Mannhardt) 1185.

- Ingermann, Nord-Slavisk 117.
 Inocentas (Innozenz) III, 58, (Mierzyński) 77, (Mannhardt) 1185.
 Inkvizicija Lietuvoje (Chojnackij) 734.
 Instruction der Kauffschultzen 59.
 Ipatjevo kronika 40, 60, 77 (Mierzyński), 87, 102, 818, (Mannhardt) 1185.
 Irbe A., Latv. relig. jeb dievturība 424.
 Istoriskų vietų apraš. 956b, 1000b, 1014a, 1025—26, 1086, 1119, 1128; plg. 1075—76, 1080, 1095—96, 1142, 1155; žr. korespondencijos.
 Išmintas 180, 191.
 Iš prūsų liet. gyvenimo senov. 1289.
 Iviskis Laur., Apie dvasiškus dalyk. pas liet. ir žem. 1016; Dievačiai liet. ir žem. 1015.
 Iviskis Zen., Basanavičiaus raštai liet. relig. srity 966, 975, 976, 1017; Bibliogr. sen. liet. relig. ir mit. medž. 1018, 1304a; (LE) L. David 1195; Liet. kult. istor. S. Daukantas 1006; S. Daukantas ir Liet. is-ja 1006; Sen. liet. kult. problemos 1290; Vyt. D. bibliogr. 43; Rec. (Mannhardt) 1185.
 Ivošiškis S. L., Pabaigtuvės 1068, xxxi.
- J**
- Jablonskis Jon., sen., recenz. (Batiuskov) 160, (Teobald) 781.
 Jablonskis Konst., Archyvinės smulkm 61, 1020; Bibliogr. („Praeitis“) 10; Dokum. apie Daukšą 41; Invent. XVI amž. 1182; Lietuv. žodžiai Lietuvos oficijl. kalb. 59, 62, 85, 86, 1019, 1166; Papildm. žinios apie Daukšą 41, 80; 1172.
 Jacobson H. Fr., Gesch. d. Kirchenrechts 63, 93, 1174, 1175.
 Jagaubis 76, (Nesselmann) 1189, (Karłowicz) 1294j.
 Jagiė V., 625; Mythol. Skizzen 616; Jagiė recenzuoja: (Brückner) 545, (Famincyn) 551, (Léger) 619, (Mandelštam) 573, (Plotnikov) 591, (Usener) 148.
 Jagiełło J., O mitologii 556.
 Jakštas A., žr. Dambrauskas.
 Jansons J. A., Uz ka pam. mūsu trag. sakumi Janos un Dievaines 1340.
 Janulaitis Aug., En. Sylvio Piccolomini 81, 1022; Liet. pasakos 1021; Litovsk. sueverija i primety sobr. v šavel'sk. uезде 743; Šeimyniški burtai ir prietarai 1001a, xix.
 Jaroševičius A., Lietuvių kryžiai 971, 973, 1023; plg. Kryžiai.
 Jaroszewicz J., Obraz Litwy p. względem j. cyw. 177; O stanie Litwy do przyj. wiary chrześc. 662; Zarysy z czasów pogań. 661.
 Jaunius Kaz., 78, (Būga) 992; rec. (Mierzyński) 997; (Vidivuto vėl. antr.) 1145.
 J. A., Sengandin. mūsų gentės paminkl. 1029.
 J-čius V., Liet. istorija-mitai 928, 1024.
 Jeronimas Pragiškis žr. Hieronymus.
 Jerošin N., Kronike 78, 1176, (Mannhardt) 1185.
 Jeschke M., Diss. de quercu Romove 290.
 Jesuitenberichte, (Mannhardt) 1185.
 Ježek J., Romove 925.
 J. K. Sz., Giltinė ir avykirpės žirklys 1030; plg. 802.
 Jods, Kriegsgott d. Letten 487.
 Jonaitis M., Sen. lietuvių seitai arba amuletai 1291.
 Jonas Iv., Gedim. pilis, švent. ugnies zniczios aukr. 1025.
 Jonas R., Potrimpos - u. Schlangenberg 1224; Preuss. Gebräuche 1225; Rambynas 1026.
 Joninės, Joninių kultas (šv. Jono pa-pročiai), (Bielenstein) 472. (Basanavičius) 801, (Bezenberger) 808; 1001a, i; (Bals) 1068, iv, 1068, v; 1068, viii, xxviii, xxix; (A. Koncé) 1068. xxxiv; 1068, xlvii, xlviii (Buračas) 1335.
 Jonval M., Latv. mitol. dainas 1341.
 Jordan, Preuss. Sagen (Laume) 291; Preuss. Gebräuche, Sagen, Aberglauben etc. 292; Giltinė 838a.
 Jotvingėnas, Vilkolakai 1292.
 J. O., Kownos Perkunastempel 838.
 Jucevičius L. A., 139, 1077; Góry i groby olbrzymie w Litw. 665; Kamienie litewsk. bogiń 663; Litwa 180, 666, 1311; Nekotoryje podrobnosti litov. mitol. 745; Rysy žmudzi 178; Przeobrażenie mitolog. litewsk. 664, 1305; Prevraščeni-je litovsk. mitolog. 744; Wspomnienia żmudzi 179, 666.
 Juciewicz, Jucewicz žr. Jucevičius.
 Judime (Krečinskij) 753.
 Jukna P., Burtai 1001a, xx.
 Junge Michael, Bisch. von Samland žr. Michael.
 Jungfer V., Alt-Litauen 181, 842; Alt-litauische Feste 839; Kulturbilder aus Lit. 841; Totenfeier d. alten Lit. 840.
 Juraitis J., Mokas 1027.
 Jurgio Fridricho įsak. (1578) 85.
 Jurgutis, Mitol. smulkmenos 1028.
 Juškevičius A., Slovar' 64, 746; plg. Žodynai.
- Y**
- Yčas J., Chronist Grunau 48, 293; S. Grunau kronikos reikalai 48, 380, 1033; Liet. tikyba ir jų kultūra 1032; Maž. Liet. praeitis 182, 1031, 1196; žr. Grunau.
 Ydola žr. idolum.

K

- Kadłubek Vinzenz žr. Vinzenz.
 Kagarov E., rec. (Zelenin) 1313.
 K. A., Schlangenkultus der Esten 488.
 Kayssarow A., Slav. Mythologie in alph. Ordn. 617.
 Kalačov, red. (Michalo Lituanus) 1187.
 Kalėdos (jų papročiai) 995, 1001a, vi; (Balys) 1001a, vii; 1001a, viii; 1068, i; 1068, vii, viii, xi, xii, xxiv; (Kuzmickis) 1068, xxxvii.
 (Kallmeyer Th?) Nachr. über Götzenbilder d. Letten 489. Kalnų garb. 30.
 Kalnine E., Prūsų padav. nu Joninu 381.
 Kalninš K., Par latviešu saules teikam (Mannhardt) 425.
 Kamerton, Litwa i Žmudz (kilka sl. o myt. lit.) 667.
 Kamiński M., Dożynki i okężne na Litwie 1293.
 Kampfmeyer G., Alter Bericht über lit. Totengebr. 843.
 Kapsų rugiapiūt. papročiai 1300.
 Karaliūnė 180, 191, (Jucevičius) 745.
 Karłowicz J., List z prośbą o dostarcz. materiał. do myt. lit. 669; Mythol. lituan. et M. Veckenstedt 912; Podania i bajki ludowe zebrane na Litwie 668; Wielka enc. pow. il. (Alabathis, Alcis, Algis, Apidome, Auscauts, Austeja, Auszra, Babilos, Gabia, Jagaubis). Karl. recenzuoja: (Mierzyński) 77, (Szulc) 603.
 Karp M. J., Decretales 1168; Epistola Pastoralis 1177; plg. synodų nutarimai.
 Kasakaitis A., vert., 216.
 Kasparsons K., Mūsų senču dveseles 1342; Mežs un lauks 1343.
 Kastitis 180.
 Kastorskij M., Načertanije slav. mifologii 557.
 Katilėlis, Prietaringi tikėjimai ir žaislai 1001a, xxiv, Lxi.
 Kaukaras (Nesselmann) 1189.
 Kaukas 30, 40, 72, 76, 180, 191, (Jucevičius) 745, (Volteris) 787, 825, 825a, (Basanavičius) 969, 1067, (Gerullis) 1170, 1181, 1182, (Nesselmann) 1189, (Mierzyński) 1245, (Kibort) 1297.
 Kazys, Sen. liet. laid. papr. 1068, xxxiii.
 Kelauninkas žr. Gisevius.
 Keliai (kryžiuočiai) žr. Wegeberichte. Kelch Chr. 1185.
 Kerėtojai, kerėjimas 179, 180, 217, 218, (Lopalewski) 679, (Gukovskij) 742, 765, 1001a, xxx; (Čilvinaitė) 1003b.
 Kėstučio priesaika 36, 40, 78, 204, 687, (Mierzyński) 861, (Būga) 988, (Būga) 990, 1060, (Volteris) 1153; plg. Chronicon Dubnicense.
 Kibort J., Burtininkas 670; Istoty mistyczne na Żmudzi 671, 1297; Wierz. ludowe żmudzkie 672, 1295; Żem. żm. papr. (lenk.) 675; Żmudskie pod. o kwiatach 671, 1296.
 Kiprijanovič, N., Livonsk. chr. Genrika L. 55.
 Kirchenordnung (Kurländ.) (Mannhardt) 1185.
 Kirchenstaat (orientalischer), heydn. Gott. d. Lit., 118; 136, 466, 866.
 Kirchenvisitation (Insterburgische) 86, 1166, (Mannhardt) 1185.
 Kirkor A. N., Etnograf. vzgljad 1230; Hroby na Litwie 119; Izobraž. lit. bogini Mil'dy 748; Litovsk. drevnosti 183, 750; Lit. jaz. i lit. mifolg. 747, 1298; O piervotn. slovianšč. 729, 1306; Perkunas 749; Sovrem. priroda Litvy 1299.
 Kirpičnikov A. F., Ličnyje bož. slavian 558; 625.
 Kisinis I., Volterio bibl. 11, 40.
 Klawe J., Totemizm a pierw. zjaw. religijne 1254.
 K-la Kl., Raganų degin. Lietuvoje 1034—35; Tikyb. paproč. iš vysk. Giedraičio laikų 1036.
 Kleinas Dan., Neu-Litt. Gesangbuch 1178, (Mannhardt) 1185.
 Kleinschmidt G., Perkunas und Parjanya 844.
 Kletnieks V., Par gaismas dievību Usinu 426.
 Klimas P., Kok. diev. garb. senovėje (?) 1231; Liet. sen. bruožai 58, 72, 184, 1038, 1054; Prietaringi tikėjimai 1001a, xxv.
 Klykūnas J., Iš mūsų senovės 1037.
 Klopmann E., Reste lett. Heidentums 490.
 Kluczycki Szcz., O mytolg. słowiańskie. 559.
 Kluge P., Romowe 295, 296.
 Knüpfner A. F. J., Gebet d. Donnerpr. d. alten Esten 491; Über die estn. Gottheit Thorapitha 492.
 Koch F., Letzter Druck Malet. 71.
 Kochanowski J. K. rec. (Brückner) 643.
 Kodatis B., Sen. liet. astronm. medž. 1039.
 Koe-čto iz lit. mifolg. 751.
 Köhler R., Vergl. Bemerkg. zu d. lit. Märchen 845.
 Koialowicz A. W., Hist. Lith. 185.
 Kokius dievus garb. senovėje 1215.
 Koncevičius J., Giltinė ir avykirp. žirklys 1040.
 Koncė Alf., Šv. Jono išvak. stebulių deginm. 1068, xxxiv.
 Končius Ign., Žemaičių kryžių ir koplytelių statist. 1040a, 1231a.
 Koplytėlės žr. Kryžiai.

- Korbut Gabr., Liter. polska 39, 43, 49, 66, 70, 71, 95, 548.
- Korespondencijos 1041a, 1075—76, 1080, 1095—96, 1142, 1155; plg. istoriškų vietų aprš.
- Koreva A., Vilensk. gubern. 1232.
- Kornets Fr., Senlatv. beru ierašas 1344.
- Kosarszewskij A. K., Bóstwa dom. litwin. (keli tautotyros mažm. iš jo rink.) 674, 1042; Rzecz o litewsk. słown. i ogólny pogląd na kraje lit. 673.
- Kostomarov N., Slavianskaja mifolg. 560; Kiti 6 jo darb. iš slavų mitlg. 560.
- Kotliarevskij A., O pogrėbalnych jaz. obyčajach slav. 561.
- Kotzebue A., Preuss. ält. Gesch. 186, (Mannhardt) 1185.
- Kovas 183.
- Kozeris, Prietariai 1001a, xxvi.
- Kračkovskij J., Den' Kupala v Zap. Rossiji 562.
- Kral J., O nynejšich smerach bad. mythol. 563.
- Krappe A., Pikuls 1233; plg. Pykuolis.
- Kraszewski J. I., Mytholg. słow. i prusko-litew. 120, 676; plg. nr. 115; Litwa (dzieje, wiara, obyczaje etc.) 187.
- Krauledat J., Romowe 297.
- Kraushar A., Totenizm w rozwj. dziejow. społ. polsk. 1255.
- Krauss Fr., Volksglaube u. relig. Brauch d. Südslawen 617a.
- Krček rec. (Lullies) 304.
- Krečinskij N. L., Litovskija jaz. božestva 753.
- Kreicers H., Latviska gara pamati 1345.
- Krek Gr., Einleitg. in die slav. Literaturgesch. 618.
- Kreutzwald Fr., Aberglauben, Sitten u. Sagen d. Ehsten 494; Char. d. estn. Myth. 495; Estn. Gebräuche bei den Sterb. u. Todten 493; Myth. u. mag. Lieder d. Esten 427, 496.
- Krevė-Mickevičius V., Aitvaras džiukų legendose 1045; Burtai Sėdos apskr. 1001a, xxvii; Burtai Pasvalio apskr. 1001a, xxviii; Burtai ir prietariai 1001a, xxix; Kerai 1001a, xxx; Mūsų paukšč. (fokl.) 1043; Mūsų paukšč. tau-tosk. 1044; Mūsų paukšč. padavimuose 1046; Padavim. apie Laumes, Perkuną, Aitvarą 1042a; Prietariai ir burtai 1001a, xxxi.
- Kriaučiūnas P., Kraučunas, Mitolg. fragmenty — Mitolg. smulkm. (liet. ir rus.) 752, 1047; 964.
- Krivė 78, 106, (ilustr.) 157, 164, 197, 198, 214, 221, 232, 300, 310, 353, 361, 373, 376, 382, (pav.) 580, (Mierzyński) 690, (Prochaska) 704, (Mierzyński), 761, 849, (Akielaitis) 933b, (Beržanskis - Klausitis) 981, 981a, 989, 997, 1101, (Jeroschin) 1176, (Nesselmann) 1189; plg. Dvasininkai, Krivių-Krivaitis.
- Krivių-Krivaitis 48, 95, 192, 202, 232, (Kundzinš) 429, (Melnalksnis) 445, 920, 921, 936; plg. Dvasininkai, Krivė.
- Krivulė (Mierzyński) 387, (Treichel) 886, 950a, (Basanavičius) 959; (Būga) 987, 991; 1069, 1088, 1143, 1181.
- Kryžiai (lietuvių) 641, 951a, 971, 973, 1023, 1040a, 1231.
- Kryžiuočių žygiai žr. Wegeberichte.
- Krollmann Chr., Dusburg 44; Merkwürdige samländische Urkunde 1179; Religionswesen d. alten Preussen 298, 846.
- Kromer M., 624; Polonici regni descriptio 1180.
- Krumbholtz R., Samaiten u. d. deutschen Orden 188.
- Krūminė, Krumyne, (Famincyn) 552, (Krečinskij) 753.
- Krzywicki L. 377; Żmudź starożytna 189; Żem. sen. (vert.) 189.
- KSS., Sekminių šventė Zanavykijoje 1068, xxxvi.
- Ks. Gs., Paslapingos gyvulių naktys 1068, xxxv.
- Kūčios žr. Kalėdos.
- Kukolnik P., Predanija litovsk. naroda 191, 754.
- Kulikovskij S., Očerki jaz. Litvy 755.
- Kundzinš K., Vectevu ticība 428; Krivė-Krivaitis u. Romowe 429, 920.
- Kunigai žr. dvasininkai.
- Kunik Ed. 361.
- Kuosgalvis J., Sen. liet. tikyba 1048.
- Kupalos šventė 588a, 607.
- Kupiškėnų rugiapiūtės papr. 1068, xx; — Užgavėnių papr. 1068, xiv; — Velykų papr. 1068, xvii; — vestuvių papr. 1299. Sekminės (Buračas) 1336.
- Kuprevičius M., Sen. gadynės karšinių tėvų žudm. 1049.
- Kurländer heidn. Gottesd. žr. Churländer.
- Kurche, Kurcho, Kurke, Kurko, Kurkas 84, 164, 240, 286, 377, 378, (Krečinskij) 753; (Žilius) 395, 1160; (Heinel) 1223.
- Kurschat Fr., Lit.-deut. Wörterbuch 1181; plg. Žodynai.
- Kuršaitis A., Kurschat, vert. (Basanavičius) 801; Berichtigungen z. Übersetz. d. Fragm. myth. v. Basanavičius 847.
- Kurtz E., Verzeichniss alter Kultstätten in Lett. 497, 1242.
- Kuzmickis Z., Kalėdos ir jų apeigos 1068, xxxvii; Liet. religija 1050.
- Kuznecov G., O litovsk. mifolg. Narbuta 756.

L

- La Baume W., Bildsteine d. frühen Mittelalters 1308.
- (Lacis J.) Dievturu dižvadoonis badojas (E. Brastinš) 430.
- Laidojimas (mirusiųjų) 221, 225, 227, 271, 275; (prūsų) 335, 337; (estų) 493, 502; (Meyer — latvių) 510, (Bezenberger) 812, (Feist) 823a, 829, (Hirt) 837, (Kampfmeyer) 843, (Jungfer) 840, (liet. kun-čio laid.) 850, (Meškauskas) 858a, (Basanavičius) 974b, (Demereckis) 1008, (Ličkūnas) 1052; 1068, xxxiii; (Volteris) 1151, 1152; (Brand) 1164, (Hartknoch) 1171, (David) 1195, (Reimchr.) 1197, (Malakauskis) 1240; Plg. Mirusiųjų kultas, Papročiai, Šermenys, Vėlės.
- Laima 1314, 1346.
- (Lapinš K.) Zaudeta dail. aizsaule 431.
- Landesordnungen 78, 96, (Mannhardt) 1185; — (von 1640) 1166.
- Lange-Stender, Lett. Mythologie (in Gramm. u. Lexic.) 521, (Mannhardt) 1185, 1238.
- Lascius Joh., De relig. Russ., Moscow. et Tartar. 66; De diis Samag. 66, 74, 624; O bogach žmudzinoŭ (vert. A. Rogalski) 66, 677; (Vcl. Biržiška) 76; (Brückner) 1273, 818; (Grienberger) 836; (Mannhardt) 1185; (Mierzyński) 691, 759; (Niemi) 1060; (Staniewicz) 713; (Wotschke) 903.
- Laskauskas L., Ganymo pabaigtuvės 1068, xxxiv.
- Laimė, Laima, Lajma, Laimelė 76, 180, 191, 279, 280, 412, 605, (Narbutt) 695, (Jucevičius) 745, (Krečinskij) 753, (Volter) 794l., 824.
- Laucevičius J., Iš krivulių krašto 1349.
- Laumė, Lauma, Laumės, 180, 191, 279, 291, 337, (Vieslovskij) 605, (Akielaitis) 728, (Jucevičius) 745, (Krečinskij) 753, (Volter) 794m, (Basanavičius) 801, 824, (Schleicher) 874, (Jurgutis) 1028, 1042a, 1181, 1182, (Balys) 1262, (Kibort) 1297.
- Lautenbach J., Latviešu mitolg. 436; Latv. pavas. dievib. 434; Par likt. dievib. 435; Relig. d. Letten 498.
- Lavonų deginimas (Reimchr.) 1197; žr. Deginimas, Laidojimas.
- Lazdona, (Krečinskij) 753.
- Ledesmos Katekizm. 65.
- Legendos žr. Padavimai; plg. Pasakos.
- Leger L. 625; Esquisse sommaire de la myth. slave 619; Etudes de myth. slave 620; La myth. slave 621; russ. vert. slav. mifolg. 564.
- Lęgowski, Slow, bóstwa 656.
- Lehmann E., Götterdämm. im Norden 121; Lehrb. d. Religionsgesch. 101, 612, 1209.
- Lehrberg A. Chr., Criwe od nördl. Papst 78, 300, 849.
- Lelewel J., 568; Bałwochw. slow. 566; Cześć bałwochw. sław. i Polski 567, 593; Dzieje polsk. 74; Dz. Litwy 194; Spis bogów żmudsk. i litewsk. (Polska, dzieje etc.) 637, 678; Waga hist. książąt 1234.
- Lemke, Frosch- u. Krötenaberglauben 301.
- Lepner, Preuss. Litauer 67, 302, (Mannhardt) 1185.
- Lerchis-Puškaitis, Pasakos 1347.
- Leskien A., Eine lit. Totenklage 1350.
- Letzte heidn. Leichenfeier in Wilna 850.
- Lewicki A., Zarys hist. Polski 195.
- Liaudies medicina žr. Medicina.
- Lideń E., Baltisch-slavische Worterklärung 850a.
- Ličkūnas St., Senovės mūsų laidoj. papr. 1052.
- Liebusch G., Burgreligion u. Fetischismus 122.
- Liepaitė E., Gamtos balsų pamėgdž. 1051; žr. Gyvulių balsų pamėgdž., Paukščių bal. pamėgdž.
- Lietuvių relig. ir mitol. (čia sužymėta tik tie bendri veikalai, kur yra medž. apie liet. rel. ir mit.; šiaip passim) 113, 118, 124, 131, 134, 161, 206, 207, 208, 210, 226, 229, 233 234, (Šliupas) 394, 517.
- Lietuvių apgyv. vietos 1182; plg. Žodynai.
- Lietuvos Vaikas, Liet. istorija 1235.
- Ligaschones, Ligho 84, 482, 523; plg. Dvasininkai, Krivė, Tulisšones.
- Likowski E., Decretales 1168; žr. Vyskupų nutarimai.
- Lilienthal J. D., Ehrenrettung Grunau 48; žr. Grunau.
- Linksmūnėlis J., Bruožai iš sen. liet. tikybos 1053.
- Lipinski T. žr. Baliński.
- Lippert J., Relig. der eur. Culturvölker (Litauer, Slaven) 123, 851.
- Lippomano, Relacya o Polsee 89.
- Litauischer Geisterglaube 852; — Mythos 115; — e Mythen u. Allegorien 853.
- Lites ac res gestae 1183.
- Litovskaja mifolg. (Volter) 794n.
- Liubavskij M. K., Očerki lit.- russk. gos. 192.
- Liv-, Esth- u. Curl. Urkundenbuch 1184.
- Lyonnais, Traité de mythol. 622.
- L. N., Sen. lietv. tikyba. 1307.

- Lohmeyer K., Bericht über Reste lett. Heidentums 499; Gesch. v. Ost- u. Westpr. 197; Preussen bis zur Ankunft d. deutschen Ordens 303.
- Loorits O., Estn. Volksdichtung u. Mythol. 500, 1236; Liivi rahva usund (I—III) 437—439; Liibu folk. un mitologia 1243; Livische Märchen u. Sagenvarianten 1244; Misshandelt. u. sich rächend. Feuer 501, 1245; Mulgimas Ohvirikohad 440; Tod in der livl. Volksüberlieferung 1237.
- Lopałewski T., Czarownice litewskie 679; plg. Keretójai.
- L. R., Lit. Mitolg. 1238.
- Lowmiański H., Studja społ. i państ-wa Litewsk. 198.
- Löwis of Menar, K., Trojaburgen (sau-lės mytai est.) 503.
- Lubenau Reinh., (Mannhardt) 1185.
- Lubicz Al., Mitologia slow. 568.
- Luce J. W., Hochzeits-, Tauf- u. Begräb-nisgebr. d. oesel. Ehsten 502.
- Ludwik z Pokiewia, 188, žr. Jucevičius, Lukken H., Uroffenbarung Gottes unter d. Heiden 124.
- Lullies H., Götterglauben d. alten Preussen 304, 854.
- M**
- Machal J., Nakres slov. bájeslovi 569; 926; Slavic mythology 1309.
- Maciejowski W. A., Mitolog. słowiańska 570; O mitolg. polaków i Lit-winów 680; rec. (Brückner) 643.
- Maciejowski Sam. (laiškas jam žyg. Aug.) 26.
- Maciūnas V., Krokuvos bibliotekoše pasirašius 703.
- Maksimov S., Nečistaja sila 571.
- Malakauskis P., Laidojimas — kapi-nės 1240.
- Malala Joh., Chronogr. 60, 69, 77, 735, 818, 893, (Mannhardt) 1185, 1264, 1283.
- Malbergs F., Isas zinās par vecos lai-kos 441.
- Maldeninken žr. Betbrüder.
- Maldonis V., Latvju dievturu draudze 443 Latv. dainas — latv. tic. relig. 442. Dievs, der Gott der lett. Volkstrad. 1351; Jumis. Latv. dainas, relig. etisks. vertēj. 1352.
- Malecka W., Obyczaje, zwyczaj, wiara 572.
- Maletius 470, 624, 818, 855; — Hieron. 70, 281a, 305, 338, (Mannhardt) 1185; — Joh. Libellus ad Sabinum 25, 71, 96, 281a, 306, 317, 338 486, 509; (Mannhardt) 1185 (Mon Pol. Typogr.) 1346.
- Maletzki M., Heiliger Rombinus am Me-melstrom 307.
- Malte-Brun, Tableau de l. Pologne ancienne 913.
- Mandat d. Bischofs v. Samland (Mannhardt) 1185; plg. Vyskupų nutarimai.
- Mandelštam J. J., Opyt objasnenija obyčajev 573.
- Mankowski, Wahrsagen, Kartenlegen, Gesundbeten usw. in Litauen 856.
- Mannhardt W., Baumkultus d. Germ. u. Nachbarn 126, 383; Beitr. z. Mythol. d. lett. Völker 505; Denkm. letto-preuss. Götterlehre (rank.) 507; Korndämonen 125; Lasicius (tekstas) 66; Lett. Sonnenmythen 425, 504, 857; Letto-preuss. Götterlehre 1185, 1283; Mater deorum d. Aestier 506; Prakt. Folgen d. Aberglaubens in Preussen 308; Programm dlia sobir. svėdn. po časti mitolg. 758; Roggenwolf u. Roggenhund 128; Wald-u. Feuerkulte 127.
- Manninen I., Dämonistische Krankhei-ten im finn. Volksaberglauben 508.
- Mansikka V. J. Lit. Zaubersprüche 858; Relig. d. Ostslaven 624; Russ. Zaubermeln 623; (Mannhardt) 1185.
- Maretič T., Götternamen d. balt. Sla-ven 625.
- Margalis, Prietarai ir burtai 1001a, xxv.
- Mark J., Mythische Gestalten b. d. Lap-pen 1310.
- Martini Wilh. (Mannhardt) 1185.
- Matulaitis St., Liet. t. istorija 1054.
- Matulaičiūtė O., Prietarai 1001a, xxxvi.
- Matusas J., Alb. Vijukas Kojal. 95.
- Matusiak S., Piorun a Perkun 1241; Slow. bóstwa w histor. Dług. 574.
- Mažvydas Katekizm. 72, 76, 874, (Mannhardt) 1185.
- Meckelburg, Hexenglauben u. Hexen-proz. in Altp. 309.
- Mederer N., Ann. Ing. Acad. 29.
- M. D., Kalėdų papr. 1068, I.
- Medicina (liaudies) 770; 1001, xvii; 1073, 1094, 1125a. (Balys) 1326.
- Medeinė, Mejdeinė 40, 60.
- Medyński N., O slowianach 575.
- Medžiai, jų kultas, 30, 40, 58, 63, 65, 80, 82, 94 221; (Caspary) 265, 383; (rusų) 604; (Brosow) 812b, 813, 838a, (Basa-navičius) 970, (Kromer) 1180, 1192, (Possevinus) 1194, (Gaerte) 1220, 1269, (Perkowski) 1256, (M. Biržiška) 1270, 1299; plg. Alkas, Miškai (šventi).
- Medžioima 180, 191, (Jucevičius) 745.
- Meyer C. H., Fontes relig. slav. 73, 625a; Meyer Fr., Allg. myth. Lexicon 129.
- Meyer Joh., Bestattungsgebr. d. alten Letten 510.
- Meyer L., Reimchr. 87.

- Meletius žr. Maletius.
(Melnalksnis J.) Krivu-krivs un Romove 445, 921.
- Melngailis E., Kadiem senlatvis ticejis dieviem 444.
- Menecius žr. Maletius.
- Merkel G., Bemerkungen zu Lehrbergs u. Watsons Abhandl. über Kriwe 310.
- Merkelis A., Vėlinės liet. tautosakoje 1242.
- Meržinskij A. žr. Mierzyński.
- Meškauskas Pr., Volksbrauche im lit. Familienleben 858a.
- Meulen R. v., Litauische Vėlės 860a, 1055; Naturvergleiche in Liedern u. Totenktagen 859; Zwei lit. Totenktagen 860.
- Michael Junge's, Bischof, v. Samland Artikel 63, (Mannhardt) 1185.
- Michalo Lithuanus, De moribus Litauen etc. 66, 74; (Archiv. jurid. svėd.) 1187.
- Michnevič, Domašnyj byt 1247.
- Mickewicz A., Mitolg. litewska 681.
- Miechowita, Chron. 75.
- Mielcke, Woerterbuch 76, (S. Staniewicz) 713, 874, (Mannhardt) 1185; plg. Žodynai.
- Mierzyński Ant. 184, 192, 383, 1005; Alkas 1243; Aspelien 1244; Charakter wierzeń litewsk. 684; Co znaczy Sicco 38, 386, 686; Eid. d. Keistutis 861; Heilige Eiche in Romove 311, 862; Kaukas 1245; J. Lasicki (lenk.) 66, 691; — (rus.) 66, 759; Mitol. litewska 682; Mytolg. porównawcza 130; Nuncius cum baculo 387, 689, 1088; — (encykl. strp.) 1246; O nadrawskom źreće Crive (rus.) 382, 761; O władzy Criwego nad Litw 690; Quelques objets, trouvés dans sepultures en Lith. 914; Par Romove sveto osolu 388, 922; Par Samiešu Dievu Auszautis 389; Prusskij źrec Sicco (rus.) 385, 762; Przegląd dzieł dotyczących się mitol. litewskiej 683; Przysięga Kiejstuta 687; Romovė (rus. ir lenk.) 60, 61, 78, 82, 383, 384, 583, 688, 760, 1065, 1134; Samländ. Gottheit Auszautis 312, 863; Źródła do myt. lit. 60, 685, 997, (Mannhardt) 1185; Źródła I t. 55, 58, 69, 77, 79, 936, 1193; Źródła II t. 31, 36, 37, 44, 63, 78, 93; rec. (Brückner) 646.
- Miežinis N., Žodynas (liet.-latv.-lenk.-rus.) 1188; plg. Žodynai.
- Mifologja žr. Mitologija.
- Miklosich F., Rusalien 578.
- Mikuckij S. P., žnič, Vaidelet 763.
- Miller V., Arijskaja mifolg. 131, 764; rec. (Famincyną) 551; (Sokolova) 598.
- Minkevičius A., Laumių šluotos 1056.
- Mirusiųjų kultas, (estų) 493, 500; (lietuvių-prūsų) 181, 197, 260, 337, 841, 842, (Basanavičius) 996, (Adamovičs) 1346 (Reimchr. 1197); plg. Laidojimas, Šermenys, Vėlės.
- Misevičius A., Burtai ir prietarai 1001a, xxxviii.
- Mislenta, (Mannhardt) 1185.
- Miškai (šventi) 84, (Brosow) 812b, 813, (Lites) 1183, 1192; plg. Alkas, Medžių kultas
- Miškinis J., Trys šimtai džiukų burtų ir prietarų 1001a, xlviii.
- Mitologja dawnych sławian 586.
- Mythologie d. Litauer 904, 905.
- Mitologinės liekanos žemės vardynė žr. Vietovardžiai; — žodynuose žr. Žodynai.
- Mitologja litewska (kalend.) 692.
- Mitologičeskij slovar' 576.
- Mitologija słowiańska 579, 580.
- Mitolog. smulmenos 1057.
- Mitteil. d. Lit. Liter. Gesell. 13, 59, 72, 86, 190, 528.
- M. J., Prietarai 1001a, xxxvii.
- M. K., O relig. pogańskich słowian 577.
- Mniemania i przesady ludu litewsk. 693.
- Močuls'kij V., O dualizme v mifolg. slavian 581.
- Mone Fr. J., Relig. d. finn., slav. u skand. Völker 134, 864.
- M., O proischoždenij litovcev 757.
- M., Sentėvių papročiai 1239.
- Mühling, Preuss. Gebräuche, Sagen, Aberglauben etc. 292; Preuss. Sagen 1226; Volkssage aus Klaukendorf 1227.
- Müler M. 591.
- Mülverstedt G. A., Ursprung u. Vaterland d. Götzen in Preussen 313.
- M - us J., Ged. ainiai ir liet. dievai 1248.

N

- Načalo, razmnoženije ir padenij idolo-pokl. 587.
- Narbutt Th., 756; Dzieje nar. lit. 139, 177, 202, 696; Lajma (Boginia) 695; O panienskim w Litwie (kunigow.) 694; O posagach w Kownie 1249; Pomniki d. dziejów lit. 203; Pruskie Romove 314; (Mierzyński) 683.
- Narodnyj sud litv. nad koldunami 765
- Natkevičius V., Prietarai 1001a; xlix, lx.
- Natrimpa žr. Patripmpas.
- Naruszewicz 568, 1252.
- Nazvanije lit. naroda 766.
- Negelein J. V., Aberglauben auf d. Kur. Nehrung 316.

Nehring A., Anbetung d. Ringelnatter b. d. Litauern 135, 315, 865; plg. Žalčių garb.
 Nesselmann F., Eine lit. Urkunde 85, 1196; Wörterb. d. lit. Sprache 1189.
 Neumann A., Lit. et ses légendes 915.
 Neus H., Altestnische Wassergottheiten 514; Altestnische Wind- u. Frostgottheiten 513; Altestnische Gottheit Judas 511; Altestn. Gottheit Turris 512; Mythische u. magische Lieder der Esten 427, 496.
 Nezabitauskas A., Apie Žemaitijos dievukus 1059; Trimpos ir Velykos 1068, xli. Prūsų papr. ir tik. įsit. 1353.
 Niederle L., Żywot starzych sławian 582.
 Niemi A. R., Liet. dainų tyrinėjimai 49, 66, 72, 204, 1004a, 1060.
 Nijolė (Famincyn) 552.
 Nikoforovskij M., Russkoje jazyčestvo 583.
 Nikoľski N. M., Žyvěly u zvyčajach, abradach i verannjach belar. 584.
 Nk. Jn., Ar garbino liet. status 1062; Liet. dievai ir kunigai 1063; Lietuvių tikyba 1061.
 Nonadievis 60.
 Nork F., Mythologie u. Volkssagen 626.
 Noreika L., Sen. liet. tikyba 1064.
 Nowosidski A., Wierz. i podania ukrajskie 585.
 Nuncius cum baculo 387, (Mierzyński) 689; plg. Krivė, Krivulė.

O

Obyczaje pogańskie Prus i Litwy 390, 697, 698.
 Obliki lатышских языч. богов 532.
 Obrzędy religijne Żmudzinów w porze wiosennej 699.
 Očerk relig. istor. jaz. Litvy 767, 1250.
 Oderborn P., 624; De sacrificiis, nuptiis et funeribus vet. Borussiae 317.
 Okkopirnas, Occopirnas, žr. Ukapiirnas.
 Olearius Adam (Mannhardt) 1185.
 Olechnovič, Pasakos, pritariamai etc. 1065.
 Oliverus Scholasticus (v. Paderborn) 77, 79, 1173, (Mannhardt) 1185.
 O Litwie przedchrześ. 700.
 Ondyny, Nixy czyli Nimfy wodne 588.
 Originalnoje sujeverije ženščin Ošmianskago uezda 768.
 Ostermeyer G., Beytrag z. altpr. Religionsgesch. 320; Drei Gottheiten d. alten Preussen (Perkun, Pykull, Potrimp) 319; Ehemaliger Gözzendienst in Preussen 318; (Mannhardt) 1185.
 Osthoff H., Allerhand Zauber 867.

O sujeverii litovcev krestjan 769.
 Ouchakoff S., Traité de mythol. 622.
 Ovsjanko-Kulikovskij D. N., K. istoriji kulta i ognia u indusov 590; Vakhičeskiye kul'ty indoeur. drevnosti 589.
 Ozinek 25; plg. Zazineck.
 Ozolinš D., Jumis. Etnogr. piel.
 Ožio aukos, ceremonijos 63, (Elisonas) 1012g; žr. Bocksheiligung.

P

Pabaigtuvės žr. Rugiapiūtės pabg.
 Pabst E., Heinrich von Lettl. 55.
 Pac Cas., Collectanea constit. synod. dioec. Samag. 1190; plg. Vyskupų nutarimai.
 Padavimai, legendos 139, 292, 243, 333, 642, 657, 668, 710, 736, 803, 825, 825a—25c, 849, 871, 890, 951b, 1226, 1227, 1231, 1232; plg. Pasakos.
 Paganism of the ancient Prussians 321.
 Pagoniškos liekanos, apeigos 27, 30, 40, 65, 85, 93, 96, 174, 177, 209, (Michnevič) 1247, (Perkowski) 1256, 1284.
 Pagoniškos liekanos vyskupų dekret. 1168, 1177, 1190, 1192, 1199, 1200, 1203, 1205.
 Pakuckas Č., Kas yra kaukspeniai 1067.
 Paltarokas K., Panevėžys prieš 434 m., 1251.
 Pamiętnik umiejętn. 1252.
 Panicke, Panikas, 106, 164, 370.
 Paprocka M., Vedybos liet. visuomn. 727.
 Papročiai (pagoniški, įvairių švenčių) 67, 180, (Caspari) 266, 292, 390, (estų) 493, (baltarusių) 652, (Kibort) 675, 693, 697—698, 699, 705, 738, 769, 772, 777, 778, 789, 808, 819—820, 825c, (gimimo) 826, 839—840, (Meškauskas) 858a, 881; 1001a, v, vi, vii, viii; 1002, 1036; 1068, ii, iii, iv; 1068, xxii, xxiii, xxiv, xxxvii, xliii; 1091, 1096, 1105, 1139, (Hartknoch) 1171, 1194, 1239, 1253, 1263, 1275—1277, 1287 (Balys) 1326; plg. Kalėdos, Laidotuvės, Mirusiųjų kultas, Rugiapiūtės papr., Šermėnys, Užgavėnės, Velykos.
 Parčevskio, vysk., aplinkraštis 1311.
 Parkuns žr. Perkūnas.
 Par tėvu gudribam 446.
 Pasakos 964—968, 1070; plg. Padavimai.
 Pasvalio apskr. burtai ir prietariai 1001a, xxviii.
 Pastrnek, Bibl. Übersicht d. Arfsl Ph 598, 616, 618.
 Paszkewiczowa St., Chrzest Żmudzi.

- Paszkiewicz D., žr. Poška D.
 Paszkiewicz H., Reg. Lith. 87.
 Paszkowski M. 49.
 Patašius J., Prietariai ir burtai 1001a, 11.
 Patrimpas, Potrympus, Natrimpe 37, 38, 51, 164, 278, 319, 326, 383, (Basanavičius) 958, 989, (Būga) 992, 1029, 1234.
 Patulas, Patollen 164, (Būga) 992, (Gerullis) 1170; plg. Pykuolis.
 Paukščiai ir jų vart. kultui resp. kultas 63, 137, (Bednarski) 1163, (Possevinus) 1194, (Reimchr.) 1197.
 Paukščių balsai ir jų pamėgdž. 1001b, 1012a, 1051a, 1089.
 Pavlina Kr., Puški un puškojumi 1355.
 Pechnik A. rec. (Brückner) 546.
 Pecols žr. Pykuolis.
 Pekulus Tarkvinijus, vizit. 80.
 Perdoite (Krečinskij) 753.
 Pergrubis 532, (Krečinskij) 753.
 Perkona osols vecaja Romove 447.
 Perkowski J., Resztki dawnych wierzeń i kultów na Żmudzi 1201, 1256; Senovės gadynės pėdsakai Telšių apskr. 1071; Symbol. motywy i międzynarod. w zdobn. bud. na Żmudzi 1257; Wiarogodnie i fantastyczne wiadomości o Żmudzi 1255.
 Perkūnas, Parcuns 38, 40, 47, 63, 65, 76, 90, 95, 117, (ilustr.), 139, 180, 183, 319, 337, (estu) 491, (latvių — Mannhardt) 504, 532, (slavių) 565, (Polujański) 701; (Batir) 730, (Akelaitis) 728, (Kirkor, pav.) 749, 798, (Basanavičius) 801, 838, 844, (Prellwitz) 868, (Malte-Brun) 913; (Balys) 953, 1262; 985a, (Būga) 992, 1042a, 1072, 1192, (Possevinus) 1194, (Reimchr. 1197), 1234, (Matusiak) 1241, (Kibort) 1297 (Balys) 1324.
 Perlbach M., Zur Chron. Dusb. 44; Grunau 48; rec. (Benderj) 257, Krumbholtz) 188, (Sembrzycki) 71.
 Pervyj den' vesny i novago goda u Litovcev 769.
 Peter Suchenwirt (Mannhardt) 78, 1185.
 Petersons K., Iš latv.-leišų mitol. 448. Kekatas 1356.
 Petkevičaitė G., Mater. po narodnoj med. litovcev 770, 1073; žr. Medicina (liaudies).
 Petri J. Chr., Aerndte u. d. dabey gewöhnlicher Talkus — Erntefest 515.
 Pfingsten A. E., Feste d. alten Letten 516.
 Pfligg G., Zauberei u. sonstiger Aberglaube 1228.
 Philippi R., Grunau 48; Preuss. Urkundenb. 81.
 Piccolomini Aeneas Sylvio, 81, (Watson) 525, 818, (Janulaitis) 1022, (Mannhardt) 1185, 1191.
 Pierson W., (Deliciae Pruss. ed.) 82, 322, 858a.
 Pietaris V., Apie Liet. senovę 1087; 78; rec. (Mierzyński) 77, 383.
 Pietkiewicz Cz., Bóstwa roln. w wierz. Białor. 1258.
 Pietkiewicz M., La Lithuanie et sa insurrection 916.
 Pykuolis, Pykulas, Pecols, Pocols, 30, 38, 76, 164, 319, (Famincyn) 552, (Endzelin) 823, 1181, 1233, 1234; plg. Patulas, Patollen.
 Piliakalniai 956b, 1000b, 1025—26, 1074a, 1086, 1119, 1128.
 Pilvytas, Piluytus 38, 164.
 Pirmas krustabas Dievturu draudze 449.
 Piorun žr. Perkunas.
 Piotrokavo prov. sinodo nutarimai 1192; plg. Vyskupų nutarimai.
 Pisanski G. C., Antwort über d. heidn. Überbleibsel 324; Überbleibsel aus dem Heidentum 323.
 Pisani V., Pikuls 1259.
 Platonov S. T., Lekciji po russkoi istoriji 205.
 Plenzat K., Von Feuerreitern u. vom Besprechen d. Feuers 325; Ostpr. Heimatlit. 15.
 Pleškys A., Įpilties piliakalnis ir Alkos kalnas 1075. Nuo Gardžų iki Lapių 1076.
 Plotnikov V., Sravnit. mifolg. M. Miulera 591.
 Poblacki L., Krit. Beiträge 16.
 Podberski A., Demonolg. ludu ukraïnsk. 592.
 Pogodin A., Drevn. litovcy 206; Paasanen 137.
 Poesche 48.
 Poklonenije idolam 593; žr. Lelewel.
 Polonorum, Annales (Dzierzwa — Traska) žr. Annales Polonorum.
 Polujański A., Świętne Perkuna 701.
 Posilge Joh. 78, (Mannhardt) 1185.
 Possevinus A., Moscovia 1194.
 Poška D., O debie majacym przeszedło lat tysiąc 702; O starożytnych obrządkach relig. pogańskich w X. Lit. i Żmud. 703.
 Potebnia A., O mifičeskom značenij nekt. obriadov i pover. 594; Predan. o narodn. russkich sueverijach, poverjach etc. 595.
 Potrimpos žr. Patrimpas.
 Potulov Iv., Zаметка o drevnich litovcach i ich mogilnikach 771.
 Praetorius M., 858a; Del. Prussicae 82, 327, 383, (Mannhardt) 1185; Orbis Gothicus 83.
 Pranas, L. A. Jucevičius 666, 1077.
 Prazdnik Kupala 588a.

- Prazdnik (vel.) u litov. jaz. 772.
- Prietarai 236, 285, 292, 355, (estu) 494, (rusų) 550, 595, 596, 693, 672, (Szukiewicz) 715, (Gillis) 740, (Janulaitis) 743, 768—769, 773, 778, 782, 799, 804, 811, 931, 833, 835, 836, (Balys) 1326, (Mansikka) 858, 867, 870, 880, 892, (Volteris) 894—5; 908, (Vėliuona) 1001a, iii; (Velykų) 1001a, v, vii; (Kalėdų) 1001a, vi; 1001a, ix, xiii, xvi, xix, xxiv, xxv, xxvi; (Krėvė-Mickevičius) 1001a, xxvii—xxx; 1001a, xxxvi, xxxviii, xlviii, lxi; (lenkų) 1287; plg. Burtai, Papročiai.
- Prellwitz, Name d. Perkunas u. vergl. Mythologie 868.
- Presas A., Šv. Jono bažn. Zapiškyje 1078.
- Preussisch. Aberglaube 1229; — u. Sagen 1230; — Chronik von David žr. David; — Mythol. 109; — Urkundenbuch 84; — Volkssagen von der Austreibung d. Teufels 1231; — Volkssagen 1232.
- Preussische Prov. — Blätter 14.
- Prochaska A., Dzieje Witolda 207; Czy istniał Krywe na Litwie 704; Król Wi. Jagiełło 208; rec. (Brückner) 643.
- Prūsų raštas 366, 367, 977, 978, 983; plg. Videvuto vėliava.
- Prūsų valdžios įsakymai 85, 1196.
- Przeddziecki A., Obrządki pogańskie na Żmudzi 705.
- P. S., O nekotorych predrazsudkach i po-ver'jach Żmudinov 773.
- Pumpurs A., Leišu-latvēšu preksvēstr. laikmets 923.
- Pupaleigis G., Beizonių milžinkapiai 1080.
- Purickis A., Senovės kapų kalnai 1079.
- Puryckis J., Glaubensspaltung in Litauen 26, 49, 89, 209, 869.
- Puškaitis (David) 1195.
- Puzinas J., Vorgesch. u. Nationalbew. in Lit. 3 p.
- Puzina P., Vzgliaid na suever. i predrazsudki 596.
- R**
- Rantasalo A. V., Der Ackerbau im Volksaberglauben 1357.
- Ragaišis A., Senovės papr. žemaičiuose 1068, xliii, 1082.
- Raganos, jų bylos, deginimas, ragavimai 164, 221, 309, 679, 742, 765, (Bezenberger) 812, (Balys) 953a; 1001a, ii; 1034—35, (Šinkūnas) 1098, 1131, 1129, (Karp.) 1177, 1182, 1203, (Zienkowitz) 1205, 1262; plg. Burtininkas, Kerėtojai.
- Radwański E., O historyi polsk. i słow. w ogóle 597.
- Radziukynas J., Czary w powiecie Sejnenskim 706.
- Raseiniečių Velykos 1298.
- Raudonis, Žaltvykslės 1084.
- Raudos 800, 823a, 859—860, 1004a, 1068, xix; plg. Dainos.
- Rautenberg O., Wegw. d. Zeitschr. 17.
- Recessus Generalis 63, 86, 1166, 1175.
- Regesta Lith. 87.
- Reimchr., Livl. 88, (Mannhardt) 1185, 1197.
- Reinsonas J., Sen. liet. tradicijos 1260.
- Relacye nuncyuszów 89, 1198.
- Religia lotyska 533.
- Respublica Prussiae 25, 329.
- Reusch R. F., Aberglaube u. Volkslieder d. Preuss. Samlandes 328; Nachträge zu d. Preuss. Erntegebr. 1234; Preuss. Erntegebr. 1233.
- Reutt M., Z dziejów pog. Lit. 707.
- Rēza, Rhesa 76, 874; De relig. christ. in Lith. primordiis 330.
- Rickoyot'as 106, 371.
- Rimkus J., Apie vieną piliakalnį 1086.
- Rykaczewski, ed., Rel. nuncyusz. 89, 1198.
- Roeppele žr. Caro.
- Rogalski A., vest. Lasickij 66, 677.
- Rogge A., D. älteste Romowe bei Heiligenbeil 331; rec. (Lehmann) 121.
- Rombinus 332.
- Romovė, Romowe, Romova 25, 48, 95, 106, 146, (iliustr.) 157, 164, (iliustr.) 202, 232, 242, 272, 273, 290, 295, 296, 297, 311, 314, 331, 352, 364, 372; (Mierzynski) 383, 388; 392, (Šliupas) 393, (Dirikis) 414, (Kundrinš) 429, (Melnalksnis) 445, 447, 760, 920, 921, (Ježek) 925, (Zubaty) 927, 1083, (P. Štuopis) 1107, (Gerullis) 1170, (Hartknoch, pav.) 1171, (Jeroschin) 1176, 1234, 1246, 1257, 1261.
- Roose, C., Lit. u. preuss. Volkssagen 243; Preuss. Volkssagen 333.
- Rossius, O., Lebensweise u. Sitten d. Sudauer 334.
- Rostowski, St. 624; 47, 61, 90, 102, (Mannhardt) 1185.
- Rotkirch T., Drevn. lit. povėr. 782; Lit. jaz. očerki 774, 781; plg. Teobald.
- Roźniecki St., Perur u. Thor 627.
- Rudzičs R., Dvesele seno latv. pasl. uzskata 1358.
- Rugiapiūtės (pabaigtuvių) papročiai (estu) 515, (Vėliuonoje) 1001a, iii; (Kupiškenų) 1068, xx, (Šiaulėniškių) 1068, xxi, (Žemaičių) 1068, xxv, xxx; 1223; (prūsų) 1233—1234, (Kamiński) 1293, (Kapsų) 1300a; plg. Kirche.
- Ruggieri F., Opis Polski 89.
- Ruhig, Ph., Woerterb. 76, 91, 92, (Staniewicz) 713, (Mannhardt) 1185; plg. Žodynai.

Rumba E., Mara, Maras mate (Latv. k. vardin.) 1346; Latv. dievība Laima 1359.
 Rumpaeus J. W., Nachricht v. curischen Glauben 517.
 Rupūžē (Krečinskij) 753.
 Ruseckas P., rec. (Jungferi) 842, (Avižonj K.) 946a.
 Russow Balth. (Mannhardt) 1185.
 Ružancovas A., Šv. Darbo 1919—30 m. rod. 1031, 1049.

S, Sch, St, Sz

Sabaliauskas Ad., Sen. kapų kaln. 1081; vert. (Niemi) 204, 1060.
 Sabinus Georg (Mannhardt) 1185.
 Salvatori G., Storia, miti d. antichi Lit. 211, 928, 1024.
 Sambarios 61.
 Sambien. episc. Michael 78; plg. Synodų nutarimai.
 Samter E., Geburt, Hochz. u. Tod. 1216.
 Sapalius J. rec. (St. Znavyką) 1289.
 Sapięha A., Acta synodi diaec. Vilnensis 1199; plg. Synodų nutarimai.
 Sappun M., Iszgulđ. Evangel. 30.
 Saulės kultas (Basanavičius) 957b, (Mannhardt) 504, 1314, (Straubergs) 1362, (Zicans) 1379.
 Scriptores rev. Liv. 55, 58, 71, 478; — Pruss. 44, 63, 93, 94, 100, 1193.
 Schade M., Volks- u. Abergl. bei d. Litauern 870.
 Schafarik, Slav. drevnosti 219.
 Schattkowsky E., Mai im altpr. Volksgl. 1235.
 Schiefner A., Kluger Uburtis u. d. Teufel 871.
 Schiemann Th., Russland - Polen - Livl. 220.
 Schiffner A., Estn. Mythol. 518.
 (Schilling), Par latviešu tautas manu ticību 455.
 Schirrmann, Trauerbestattung b. d. alten Preussen 335.
 Schlangenbeschwören in Litauen 872.
 Schlangen b. d. Preussen u. Litauern (Anbetung) 238.
 Schlau C., Aufstellung altlett. Zeitrechnung 1360.
 Schleicher A., Berichte aus Litauen (Bildukai) 873; Lituanica 34, 72, 75, 76, 224, 336, 874; Litauisches Lesebuch 874a.
 Schlözer A., Geschichte v. Litauen 222.
 Schmidt W., Handb. d. vergl. Religionsgesch. 140.
 Schmidt P., Tree Cult among the anc. Letts 1248.

Schneider St., Sowij 1264.
 Schnippel E., Volkskunde von Ost- u. Westpr. 337.
 Schrader O., Reallexikon d. indog. Altertumsk. 141.
 Schröder L. V., Arische Religion 142.
 Schöpfungsgesch. in d. lit. Göttersage 875.
 Schwartz W., Indogerm. Volksgl. 143; Ursprung d. Mythol. 144.
 Schwenk K., Myth. d. asiat. Völker (Germ. u. Slaven) 145; Myth. d. Slaven 628.
 Schulenburg W., Wetterzauber mit Steinbeilen u. Gott Perkunas 876.
 Schultz Th., (Mannhardt) 1185.
 Schütz K., 48.
 Sedos apskr. burtai ir prietarai (Krėvė-Mickevičius) 1001a, xxvii.
 Sehling, Evangl. Kirchenordn. 46.
 Sekminės (Zanav.) 1068, ix; (Buračas) 1336.
 Selimas Krivė ir Krivulė 1088; rec. (Mierzyński) 687.
 Sembrzycki J., Joh. u. Hier. Maletius 71, 338, 877; rec. (Mierzyński) 77.
 Semkowicz A., Kryt. rozb. Dług. 43.
 Sempetr. Chron. žr. Chronicon.
 Senlatviešu dievinu kults 450.
 Senkus J., Katal. tikejimo įvedimas Lietuvoje 1090 Velykiniai liet. papročiai 1068, XLIV.
 Sennas A., Keleto Dievo pavadnm. etimol. 1217; rec. (Bertholet - Lehmann) 1209.
 Seraphim A., Preuss. Urkundb. 84.
 Seraphim E., Livl. Gesch. 212.
 Serb. R., Velykiniai vaikystės prisimnm. 1068, XLVii.
 Siccō, prūsų dvas., (Mierzyński) 38, 385, 386; 686, 762; plg. Dvasininkai, Krivė, Ligaschones, Tulissones.
 Siecke E., Göttertribute u. sog. Symbole (Litauer) 138, 878.
 Siemenski L., Podania polsk., rusk., lit. 139, 710.
 Silesiae Chron. žr. Chronicon.
 Sirmen žr. Šermenys.
 Sitten žr. Papročiai.
 Sittig, E., Katech. Ledezmas 40, 65.
 Sylwestrowicz - Dowojna žr. Davainis - Silvestraitis.
 Synodi diocesanae C. Brzostowski (ep. Viln.) 1200.
 Synod. Mednicensis 841.
 Synodų (diecezijų) nutarimai apie pag. liekanas 1168, 1177, 1190, 1192, 1199, 1200, 1203, 1205.
 Skardžius Pr., Žodyno dalykai („auka“) 1092.

- Skardinskas Vl., Kai kurių paukščių giesmės ir kalbos 1089; žr. Paukščių balsų pamėgdž.
- Skirmuntt K. Nad Niemnem i Baltykiem 214, 709; Z najsz. czasów plem. litew. 215, 708.
- Skrodels, A., Dievturu draudze 451.
- Slavische Mythol. 109.
- Slibinas 164.
- Slogučiai (Balys) 1262.
- Slonimskis S., Materijaly po istor. medic. v Litvė 775.
- Sloka, Kara dievs 452.
- Smolenskis V., Lenkų t. istorija 216.
- Smolka St., Długosz 43.
- Sochaniewicz K., Przycz. do czasów na Żmudzi w XVII w. 711.
- Sokolov M. E., Starorusk. solnečn. bogi i bogini 598; 625.
- Solmsen F., Lit.-Lett. Götternamen 66, 148, 524, 886a; žr. Usener.
- Sondeckis J., vert. 192, 1001a, LXVII.
- Spekke A., Alt-Riga 520. Latv. kult. vest. (Latv. konv. vardn.) 1346; Latvieši un Livonija 1361.
- Sprogis I., Narodnyj sud 217, 776.
- Spudas A., Prietaringi tikėjimai 1001a. LXVIII; žr. Prietariai.
- Spudienė E., Žmonių medicina 1094; žr. Medicina (liaudies).
- Spuren (letzt.) des Heidentums in Preussen 269, 346.
- Sreznevskij I., Sviatil. i obriady jazyč.-bogusl. drevn. slav. 599.
- Sruoga B., rec. (Žilių) 1158.
- Stabai Mierzyński (383); (Balys) 951c, 1062, (Hartknoch) 1171; žr. Statulos.
- Stadie K., Perkuhner- ein altpr. Geschl. 339.
- Staniewicz Sz., Wyjaśnienie mythol. litewsk. 713.
- Stanisl. Augustas apie Žem. pag. 1201.
- Stan Litwy do przyj. wiary chrześcij. 712.
- Stasevič P., Certy iz žmudskoj narodnosti 778; Doistoričesk. predan. litovcev 779 Žmudsk. narodn. prazdniki 777.
- Statulos 164, 180, 237, (Narbutt) 1249, 1263; plg. Idolum, Stabai.
- Statuta prov. conc. Rigensis 63, 78, 93, 1174, (Mannhardt) 1185.
- Staugaitis J., Zanavykai 1096.
- Steikūnas J., Senovės kapų kaln. 1097.
- Steinkreise u. Steinberge in Ostpr. 339a.
- Stella Erasmus, De Boruss. Antiq. 94; žr. Erasmus.
- Stender, Lett. Grammatik (Mythol.) 521, 1185 plg. Lange.
- Steponaitis V., Prietariai 1001a, LXX; žr. Prietariai.
- Sternegge, Ritter, 78.
- Stieda L., Anbetung d. Ringelnatter 879; žr. Gyvačių, Žalčių garb.
- Stovyla žr. Idolum, Stabas, Statula.
- Stranička iz litovsk. mifolg. 780.
- Straubergs K., Burvju gramt. 454a; Latv. mitol. 454; Par dveseels kultu pie latv. 453. Latviešu konv. vardn. (Janis, Jana rasa. Jani, Janu ticejumi un burvibas, Kauli — ticejums, Kekatas, Laimē (ticejums), Lauku noburšana, Lauku svetiba, Laukiba ticej., Laušana, Lietus burvibas, Liktena dievibas, Lopu laišana ganos, Lopu noburšana, Lupatas, Macišanas, Majas gars, Maiss ticej., Maize, Makonis, Maldišanas, Malfecium, Malka (ticej.), Malleus malef., Maltuvē, Mannhardt, Manta (ticej.), Mate, Mele, Meness (ticej.)) 1346; Vina Saule 1362.
- Stribings Bericht (Mannhardt) 1185.
- Strijkauskis Mot., Kronika 49, 95, 624, (S. Staniewicz) 713, 741, (Mannhardt) 1185, 1202.
- Stroev P., Kratk. obozr. mifolg. slav. rossijsk. 600.
- St., Sen. liet. tikybos palaikai Siesikuose 1095; Velnio duobė 1095a.
- Stuhr P. F., Bedeutung d. finn. Götternamen 522.
- Stulpas (Mierzyński) 383.
- Stumme H. (Tetzner) 882.
- Suaixtix, Suaistix 38, 106, 369, 1234.
- Suchenwirt žr. Peter Suchenwirt.
- Sudauenbüchlein 70, (Mannhardt) 1185; plg. Bocksheiligung.
- Sud Litvinov nad koldunami 218.
- Sueverij žr. Prietariai, plg. Burtai.
- Sužiedėlis, J., vert. 189.
- Swięto koźla 714.
- Świerzbinski R., Wiara słowian 601.
- Swilius F., Unser Ostpr. (Opferstein Romb.) 340.
- Szczerbowicz rec. (Basanavičių) 1265.
- Szujski J., Dzieje Polski 223.
- Szukiewicz W., Dawne lasy na Litwie 1269; Wierzenia, przesady i zabobony ludu naszego 715.
- Szulc K., Mythologia slaw. 603; 625.

Š

- Šapoka Ad., 3 p.; Kur sen. liet. mokėsi 29.
- Šatrijos kalnas (Buračas) 1000a, 1000b, 1279.
- Ščesnulevičius K., Burtai iš žibančios balanės 1001a, LXIX.
- Šępping D., Mify slav. jazyčestva 602.
- Šermenys, atminimai 27, 62, 66, 85, 86, 170, 180, 266, 359, 829, 843, 850, (De mereckis) 1008, 1052, (J. Staugaitis) 1096, 1097a (Krollmann) 1179; plg. Laidotuvės, papročiai.

- Šiaulių apyl. burtai ir prietariai (Janulaitis) 743; — Užgavėnės 1068, xiii.
- Šiaulėniškių rugiap. pabaigt. 1068, xxi.
- Šilling, Par latv. ticibu 1363.
- Šinkūnas P., Lietuv. žavėtojai ir raganos 1098; rec. (Tarasenką) 1121.
- Širvydas (Staniewicz) 713.
- Šlekys V., Užmirštos kapsų Joninės 1068, xLviii.
- Šliupas J., 889; Lietuv. tauta sen. ir šiandien 221, 1102; Liet. - latvių - prūsų mytol. 393, 1103; Liet. sen. pantej. po-žvilgis gamt. 1099; Liet. - latv. tauta po valdžia Kryvio 1101; Palyg. pasaulio relig. istorija 394, 1104; Vaikščioj. žva-keles 1100; vert. (Veckenstedt) 1140—1141; Žemaičių švenčių papr. 1105.
- Šmits P., 432; Koku loma mitos 1250; Latviešu mitolog. 457, 458, 459, 460, 1249; Myth. d. Letten 519; Seno latv. ticiba 456. Etnogr. rakstu krajums 1364; Latv. tautos dvesele 1365; Latviešu mitolg. 1366; Latv. mitolg. 1367; Seno latv. kazas 1368; Miršana un beres 1369; Mitologiškas dziesmas 1370; Majas kungs 1371.
- Šneideraitienė M., Lietuv. tautos. bibliogr. 1068, xiv, 1106, 1372.
- Špiss I., Veco latviešu dievi 461.
- Štuopis P., Aisčių vėlių kultas 1265; Romuva mūsų mitolog. 1107; Seniausios aisčių vedybos 1108.
- Šturms E., Heilige Stätten 1266. Elka kalni un pilskalni Kursā 1373.
- Švabe A., Raksti par latvju folk. 462, 1251. Dveselu mielastis, Dievs latv. mitolg., Latv. kaln. (Latv. konv. vardn.) 1346; Latviešu Dievs un Velns 1374; Otkliki nac. borby 1375.
- Šventės (religinės) 25, 232, (latvių) 516, 842; plg. Papročiai, Pabaigtuvės, Šermenys.
- Šventi miškai žr. Miškai.
- Šventyklos, šventovės (W. K.) 124, 183, 214, 275, 798, 838, 1118, 1120, 1268; plg. Alkai.
- Šventykla, kur buvo garb. Perkūnas 1268.
- Švėgždinis P., Kaip buvo švenč. Ve-lykos 1267.
- T**
- Tacitus 77, 87, (Mannhardt) 1185.
- Talmantas J., red. (Daukantas) 1006.
- Tamulaitis V., Perkūno kūjis 1110.
- Tarasenka P., Alkakmenys 1111; Akmenys, Alkos kalnai (LE) 1122; Akmuo „Laumių stalas“ 1123; Apeiginiai Lietuvos piliakalniai 1124; Gimtoji se-novė 225; Kretingos mengirai 1117; —
- stabakuliai 1115; Liet. archeol. medžia-ga 18, 227, 1121a; Mūsų sen. liekanos 1119; Panerio pirm. kultūros sodybos 1113; Priešistor. Lietuva 226, 1121; Rambyno alkviētė 1114; Sen. liet. švent. alkviētės 1118; Sen. liet. šventovės 1120; Sen. liet. pav. šventės 1068, xLix; Tau-ralaukių Velnio akmuo 1116; Velnio ke-liai ir brastos 1271.
- Tarvydas B., Apie prūsų stabmeldystę, apeigas (Dusburg) 1125.
- Tauta ir žodis, 19.
- Tautos dievurība 463.
- Tautosaka žr. Dainos, Padavimai, Pa-sakos.
- Teliaveli 60.
- Temme J., Volkssagen Ostpr., Lit. 342.
- Teobald, Litevsko - jazvyšeskie očerki 774, 781, 1271; Drevn. litovsk. poverija 782; žnič. 783.
- Tettau W., Preuss. Volkssagen 341; Volkssagen Ostpr., Lit. 342.
- Tetzner Fr., Alte Gebräuche etc. d. Lit. 881; Feste u. Spiele d. Lit. 880; Slaven in Deutschl. (Lit.) 146, 228, 343, 882.
- Teufelsbeschwörer (im Amt Me-mel) 344.
- Teufel im lit. Volksglauben 883.
- Thiele J. G., Lit. u. preuss. Volkssagen 243.
- Thomas A., Märchen, Sagen u. Volks-glauben in Lit. 884.
- Thomas von Chantimpré 1185.
- Tielemann G. T., Gott Liho bei den Letten 523; Perkun d. alten Slaven 630.
- Tiškus Vl., Mūsų liaudies medicina 1125a.
- Tyszkiewicz Ant., Synodus diaecea-sana Mednicensis 1203; žr. Synodų nu-tarimai.
- Tyszkiewicz E., Zabytki v zachodu-gub. ces. rosyjsk. 716; Badania 1263.
- Toeppen M., Aberglauben in Masuren 348, 631; Acten d. St. Preussens 27; Einige Altert. aus d. Zeit d. Heident. 347; Gesch. d. Heident. in Pr. 345; Gesch. d. Preuss. Historiogr. 31, 44; d. letzten Spuren d. Heidenthums in Pr. 346; Litauer u. Natanger (Sage) 350; Preuss. Sagen 349, 1226.
- Tolgsdorffs Bericht (Mannhardt) 1185.
- Totoraitis J., Liškevos piliakalnis ir Vokės raganos 1128; Senovės liekanos ir mitolog. atminimai 1126, 1127.
- Trautvetter E. C., Neuntägige Wo-che b. den alten Litauern u. Slaven 885.
- Treichel A., 959; Klucke u. Kriwule in Westpr. u. Litauen 886.
- Trinka Vl., Baigtuvių papročiai 1068, L1; Užgavėnių ir Peleninių papr. 1068, L.

- Troickij N. J., Kult ognia, dereva i kamni 604.
 Trumpa V., Lietuvių nekrokultas 1272.
 Trusman G., Vvedenije christn. v Lifliand. 229, 534.
 Trusmann J. I., rec. (Veckenstedt) 889.
 Trzuskowski J., Badanie staro żytności lit. 717.
 Tschakert P., Urkundenb. z. Reform. Gesch. 38, 96.
 Tučas P., Ragana ant laužo Ukmergėje 1129.
 Tulissones 84; plg. Dvasininkai, Krievė, Ligaschones.
 Tumas J., 78; Akelaitis (LE) 636; Cetrasatrija 1274; Kalbamięji žmonės 1131; Koresp. su Būga 704; Lietuvių namas 1273; Lietuvių papr. per šventes 1068, Lvi; O dawn. zabudow. litewsk. 1273; Prietariai ir burtai 1001a, LXXIII; rec. (P. Klimas) 1038, (Mierzyński) 383.
 Turauskas J., Senovės kapų kalnai 1132.
 Turchi N., Lietuvių rel. (Enc. Ital.) 928a.

U

- Über sog. Heiligen unter d. Litauern 1275; plg. Betbrüder.
 Uccopirnis, Ukapirnas, Ukapirmus 38, 164, 377, 378.
 Ugnies kultas 40, (ilustr.) 157, 214, 221, (Šliupas) 393; (Loorits) 501, (Kriaučiūnas) 752, (Basanavičius) 801, 826a, 844, (Possevinas) 1194, (Cziszewski) 1301.
 Ukapirnas, Ukapirmus žr. Uccopirnis.
 Ukazatel Pam. knižk. 21; ŽMNPr 20.
 Undinės, Vandenės 139, 180, 191, (Šliupas) 393, 588.
 Uuola, Apie kalniukus Lietuv. 1276.
 Upės 30.
 Urbas D., Sen liet. muzika 1277.
 Usener H., Götternamen 147, 148, 224, 874, 886a; Lit-lett. Göttern. 524; rec. (Brückner) 646.
 Užgavėnių papr. ir trad. 1068, iii; (Žemaičiuose) 1068, x; (Šiaulių apyl.) 1068, xiii; 1068, xiv; (Kupiškėnų) 1068, xiv; 1068, xxvi; 1275, (Budrys) 1276, 1277.
 Užkalbinėtojai ir gydytojai 1278.

V

- Vabalkšnis A., Kada kalba gyvuliai 1068, LIII.
 Vaičiūnas, vert. (Reutt) 707.
 Vaidilas P., Devintas Rusijos archeol. kongr. 1133.
 Vaidevutis 117, 232.
 Vaidevučio vėliava žr. Videvuto vėliava.
 Vaideliotas 106, 164 374, (Mikuckij) 763, 1182.
 Vaidilutės 48, 139, (ilustr.) 157, 221, 232, (pav.) 714.
 Vainutis J., Telšių žemaičių prityrimai 1001a, LXXIV.
 Vaitkus J., Joninių šventė 1068, LVI.
 Vaižgantas, Vaisgamtas (vaisių dievaitis) 913, 1135.
 Vaižgantas (slap.), Lietuv. papr. per šventes 1068, LV.
 Valančius M., Laiškai apie burtin. 1058; Palangos Juzė 1137, 1281; Žem. vyskup. 233, 1136, 1280.
 Valentas A., Kaip dūkai sėją prad. 1068, LXIX; Nelabos dvasios 1068, LVIII.
 Vandens kultas 58, (Kriaučiūnas) 752; — dievai (estų) 514, (finų — Holmberg) 485; žr. Undinės.
 Vandenės žr. Undinės.
 Vardynas žr. Žemės vardynas.
 Varnas A., Lit. kunstvolle Wegkreuze 888.
 V. B., Vysk. Valančiaus gadinės papr. ir prietariai 1133.
 Veckenstedt M., 102, 912 Mythen, Sagen u. Legenden d. Žamaiten 889; Mityai, pasakos ir leg. Žem. 1140—1141; Pumphut ein Dämon (Litauer) 890.
 Vėlės, jų kultas 260, 275, 288, (prūsų) 337, (estų) 500, 618, (Kriaučiūnas) 752, (Meulen) 860a, 1055; (Basanavičius) 966; 1055, 1181.
 Velikij prazdnik u litovcev 772, 784.
 Velykos (papročiai) 1001a, v, vii; (Kupiškėnų) 1068, xvii, xviii; 1068, xxviii; 1068, XLIV, XLVII, LXI, LXII; 1263, 1278, (Raseniškių) 1298.
 Vėlinės tautosakoje (Merkelis) 1242.
 Veliuonos rugiap. papr. 1001a, iii.
 Velme J., Latv. tautos dveseli 1376.
 Verbų šventimas 1068, xxii.
 Verchovnyj žrec Lizdejko 785.
 Verpstys, Liet. Velykos 1068, LXI.
 Veselovskij A. N., Rozyskan v. oblasti russk. duch. sticha 605; rec. (Mandelštam) 573.
 Vestuvės (papročiai) 270, (Gaerte — senovėje) 275, (Kupiškėnų) 1299.
 Vėversys, Apie krivulę 1143; Diena prieš šv. Joną 1144; Sen. tikėj. dievai 1142.
 Vidivuto vėliavos antrašas 367, 978, 999, 1145, (David) 1167; plg. Prūsų raštas.
 Vietovardžiai (mitol. liekanos) žr. Žemės vardynas.
 Vieškšny J., Velyk. papročiai Žemaičiuose 1068 LXII.
 Vilkolakiai (Balys) 1262, (Kibort) 1297.

Vilnis E., Poiski samobytnoj lat. relig. 535.
 Vinckler V., Romove in Warmien 352.
 Vingela, Kur Girinis viešpat. 1146.
 Vinzenz Kadlubek (Mannhardt) 77, 1185.
 Viscont A., Lituan. relig. 916a.
 Visitatio Livonicarum eccles. (Mannhardt) 1185.
 Visitationsprotokolle (Mannhardt) 1185.
 Vyskupijų synodų nutarimai, vyskupų laiškai 63, 1168, 1177, 1185, 1190, 1192, 1199, 1200, 1203, 1205.
 Višinskis P., Antropolg. charakter. žmudinov 1283.
 Vytautas 81.
 Vytautas (slap.) žr. Akėlaitis.
 Vitols A., Tautas dz. psichol. 1377; Latv. relig. ipatn. 1378.
 Vyturys, Medega „Krivulei“ 1285.
 Voelkel J. A., Papartei 891.
 Voevodskij L. F., Etologič. i mifolog. zametki 633.
 Voigt G. H., Adalbert 79, 354.
 Voigt, J., L. Blumenau 31; Gesch. Preussens 31, 37, 44, 48, 232; Oberrichter u. Oberpriester Griwe 353.
 Volynijos kronika žr. Ipatjevo kr.
 Volteris, Volker, Wolter, Ed., 625; Aisčių kilm. ir protėv. klaus. 1152; Alkai ir alkvietės — Liet. švent. 1150; Devas, Devaitis, Dejevė, Dejvutis, Dekla, Dzasma, Diveriks, Dirvolite, Zaltis, Zemes-mate etc. 794; Drei lit. Lenorenstoffe 901; Encikl. slov. Brokgauza-Efrona 794; Erdengöttin d. Tschuwachen u. Litauer 635, 896; Etnogr. latyš. plemeni 540; Etnogr. pojezdka po Litve i žmudi 792; Feurkultus d. Litauer 897; Gidymai su burtais 1148; Göttersteine u. Steinbilder (Litauer) 149, 634, 898; Kas yra kapstatai 1287; Kęstučio 1351 m. priesaika ir sen. liet. priet. 1153; Krestovyja sosny (nekrokult finov) 536; Kuniks Verdienste 361, 902; Latyšsk. mifolg. 537—538, Latv.-leišu mitol. 464, 790, 924; Litovsk. chrestm. 40, 41, 65, 72, 85; Litovsk. katic. Daukši 36, 40, 47, 60, 69, 72, 98, 786; Lit. Zauberformeln u. Besprechungen 894; Mythol. Skizzen (Malala) 69, 893, Novyj encykl. slov. Brokg. i Efr. 795 (Devas, Dejvutis, Latyšsk. mifolg., Litovsk. mifolg.) Ob izučenij latyšsk. mifolg. 539; Ob izučenij litovsk. mifolg. 790; Ob izučenij sem. byta Lit.-Zem. naroda 789; Obzor trudov po Lit. etnogr. 793; O kaukach 40, 787; Perkunastempel u. lit. Deiven- u. Opfersteine 190, 899, 1162; Rezultaty etnografič. pojezdki k pruss-

kim litovcam 791; Sen. liet. gyvuliai 1149; Sen. liet. tikyba 1147; Veckenstedt 889; Veckenstedt žemait. Goettinnen 900; Vytauto D. laikų laidotuv. ir žmonių aukoj. 1151. Zapadno-russk. svidetel. o lit. bogach 40, 788; Zur Gesch. d. lit. Hexenwesens 65, 99, 173, 895; rec. (Trusman) 229, 534.
 Von dem Aberglauben d. Litauer 892.
 Vordemfelde H., Hexe im deutschen Volksmär. 1312.
 Vries J., Altgerm. Religionsgesch. 1218.
 Vušvilovič, Opyt istorij jaz. Litvy 796.
 Vzgliad na doistorič. Litvu 797.

W

Wagner D. E., Gesch. v. Lithauen 230.
 Wagner E., Vita et mores Lit. 25, 356, — 887, (Mannhardt) 1185.
 Wagner P., Grunau 48.
 Waidelotte žr. Vaidilutės, Vaideliotai.
 Waisselius, Waissel, M., 48; Cronica alter... Historien 1279.
 Wartberge žr. Hermann de Wartberge.
 Watson K., Criwe 300; Religionsgebr. d. alten Letten 525—526.
 Ważne badania dla mitolog. litewsk. 719.
 Wegeberichte (litauische) 78, (Mannhardt) 1185.
 Weigel M., Bildwerke aus altslav. Zeit 632.
 Weygand J., Curischer Süß = etc. Kuchen 527.
 Wermke E., Bibl. d. Gesch. v. Ost- u. Westpr. 22, 363, 853.
 Werner Fr., Historische Disputationen von d. Götzendienst 1282; Preuss. Götzendienst (Relig., Gebr.) 266.
 Wesele na žmudzi 725.
 Wiesiołowski K., O starożytność. relig. słow. mieszk. Polski 606.
 Wigand von Marburg 78, (Mannhardt) 1185.
 Winkelmann E., Bibl. Livon. 23.
 Winter C. A., Birke im Volksliede d. Letten 1252.
 Wiśłocki Wł. Bibl. prac A. Brücknera 24, 548, 643.
 Wissendorff (de Wissukoek) H., Legendes myth. latav. 531; Matériaux pour l'ethnologie lith. 917; Notes sur la myth. d. Latav. 528; Sinas par latv. ticibu 465.
 Witort J., Kunigowanie na Litwie 720; Matrij. sistem. pėds. Liet. 723; Przyczynki kultur. 721; Zarysy prawa zwyczajowego ludu lit. 722, 1284.

- Witt G., Altpreuss. Bockweihe 357; — Leichenmahle 359; Preuss. Ehrentisch 358.
- W. J. M., Mniemania i przesady ludu litewsk. 693, 718.
- W. K., Świątynia Perkuna w Kownie 124.
- W.L.P., Velykų papročiai 1286.
- Wölky, Preuss. Urkundenb. 84.
- Wohl, Bockheyligung d. unglaub. Sudauen 360; plg. Bockheiligung.
- Wolffenbüttelio Postilla 30, 97.
- Wolonczewski žr. Valančius M.
- Wotschke Th., J. Lasitius 66, 903.
- Wolter žr. Volteris Ed.
- Wrotnowski, Esquisse sur la relig. payenne 167, 918.
- Wulff, Aufdeckung altpr. Begräbnisstätten 362; Heidnische Grabstätte b. Lötzen 363.
- Wulfstan 77, 100; (Mannhardt) 1185.
- Wunderer D. J., (Mannhardt) 1185.

Z

- Zablockienė E., J. Basanavičius kraštotyrininkas 1267, 1288.
- Zajączkowski St., Dzieje Litwy pog. 234.
- Zanavykai (Sekminės) 1068.
- Zanavykas St., Apsakymai apie Liet. praigą 1289.
- Zarinu K., Druskas iz musu tautos teiksmu val. 465a.
- Zatorski, Znicz nad Niewiażą 726.
- Zauberei, zowberey, czobereye 27, 96, 1166, 1175; žr. Burtai, Prietarai.
- Zazineck (šventė) 25.
- Zdanije, nazyv. chramom Perkuna v Kownie 798.
- Zdziarski St., rec. (Brückner) 643.
- Zeiller M., Neue Beschreibung Polens 1204.
- Zelenin D., Očerki russkoi mifolg. 609; Totemičeskij kult 1313.
- Ziemienik 51, vi; žr. Žemininkas.
- Zienkowiez Mich. J., Synodus dioec. Vilnensis; žr. Vyskupų synodų nutarimai.
- Ziesemer W., Was bedeutet Romowe 364.
- Zicans Ed., Hochzeit der Sonne u. des Mondes in der lett. Mytholg. 1379; Latviešu tradīcija par garo pupu 1380.
- Zimmermann U. E., Aberglauben d. Letten in Kurland 530.
- Zinciam žr. Wissendorff.
- Zschokke Fr., Bruteno u. Waidevut 365.
- Zubaty J., Romove 927; Z baltske demonologie 150; rec. (Brückner) 643, (Mierzyński) 384.
- Zweck A., Litauen 235.

Ž

- Žagaras A. J. B., Nauj. Žagarė 1155; plg. Korespondencijos.
- žalčiai, jų kultas, 40, 49, 63, 65, 81, 89, 135, 238, (estų) 488, (Krečinskij) 753, (Volter) 794i, 826a, (Nehring) 865, 872, (Stieda) 879; (Elisonas) 1013, 1014; 1119, 1163, (Kromer) 1180, 1192, (Possevinus) 1194, (Rel. nunc.) 1198, (Zeiller) 1204; plg. Gyvatės.
- ž. D., Par bišu dievu Usinu 1253.
- žemės vardynas (mitol. liekanos) (Gerullis) 1170, 1182; plg. Žodynai.
- žemes-mate (Volter) 794j.
- žemine, žemyna, žemynėlė 65, 76, (Nesselmann) 1189.
- žemininkas, Žiemieniek 772, 913.
- žempatis, žempatys 30, 76, 1181, (Nesselmann) 1189.
- žygiai (kryžiuočių) žr. Wegeberichte.
- žilevičius J., Kanklės mitologijoje 1290; Mitologinė lietuvių muzikos pradžia 1156.
- žilius J. J., Gelionas ir Kurkas 395, 1160; Liet. karalius ir jo giminė 396, 1158; Palemonas ir jo padėmė 1157; Prutėnas ir Vaidevutis 1159.
- žinčius 164; žr. Znicz.
- žiniavimas 65, 86.
- žiurlys J., Veckenstedtas — mūsų taut. falsif. 889, 1161.
- žygimantas Aug. 26.
- žyniai 40, 59, 86, (Baranauskas) 956a, (Basanavičius) 974c, (Reimchr.) 1197; plg. Dvasininkai, Kerėtojai, Krivė.
- žmonių medicina žr. Medicina.
- žnicz 95, 106, 164, 374, 647, 649 (Gegužinski) 660, (Zatorski) 726, 763, 784, (Baranauskas) 956a, 1025.
- žodynai (mitol. liekanos) 64, 76; (Būga) 35, 165, 998; 91, 92, (Kurschat) 1181, (Miežimis) 1188, (Berkholz) 1238.
- žvaigstikas 164.
- ž., Senovės lietuvių tikėjimas 1154.

Biblijografija

(Bibliographia)

Apologetika ir dogmatinė teologija

Bocheński I. M., *De cognitione existentiae Dei per viam causalitatis relate ad fidem catholicam*, Poznań 1936, XVI + 243 m 8°.

Šiame veikale visas dalykas sukasi apie priežastingumo dėsni. Kaip žinoma, teodicejoje, įrodinėjant Dievo buvimą, stipriai remiamasi priežastingumo dėsniu. Bet kai kurie filosofai suabejojo paties to dėsniu verte bei stiprumu. Seka: jei kalbamasis dėsni neturi pakankamo stiprumo, tuo pačiu atkrinta kelias tuo dėsniu įrodyti Dievo buvimą. Recenzuojamosios knygos autorius gina priežastingumo dėsniu stiprumą ir įrodinėja, jog Šv. Raštas ir Tradicija paliudija, kad vien žmogaus proto galia galima įrodyti Dievo buvimą, išeinant iš kūrinių, kaip padarinių, ir nueinant į Dievą, kaip priežastį. Čia operuojama Išm. 13, 1—9 ir Rom. 1,8 sq. tekstais. Iš Bažnyčios Tėvų minimi taip lotynai, taip graikai. Iš Bažnyčios oficialių pasakymų itin pabrėžiamas Vakitano susirinkimas ir Pijaus X enc. „Pascendi“. Po viso to autorius prieina išvadą, kad tiesa, tvirtinanti, jog iš kūrinių, kaip padarinių, galima prieiti Dievą, kaip jų priežastį, yra apreikšta formaliter implicite, kad toji tiesa, nors Vatikano susirinkimo nėra galutinai definuota, tačiau implicite glūdi definuotuose jo sprendimuose, kad pati ši tiesa (existentia Dei potest cognosci lumine naturalis rationis ut causa per effectus) yra definitioni proxima ir propositio hoc negans est haeresi proxima. Recenzijos pabaigoje galima pastebėti, jog ne visi teologai sutiks su autoriaus manymu, kad juramentum antimodernisticum pačių jo autorių norima buvo panaudoti tik kaip medium disciplinare contra divulgationem modernismi.

Dillenschneider C., *Le problème du comérite médiateur de la Vierge dans l'économie divine*, Auxerre 1936, 69 in 8°.

Feckes C., *Das mysterium der Göttlichen Mutterschaft. Ein dogmatisches Mariabild*, Paderborn 1937, 184 in 12°.

Nors nedidelis, bet yra vienas iš geresnių pastaraisiais metais tuo klausimu išėjusių veikalų. Parašytas turiningai ir suprantamai.

Felder H., Jezus von Nazareth. En Christusbild, Paderborn 1937, VIII + 382 in 8°, 5 mark.

Apie veikalo vertę jau pats autoriaus vardas daug pasako; autorius žinomas savo dviejų tomų veikalų, išleistu prieš pat Didįjį karą, būtent, „Jezus Christus, Apologie seiner Messianität“; žinomas taip pat lotynų kalba aiškiai ir suglaustai parašyta Apologetika. Kalbamasis veikalas parašytas suprantamai. Jis drąsiai rekomenduotinas ir pasaulininkams inteligentams.

Friethoff C., De Alma Socia Christi Mediatoris, Romae 1936, 232 in 8°.

Veikalas geras; jis parodo autoriaus mokėjimą dalyką svarstyti, į jį įsigilinti; bet kadangi pats temos turis ir jos atskiros dalys šiandien ne visai dar išryškintos, todėl nereikia norėti, kad ir kalbamasis autorius būtų pasakęs visose vietose žodį, dėl kurio negalima būtų kelti abejonių, kitaip tariant, diskusijų.

Hardy L., La doctrine de la rédemption chez saint Thomas, Paris 1936, 271 in 12°, 18 fr.

Holzmeister Cl., Kirche im Kampf (Im Auftrage der katholischen Aktion herausgegeben), Innsbruck — Wien 1936, 227 in 16°.

Čia ne tiek grynai moksliskas, kiek moksliskai populiariškas konferencijų forma atskirų įvairiomis temomis daug autorių parašytas dalykas. Temos: 1. Die religiöse Entscheidung, eine Forderung der Zeit (M. Pelieger), 2. Nordisch, Asiatisch, Christlich (J. Liener), 3. Blut, Rasse, Volk (W. Schmidt), 4. Kollektiv, Maschine, Mensch (A. Böhm), 5. Tragischer und christlicher Heroismus (L. Haensel), 6. Der Christ und der Jude (G. Bichmair), 7. Der Kirche Kreuz und Herrlichkeit (O. Mauer), 8. Mysterium, nicht Mythos (R. Henz). Kaip matyt, temų turinys taikomas labiausiai šių dienų Vokietijos aplinkybėms.

Jakštas A., Augščiausias Gėris, Kaunas 1937, 191.

Veikalas parašytas pašnekusių forma. Tų pašnekusių čia septynetas: 1. Dievas vienas, 2. Dievas triasmėnis, 3. Dievas ir pasaulis, 4. Dievas ir žmogus, 5. Dievas ir žmonija, 6. Dievas ir Bažnyčia, 7. Dievas ir kitos tikybos.

Už veikalą kalba jau pats autoriaus vardas.

Veikalo forma — pašnekėsiai —, žinoma, skonio dalykas; nevienas mano, kad sunkesnėms temoms gvildinti pašnekusių forma, ypač jei įeina daug vieni kitiems priešingų asmenų, esanti painesnė; bet ne ta esmė; svarbu bet kuria prieinama forma duotas turinys. Šiame veikale tas turinys didelis.

Jugie M., De processione Spiritus Sancti ex fontibus revelationis et secundum Orientales dissidentes, Romae 1936, XI + 418 in 8°.

Apie šv. Dvasios kilimą autorius kalba pradžioje, teologiškai plačiai nušviesdamas šv. Rašto ir Tradicijos argumentus tuo reikalu; vėliau jau pla-

čiai nusako Filioque istoriją, kur aprašomi ir Lotynų ir Graikų Bažnyčių ginčai, pradedant nuo VIII amž. iki mūsų dienų. Veikalas tikrai vertingas, ypač Lietuvos teologams, kurie gali veikalo medžiaga tinkamai pasinaudoti.

Gemelli A., Masnovo A. etc., Religione e filosofia (Supplemento al volume XXVIII della Rivista di filosofia neoscolastica), Milano 1936, 169 in 8°, 15 lir.

Goodier A., Jesus Christus als Opferlamm unter den Menschen. Seine Selbstoffenbarung vor und in der Leidenswoche (P. J. Rollenmüller'io verstas iš prancūzų kalbos), Innsbruck — Wien — München 1937, 538 in 8°, 8,20 mark.

Veikalas rimtas; tinka šiems laikams; skirtas ne vien teologams, bet ir platesnei šviesuomenei.

Lattanzi U., Il primato universale di Cristo secondo le S. Scritture, Romae 1937, VIII + 146 in 8°.

Lépiciér Card., Le miracle. Sa nature, ses lois, ses rapports avec l'ordre surnaturel (Traduction française sur la troisième édition italienne par Ch. Grolleau), Paris 1936, XV + 573 in 8°, 25 fr.

Veikalas platus ir rimtas; kalba ne vien apie stebuklų teoriją (prigimtį, galimumą, pažinimą, tikslingumą), bet taip pat apie santykį su Žodžio įsikūnijimu, transsubstancijacija, išteisinimu, apreiškimu, Dievo regėjimu ir t. t.

Lumbreras P., De fide (Praellectiones scholasticae in secundam partem D. Thomae, VII) Romae 1937, XII + 199 in 8°.

Veikalas parašytas aiškiai, rimtai, labai sekant šv. Tomo veikalų; šiaip nieko ypatingo.

Muckermann H., Die Religion und die Gegenwart (Grundsätzliches über christliche Welt- und Lebensanschauung), Essen 1935, 344 in 8°, 3,80 mark.

Tulaba L., Kentėjimų problema, Kaunas 1937, 127 in 12°.

Tai diplominis V. D. Universiteto Teol. - Filosofijos Fakulteto lankytojo darbas. Veikalėlis turi tris dalis: pirmoji — kentėjimų problema įvairių sprendimų šviesoje; antroji — kentėjimai sveiko proto šviesoje; trečioji — kentėjimai apreiškimo šviesoje.

Svarstomoji tema, be abejo, visados gyva, aktuali. Lietuvių kalba šioje knygoje bene plačiausiai ji gvildinama. Ta pačia tema, tik trumpiau, yra rašęs A. Jakštas knygoje „Pikto problema“. Kun. Tulabos veikalėlį drąsiai galima rekomenduoti ir pasaulininkams inteligentams. Skaitytojas ras ten daug gražių ir gerų minčių.

Storff H. J., De natura transsubstantiationis juxta J. Duns Scotum, Firenze — Quaracchi 1936, XI + 233 in 8°.

Veikalo didžiausias ypatumas yra tas, kad padeda suprasti Duns Scoto mintį, kas savaime nėra jau taip lengvas dalykas. Veikale taip pat nurodoma, kuriuose transsubstancijacijos klausimuose Duns Scotus su šv. Tomu sutinka, kuriuose skiriasi.

Dr. Pr. Venckus

Bažnytinės teisės.

Berutti Chr., *Institutiones iuris canonici*, III: De religiosis, Taurini 1936, 384 in 8°, 25 lir.

Metodas panašus į egzegetinį. Dalykas išdėstyta paprastai — nesilaikoma viso mokslinio darbo metodo.

Cerri G., *La disciplina del Terz Ordine Francescano*³, Torino 1936, 335 in 8°, 6 lir.

I. Chelodi-Dulpiaz V., *Ius matrimoniale iuxta Codicem Iuris Canonici*⁴, Tridenti 1937, 238 in 8°, 15 lir.

Nieko ypatingo.

Dawson C., *Religion and the modern State*, London 1936, 154 in 8°, 6 šil.

Dolivo de G., *Le mariage en droit soviétique*, Paris 1936, 160 in 8°.

Fanfani L. I., *De iure parochorum ad normam Codicis Iuris Canonici*², Taurini - Romae 1936, 558 in 8°.

Fanelli N., *La procedura canonica nei processi amministrativi penali*, Vicenza 1936, 126 in 16°, 4 lir.

Bažnytinėmis teisėmis bausti tegalima teismo keliu. Tai bendra taisyklė. Be teismo proceso bausti tegalima tam tikrais atvejais, teisių pažymėtais. Tai administratyvinės bausmės. Visa tai ir dėstoma. Išdėstyta teoriškai ir praktiškai. Paskutinysis knygos dalykas specifinis.

Knyga tinka vyskupijų kūrijoms ir klebonams.

Gougnaud A., *Tractatus de matrimonio*⁵, Mechliniae 1937, 682 in 8°, 57 fr.

Tai „Theologia ad usum seminarii Mechliniensis“.

Graf G., *Die Leges irritantes und inhabilitantes im Codex Iuris Canonici*, Paderborn 1936, 119 in 8°, 6 mark.

Pirmojoje dalyje išdėstoma panaikinančių ir negalingais padarančių įstatymų sąvoka, o antrojoje dalyje — Kodekso I. C. dėsniai.

Specijalus rašinys.

Hohenlohe C., *Einfluss des Christtums auf das Corpus Iuris Civilis*, Wien 1937, 225 in 8°.

Istorinė teisių studija.

Iannacone C., I fondamenti del diritto ecclesiastico internazionale, Milano 1936, 230 in 8°, 25 lir.

Idomi tema.

Miscellanea Vermeersch, Roma 1935, I — II 454, 406 in 8°.

Tai įvairių autorių straipsnių rinkinys, išleistas Art. Vermeersch'ui pagerbti. Veikalas turi keturias dalis. Pirmojoje — moralinės teologijos dalykai, antrojoje — bažnytinės teisės; trečiojoje — pasaulinės teisės, ir ketvirtojoje — socijologija. Tai tos sritys, kuriose dirbo garsusis mokslininkas Art. Vermeersch.

Bažnytinių teisių dalyje yra šie rašiniai: 1) A e m. H e r m a n n, Quibus normis regatur matrimonium, quod inter infideles diversi ritus contrahitur; 2) M. B i e r b a u m, Die Entwicklung des Missionrechts seit der Kodifikation in Jahre 1917; 3) G. V r o m a n t, De iure missionum scripto Codici i. c. anteriore, 4) J. H a r i n g, De iure remonstrationis episcoporum contra leges et mandata Sedis Apostolicae; 5) P. V i d a l, De iure postliminii in foro ecclesiastico; 6) R. B i d a g o r, Animus en derecho canonico, ir 7) F. C a p p e l l o, De acatholicorum incapacitate agendi in foro ecclesiastico.

II tom. gale įdėtas Art. Vermeersch rašinių katalogas.

P a r s y P., Les concordats récents, Paris 1936, 260 in 8°.

Tai konkordatų istorija, analizavimas ir bendros normos.

R o m a n i S., Ius privatum comparatum, Pars generalis: 2. De normis iuris, Roma 1937, 744 in 4°.

Veikalas padalintas į keturias dalis: įžanga, bendroji dalis — juridinė norma, subjektas, objektas ir t. t., specialinė dalis — asmenys ir šeiminė teisė, realinės teisės, priedermės ir t. t. ir priedas — komercinė, industrinė, jūrinė ir aeronautinė teisė.

Tai lyginamoji teisė.

Veikalas platus, bet nebaigtas.

S c h e i w i l e r A., Das Ideal der christliche Ehe, Nürnberg 1937, 87 in 8°, 1,80 Mark.

S i p o s S., Enchiridion iuris canonici et privatorum³, Técs 1936, 1066 in 8°.

Nieko ypatingo.

T o b i n T h. I., De officiali curiae diocesanae (disert.), Romae 1936, 254 in 12°, 25 lir.

Platokas veikalas. Naudingas ofiolams.

W e n n e r I., Kirchliche Eheprozessordnung, Paderborn 1937, 152 in 16°, 2 Mark.

V o g t F., Das Ehegesetz Jesu (Eine exegetisch - kanonistische Untersuchung von Mt. 19, 3—12; 5, 27—32; Mk. 10, 1—12; Lk. 16, 18), Freiburg i. Br. 1936, 186 in 8°, 5 Mark.

Specijalus rašinys.

V o i g t K., Stadt und Kirche von Konstantin d. Gr. bis zum Ende der Karolingerzeit, Stuttgart 1936 460 in 8°. *Dr. P. Malakauskis*

Ivairios knygos.

Lexikon für Theologie und Kirche (zweite, neubearbeitete Auflage des Kirchlichen Handlexikons, in Verbindung mit Fachgelehrten und mit Dr. Konrad Hofmann als Schrifteleiter herausgegeben von Dr. Michael Buchberger, Bischof von Regensburg), Freiburg i. Br. 1935, VII + 1040 fracta pag. in 8° mai: *Mauretanien-Patologie* (mit 8 Tafeln, 17 Kartenskizzen und 120 Textabbildungen); Freiburg i. Br. 1936, VII + 1040 fracta pag. in 8° mai: *Patron-Rudolf* (mit 8 Tafeln, 11 Kartenskizzen und 171 Textabbildungen).

Pirmuosius šešis šio leksikono tomus jau paminėjome „Soter'e“, 1 (1931), 1—2 (1932) ir 2 (1934). Ten pažymėjome, kad veikalas leidžiamas rimtai ir iš švetimų kalbų tik vokiškai temokantiems ir norintiems turėti įvairių teologijos ir Bažnyčios gyvenimo sričių suglaustų žinių šio turinio leksikoną tikrai rekomenduojame. Kartu padėjome ir mažą pastabą, kad skaitytojas pirmuose šešiuose tomuose negaus daug religinio ir bažnytinio gyvenimo Lietuvos krašto žinių. Šios rūšies žinių trupučiukas įdėta VI tome, straipsnyje „Litauen“ ir trumpose pastabose apie didesnius Lietuvos miestus, k. a. **Kowno**, **Kaišedorys** ir VII tome — **Panevėžys**. Bet tas reiškinys, žiūrint į jį leidėjų akimis, suprantamas. Šiaip, kaip ir dėl pirmų šešių tomų, taip ir dėl septintojo ir aštuntojo tomo tenka pastebėti, kad ir šie gėdos leidžiams nedaro.

Svarbesni straipsniai: Missionsgeschichte, Modernismus, Monismus, Moralsysteme, Mystik, Nominalismus, Orden, Ostern, Palästina, Papst, Paradies, Parapsychologie, Parusie, hl. Paulus Apostel, hl. Petrus Apostel, Predigt., Priester, Protestantismus, Psalmen, Reformation, Religion, Reform katholizismus, Rom, Romantik ir kt. *Dr. Pr. Venckus*

C. N o p p e l, Aedificatio Corporis Christi (Aufriss der Pastoral), Freiburg i. Br. 1937 (Herder), 210 in 8°.

Constantinas Noppel yra pontifikalinės vokiečių — vengrų kolegijos Romoje pastoralinės teologijos dėstytojas. Šis jo veikalas kaip tik ir yra 1932 — 1935 m. dėstyto minėtosios kolegijos pastoracijos kursas.

Jau įvedamajame žodyje autorius atkreipia dėmesį į Pijaus XI 1933 m. pasakytus italų katalikių moterų sąjungos dvasios vadams žodžius, kad „iš tikro nebegalima pasitenkinti anksčiau buvusią pastoraciją“, ir to paties Pijaus XI mintis, pareikštas tais pačiais metais Lisabonos patrijarchui apie

Corpus Christi mysticum idėją, kat. akcijos ir pastoracijos dogminį pagrindą. Šitų minčių paakintas autorius sakosi ir noris duoti „Aufriss der Pastoral, als der Lehre von der Führung der Gemeinde, der Herde Christi, und des Aufbaues seines mystischen Leibes“.

Įvade trumpai paliečiamas pastoracijos vardas ir dalykas, jos ribos, santykiai su kitomis praktinės teologijos disciplinomis ir padalinimas. Autorius, kalbėdamas apie pastoraciją, teologijos mokslo objektą, vengia spręsti opaus klausimo, ar pastoralinė telogija yra savarankiškas mokslas ar tik „ars“, arba kitų mokslų pritaikymas. Kitas būdingas dalykas yra tas, kad autorius, aiškiai skirdamas pastoraciją nuo katechetikos, homiletikos ir liturgikos, bažnytinių teisių mokslą ir iš dalies asketiką laiko neatskiriama (untrennbar) nuo pastoracijos dalykų. Pastoracijos padalinimo atžvilgiu autorius nuo kitų pastoralistų skiriasi tuo, kad pirmoje vietoje deda bendruomeninę — individualinę pastoraciją. Tokios tvarkos jis laikosi ir savo veikale.

Bendruomeninio sielų vadovavimo dalyje autorius paliečia šiuos dalykus: 1) Bažnyčios, bendruomenės, erdvės ir teisines sąlygas, 2) Elementus, kurie sudaro Bažnyčią, **Corpus Christi**, būtent, *personalines jėgas* (popiežių, kaipo regimąją Bažnyčios galvą ir Kristaus vietininką, vyskupą, kleboną, kunigus klebono padėjėjus, dekanus, pasaulininkus padėjėjus — bažnyčios tarnus, pasaulininkus apaštalus, bažnytinę visuomenę), *medžiagines priemones* (parapijos bažnyčią, kleboniją, parapijos namus — salę, prieglaudą, kapines) ir *priemones, reikalingas glaudiems ganytojų ir jų ganomųjų santykiams palaikyti* (kartoteką — liber status animarum, namų lankymą, kalbamąsias valandas, parapijos laikraštį ir kalendorių ir kitas nepaprastąsias priemones) ir 3) Bažnyčios kūrimą (Aufbau) ir augimą parapijos ribose (pamaldas, kaipo pirmąjį ir svarbiausią parapijos gyvenimo kūrimo veiksnį, parapiją, kaipo organizmą, gyvąsias grupes, kaipo dvasinio parapijos gyvenimo skleidėjas, šeimą, natūraliąsias parapijos grupes — vaikų, paaugėlių, jaunimo ir suaugėlių, katal. akciją, specijalių tikslų organizacijas, profesines organizacijas) ir už parapijos ribų (bendrą parapijų darbą dekanatų ribose, vyskupijas, organizacijų centrą, viso pasaulio Bažnyčią — **Corpus Christi**).

Toks yra pirmosios dalies turinys. Kaip matyti, jis yra gana įvairus ir įdomus. Maža naujo autorius tepasako, kalbėdamas apie teisines B-čios sąlygas ir elementus, kurie sudaro B-čią, **Corpus Christi**. Čia jis remiasi daugiau kanonų nuostatais, nors netrūksta ir platesnio dalykų vertinimo. Žymiai vertingesnis trečiasis I dalies skyrius, kuriame autorius kalba apie Bažnyčios kūrimą ir augimą.

Individualinio sielų vadovavimo dalyje autorius kalba: 1) apie individualinio sielų vadovavimo tikslus, uždavinius, dvasią ir veikėjus, 2) apie atskirų

tikinčiųjų inkorporavimą į Bažnyčią ir jų, Kristaus narių, stiprinimą sakramentais (kiekvieną jų autorius čia paliečia atskirai), 3) apie tobulybės kelių vadovavimo atskirų sielų bendruosius uždavinius ir vartotinus būdus, 4) apie vadovavimą fiziškai ir psichiškai silpnų ir sergančiųjų (girtuoklių, kalinių, šiaip ligonių) ir 5) apie kitatikių, nutolusiųjų ir konvertitų sielų vadovavimą.

Šioje antroje dalyje dalykų pasirinkimo atžvilgiu autorius nieko beveik naujo neįneša. Jis paliko ištikimas iki šiol vokiečių pastoralistų nustatytai tvarkai: čia jis iš vienos pusės dar liečia sakramentus, atsieit, tai, kas iš tiesų nebeturėtų įeiti į pastoralinės teologijos siauresnę prasmę lauką, ir iš antros pusės jis apleidžia visą eilę įdomių individualinio sielų vadovavimo dalykų, pvz., vyrų ir moterų, inteligentų, darbininkų ir t. t.

Apskritai, nors veikalas ir nepatenkina visų jo laukiančiųjų vilčių, bet vis dėlto visai nenuvilia. Tiems, kurie dar nėra susipažinę su jokia pastoralinės teologijos veikalu, jis lengvai atstos kitus. Tačiau jis bus naudingas ir tiems, kurie su panašios rūšies raštais yra apsipažinę, nes Noppel bene pirmasis atsiremia į Corpus Christi mysticum idėją ir tuo būdu pilnai visai atitinka naująją pastoracijos krypties pulsą. Pravartus jis bus dar ir dėl to, kad yra suregistravęs beveik visą svarbesniąją vokiškąją pastoracijos literatūrą.

Vyr. asist. St. Yla, Teol. Lic.

Art. Allgeier, Biblische Zeitgeschichte, in den Grundlinien dargestellt (mit 11 Bildern auf 8 Tafeln und 2 Kärtchen), Freiburg im Breisgau 1937 (Herder), XX + 328 in 8°, 8,20—25% Mark., in Leinen 9,60 — 25% Mark.

Turinys: I. Die Anfänge des israelitischen Volkes bis zur Ansiedlung im Lande Kanaan: 1. Die Patriarchen, 2. Moses und die Zeit des Wüstenwanderung, 3. Die Landnahme in Kanaan; II. Die Königtums, 2. Die Blütezeit des Königtums, 3. Das Königtum von der Reichstrennung bis zum Untergang von Jerusalem; III. Die Zeit der staatlichen Ohnmacht und des Wachstums der messianischen Erwartung: 1. Die babylonische Gefangenschaft, 2. Die Wiederherstellung des jüdischen Gemeinwesens in der Perserzeit, 3. Die griechische Zeit, 4. Die Einordnung in das Imperium Romanum. — Schluss: Die messianische Erwartung und die Entstehung des Christentums. Zeittafeln. Namen- und Sachverzeichnis. Platus literatūros sąrašas — 7 pusl.

Kokiems skaitytojams skiriama knyga, pats autorius pasako: „Die Biblische Zeitgeschichte will für einen weiteren Kreis von theologisch interessierten Lesern, als es bloss alt- und neutestamentliche Fachgenossen sind, eine lesbare und brauchbare Darstellung bieten“. Todėl ir, pasak paties autoriaus: „Auf kritische Auseinandersetzungen und genaue Literaturweise ist darum verzichtet worden“.

Knyga parašyta lengvu stilium ir suprantamai.

Turinyš — Summarium

Nr. 1

<i>Dr. P. Malakauskis</i>	Laidojimas De sepultura	3—31
<i>Doc. M. Morkelis</i>	Rytų Afrikos bažnytinės literatūros kūrimosi aplinkybės De Africae Orientalis conditionibus, in quibus litterae ecclesiasticae antiquae ortae atque evolutae sunt	32—61
<i>Ign. Končius</i>	Žemaičių padangės kryžių ir koplytėlių statistika Statistica crucium et cappellarum in Samogitia	62—77
<i>Doc. Dr. Z. Ivinskis</i>	Biblijografinė senovės lietuvių religijos ir mitologijos medžiaga Bibliographia de antiqua lituanorum religione et mythis .	78—89

Biblijografija

1. Šv. Raštas, S. Įstatymas (Teol. lic. P. Kučinskas) . . .	90—94
2. Šv. Raštas, N. Įstatymas (Teol. lic. P. Kučinskas) . . .	94—98
3. Apologetika ir dogmatinė teologija (Dr. Pr. Venckus) . .	99—100
4. Bažnytinės teisės (Dr. P. Malakauskis)	100—103
5. Įvairios knygos	103—104

Nr. 2

<i>Dr. P. Malakauskis</i>	Laidojimas De sepultura	3—22
<i>Ign. Končius</i>	Žemaičių padangės kryžių ir koplytėlių statistika Statistica crucium et cappellarum in Samogitia	23—38

Doc. M. Morkelis

Patrologijos mokslo uždaviniai ir ribos

De patrologiae fine et limitibus 39— 48

H. Klovas

Juridinio asmens sąvoka

Notio personae iuridicae . . 49— 72

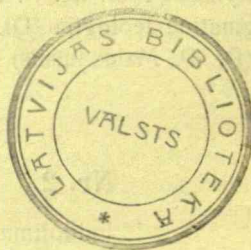
Doc. Dr. Z. Ivinskis

Bibliografinė senovės lietuvių religijos ir mitologijos medžiaga

Bibliographia de antiqua lituanorum religione et mythis . 73—102

Biblijografija

1. Apologetika ir dogmatinė teologija (Dr. Pr. Venckus) . 103—106
2. Bažnytinės teisės (Dr. P. Malakauskis) . . . . . 106—108
3. Įvairios knygos (Dr. Pr. Venckus, St. Yla) . . . . . 108—110

Redaguoja ord. prof. Dr. P. Malakauskis

3. „Athenaeum (kalbos, literatūros ir istorijos žurnalas)

1(1930) — 1 lt.	1934 m. — 2 lt.
2(1930) — 1 „	1935 „ — 4 „
1(1931) — 1 „	1(1936) „ — 3 „
2(1931) — 1 „	2(1936) „ — 3 „
1932 m. — 2 „	1(1937) „ — 3 „
1933 „ — 2 „	

Visų Teol.-Filosofijos Fakulteto leidinių komisijonierius yra Šv. Kazimiero Draugijos Centrinis Knygynas Kaune.

Dr. P. Malakauskio rašiniai

1. Kryžiaus kelias (vertimas iš Antanavičiaus), Kaunas 1912, 95 (nebėra).
2. Ar moteris Joanna kadaise buvo papa? Kaunas 1913; Kaunas 1930; Kaunas 1931, 18 in 16°.
3. Krikščionijos laimėjimas 313, Kaunas 1913, 9 in 16°.
4. Vyskupų rinkimas, Kaunas 1919, 16 ir 8°.
5. Moterystės teisės², Kaunas 1932, I—XVI + 511 in 8°.
6. Diecezinis sinodas, Kaunas 1926, 16 in 8°.
7. Civilinės jungtuvės, Kaunas 1926, 32 in 16°.
8. Baudžiamosios teisės, Kaunas 1928; Kaunas 1934, I—XII + 335 in 8°.
9. Konkordatai ir Lietuvos konkordatas, Kaunas 1928, 40 in 8°.
10. Katalikiška mokykla, Kaunas 1929, 46 in 8°.
11. Katalikiškos draugijos, Kaunas 1930, 52 in 8°.
12. Bažnytinė cenzūra ir draudžiamosios knygos, Kaunas 1931, 30 in 8°.
13. Viešosios bažnytinės teisės, Kaunas 1931, I—X + 268 in 8°.
14. Dvasiškių teisės, privilegijos ir priedermės, Kaunas 1931, 35 in 8°.
15. Bažnytinių teisių šaltiniai, Kaunas 1931, 117 in 8°.
16. Bažnytinės teisės (įvadas), Kaunas 1932, I—VII + 120 in 8°.
17. Moterystė, Kaunas 1933, 66 in 24°.
18. Prigimtinė teisė, Kaunas 1936, 168 in 8°.
19. Dvi numirusių vietos — kapinės ir krematorija, Kaunas 1936, 54 in 8°.
20. Laidojimas, Kaunas 1937, 104 in 8°.